

Konrad
Adenauer
Stiftung

50 Jahre Kompetenz weltweit

SAVLADAVANJE PROŠLOSTI I ULOGA MEDIJA

monitoring pisanih i elektronskih bh medija

Radenko Udovičić, Ozren Kebo, Tanja Topić, Benjamin Butković

Sarajevo 20.11.2005.

Uvod

Analitički centar Media plan instituta Sarajevo izradio je analizu «Medijska prezentacija procesa osumnjičenih za ratne zločine u Haškom tribunalu i bh sudovima». Istraživanje treba da posluži kao podloga konferenciji o ulozi medija u profesionalnom izvještavanju o sudskim procesima osumnjičenim za ratne zločine počinjene u BiH i na teritoriji ex Jugoslavije, koja će se održati u Sarajevu 5. i 6. decembra 2005. godine. Ciljevi istraživanja bili su da se ustanovi koji profesionalni (žurnalistički i etički) pristup imaju mediji prema radu Haškog tribunala, domaćih sudova koji sude za ratne zločine i prenesenih postupaka iz Haga sudovima u BiH, ali i samim optuženicima za ratne zločine.

Na osnovu dvomjesečnog monitoringa (1. septembar - 31. oktobar 2005.) analizirani su sljedeći mediji:

1. Dvanaest dnevnih listova u BiH - Oslobođenje, Dnevni avaz, Jutarnje novine, San, Glas Srpske, Nezavisne novine, Dnevni list, VIP (prestao izlaziti u toku monitoringa), Fokus, Euro Blic (izdanje za BiH), Večernji list (izdanje za BiH), Večernje novosti (izdanje za BiH);
2. Dva nedjeljnika: Slobodna Bosna, Dani;
3. Dva dvonedjeljnika: Start, Novi Reporter;
4. Javni tv servis – BHT, FTV, TVRS – glavni večernji TV dnevnic;
5. Javni radio servis – Radio BH 1, Radio Federacije BiH, Radio Republike Srpske – glavni dnevnic.

Istraživanje ima dvije dimenzije.

- b. **Profesionalna dimenzija** - tretman događaja i aktuelnosti - način pokrivanja i izvori informacija, forme, potpunost i tačnost informacija, praćenje svih faza postupka, balans informacija o tužbi i odbrani, istraživački postupak, poštivanje autoriteta suda i sudske presude, odvajanje informacije od komentara, zloupotreba informacije i komentara.
- c. **Društvena dimenzija** – mogući utjecaj informacija na društveni ambijent – informisanje u službi traganja za istinom, jačanje povjerenja u međunarodni i domaći pravosudni sistem i zadovoljavanje pravde, demistifikacija prošlosti, eliminacija etničkog kriterija kao ključnog za procjenu krivice i pravičnosti («naši» heroji i «njihovi» zločinci), negativne reperkusije informisanja na oživljavanje starih animoziteta i pozitivni odraz na stvaranje novog ambijenta povjerenja.

Za bolje razumjevanje statističke obrade podataka objasnićemo varijable monitoringa odnosno analize:

- *Medij u kojem je zabilježena objava (tekst/prilog)*
- *Novinarska forma objave*: vijest, izvještaj, intervju, komentar...
- *Sadržaj objave*: istraga, podizanje optužnice, hapšenje ili predaja, sudovanje, žalbeni postupak, izdržavanje kazne, izlazak na slobodu, druga razmatranja problematike ratnih zločina...
- *Uklon novinara*: Ova varijabla podrazumijeva vrijednosnu ocjenu o stavu medijske objave u odnosu prema subjektima koji se u njoj pojavljuju. Prije svega analizira se novinarski uklon - kakav je stav u tekstu imao autor prema događaju o kojem piše

(sudu, optuženiku, naciji kojoj optuženik pripada, žrtvama...). Zato je važno napomenuti da se ovdje ne ocjenjuje sadržaj teksta, već čisto novinarski stav/uklon/odnos. Prilozi su ocjenjivani sa pozitivnom, negativnom ili neutralnom indikacijom. Pozitivna indikacija znači pristrasan i subjektivan ukлон novinara, negativna indikacija znači uvredljiv i jednostran odnos novinara, a neutralna indikacija činjenično potkrepljen i općenito profesionalan odnos novinara.

Korišćenje ovog metoda analize sadržaja podrazumijeva značajno novinarsko iskustvo, političko znanje i sposobnost procjene. Stoga su kao monitori radili novinari koji su se proteklih godina nametnuli svojim kvalitetom, nezavisnošću i političkom nepristrasnosti.

Osnovni zaključci

Generalni zaključak je da mediji u Bosni i Hercegovini posvećuju značajnu pažnju problematici ratnih zločina počinjenih tokom zadnjeg rata u bivšoj Jugoslaviji. Ovo više nije tabu tema ni za one medije koji su nakon rata ćutali o počinjenim zločinima, negirali ih ili ih pripisivali isključivo «drugoj» strani. U informativnom prostoru ima mnogo informacija koje iscrpno, potpuno, novinarski profesionalno govore o ovoj temi. Huškački i prljavi jezik je uglavnom nestao iz medija, iako se ponekad mogu naći njegovi modifikovani, sofisticirani izrazi, posebno u štampanim medijima..

Tretman ove teme u medijima je zasigurno rezultat opšteg političkog konsensusa u zemlji, ali i pritisaka međunarodne zajednice da se procesuiranje ratnih zločina prihvati kao uslov degetoizacije BiH u odnosu na demokratski svijet i otvaranja procesa pridruživanja euro-atlantskim integracijama. Međutim, reagovanja javnosti, koja se često prelamaju kroz medije, pokazuju da svijest o uzrocima, veličini i tragičnim posljedicama zločina, kao i značaju njihovog procesuiranja nije potpuno razvijena. Mediji kao dio javnosti, i sami u demokatskoj i profesionalnoj tranziciji, ne mogu se uvijek dovoljno snažno oduprijeti različitim kontroverzama kojima je zahvaćeno postkonfliktno vrijeme, uključujući političke i druge pritiske i vlastite navike, nesnalazjenja i nedoumice.

U cjelini, napreduje proces pretvaranja medija iz generatora sukoba i nepovjerenja među ljudima i narodima u faktor tolerancije i jačanja kulture mira, pri čemu je profesionalni napredak u pisanju o procesuiranju ratnih zločina znak ohrabrenja.

Upozorićemo na osnovne značajke do kojih smo došli u analizi.

Profesionalni tretman, forme, izvori informacija.

Konkretan događaj ili određenu fazu procesuiranja ratnih zločina većina medija pokriva viješću ili izvještajem. Dominiraju tekstovi koji su urađeni profesionalno, sa dovoljno činjenica i bez unošenja vlastitog novinarskog suda. Često su to vijesti pouzdanih agencija iz Haga, koje tamo imaju svoja dopisništva. Samo u par slučajeva monitori su zapazili javljanje specijalnih izvještača (javni servis TV, Večernje novosti). Obzirom da se iz Haga oslanjaju mahom na agencije, od dnevnih redaktora u desku zavisi koliko uspijevaju da prezentiraju dnevni kontinuitet nekog procesa. To je inače sudbina svih medija koji nemaju ustaljene redaktorske postavke u desku ili specijaliste koji brinu o tretmanu teme za koju su zaduženi. Ranije ispoljavani debalans u prezentiranju stavova tužilaštva i odbrane (zavisno od toga da li je riječ o «našim» ili «njihovim» osumnjičenim i osuđenim) sada je manji. Ipak, kada je riječ

o medijima koji izrazito štite nacionalnu stranu u minulim sukobima, takav debalans još uvijek postoji.

Profesionalne nekorektnosti, pa i manipulacije, se mogu naći u tekstovima i radio i tv prilozima gdje su ratni zločini iskorišćeni da se napravi uklon prema nekim dnevno političkim situacijama. Ima primjera, iako mnogo manje nego u nekim ranijim istraživanjima, da se informacije/činjenice «miksaju» sa pretpostavkama i komentarom novinara. Komentar kao forma je prisutan najviše u štampi. Neki listovi gaje formu kolumne u kojima se izlaže isključivo stav autora i realni uticaj u javnosti zavisi od kredibiliteta autora. No većina tzv. komentara su neka vrsta «miks» rubrika u kojima se saopštavaju dnevne informacije, površno i nepotpuno poziva na background teme i sve to «miksa» sa dnevno političkim potrebama. Takve kvazi izraživačke rubrike dolaze na granicu nepouzdanosti i političke manipulacije koja negativno senzibilira javno mnjenje.

Generalno, učestalost neprofesionalnih postupaka je znatno manja u elektronskim medijima nego u štampi, jer su radio i televizija pod budnom pažnjom Regulacione agencije za telekomunikacije (RAK), dok je štampa na principu samoregulacije, koja još nije dostigla potreban autoritet. Stoga ne treba da čudi znatno veći broj prokomentarisanih priloga iz novina.

U praćenju postupka procesuiranja osumnjičenih za ratne zločine mediji koriste uglavnom zvanične izvore: policija, institucije međunarodne zajednice, EUFOR, Tužilaštvo Tribunala i lokalna tužilaštva, advokati sud, političke institucije i ovlašteni pojedinci. U tekstovima koji imaju istraživačke ambicije ili oslikavaju reagovanje javnosti, ne samo u ovoj već i svim drugim tematskim oblastima, novinari se često zadržavaju na jednom izvoru, nerijetko anonimnom, ili izvor uopšte ne naznačavaju. Za pitanja na koja treba da odgovori nadležna osoba, zadovoljavaju se izjavama svjedoka, učesnika na slučajnim susretima i viđenjima, što može stvarati zabune u javnosti.

Monitori su na bazi posmatranja medija tokom dva mjeseca stekli utisak da većina medija, čak visokotiražnih i uticajnih (uključujući i javne rtv servise) nema novinare specijaliste za ovu oblast. Media planu je poznato da je slična situacija i sa pokrivanjem drugih važnih oblasti, kao što su ekonomija, spoljnja politika, evropske integracije...

Iako je tema analize bilo pokrivanje problematike ratnih zločina u cijeloj ex Jugoslaviji, bh mediji marginalno prate procesuiranje ratnih zločina na Kosovu, u Hrvatskoj, Makedoniji, odnosno njima posvećuju pažnju samo u kontekstu zločina u BiH. S druge strane, za medije iz Srbije i Hrvatske, koji imaju specijalna izdanja za BiH, pa se mogu smatrati u neku ruku i bh medijima, to je standardna tema, a tretman zločina u BiH nerijetko stavljaju u širi aktuelni dnevno politički okvir povezujući to i sa aktualnim položajem svojih sunarodnjaka u BiH.

U monitorisanom periodu suđenja u domaćim sudovima, odnosno prenošenje slučajeva na domaće sudove, nije bilo toliko često, u odnosu na ono što se dešavalo u haškoj sudnici. Ipak, takve slučaje su mediji pokrili, ali posvećujući im različitu pažnju. Kada je u pitanju Odjel za ratne zločine Suda BiH, početak prvog postupka 15.9. nisu upratili Euro Blic i Večernje novosti, dok su tome najveću pažnju posvetili sarajevski listovi, posebno Dnevni avaz. U svakom slučaju iz statistike se može vidjeti da pravno procesuiranje ratnih zločina je u većini medija procentualno ispod ostalih sadržaja koji se tiču ratnih zločina. Monitorisani mediji, pored pravnog aspekta, ratne zločine obrađuju kroz sijaset drugih tema, poput reforme policije, pregovaranja sa Evropskom unijom, fudbala i incidenata na utakmicama, raznih stavova koji dolaze iz Republike Srpske, rasprava o mogućim skrovištima Karadžića, Mladića i Gotovine, dvogodišnjice smrti Alije Izetbegovića... Kada je u pitanju pravno procesuiranje,

u svim medijima najveća pažnja se posvećuje sudovanju (odvijanju sudskih postupaka), zatim hapšenjima ili predajama, a najmanja izdržavanju kazne i izlascima na slobodu.

Poštivanje suda i sudske presude

Izravno negiranje istražnog i sudskog postupka, radnji tužilaštva i odluka suda je sporadično prisutno. U dnevnim izvještajima o događajima i sudskom postupku takvih slučajeva nema. Rijetkost je i da neka javna politička ili državna ličnost iznese direktno negativan stav o Haškom sudu. Međutim, u tekstovima koji imaju karakter komentara ili istraživačke rubrike, a posebno u reakcijama na dnevno političke događaje koji se često rade u svjetlu međuetničkih odnosa, ili odnosa međunarodne zajednice prema etnitetima, ima negiranja ili potcjenjivanja suda. Naročito su uočljivi tekstovi koji stavljaju u negativan kontekst glavnu tužiteljicu Karlu del Ponte, koja se (više u naslovima nego u tekstovima) imenuje pežorativnim nazivima i pripisuju joj se neprijateljske namjere prema «mom narodu» (uglavnom prema Hrvatima i Srbima).

Uočljiva je praksa da naslov određenog teksta sadrži informacije ili komentare koji se ne mogu pročitati u samom tekstu ili je izvučen iz konteksta i stvara drugačiju predodžbu o događaju ili temi. Takođe, izjave pojedinih sagovornika, nekad i sasvim efemerne, nekompetentne ili bez dokaza i argumentacije, stavljaju se u naslov, bez navodnika i navođenja izvora, iz čega čitalac stiže utisak da je poruka iz naslova tačna, neprikosnovena ili je utvrđeni stav redakcije («Haški sud – politički sud», «Niko za zločine nije odgovarao», «Brišu sve srpsko», «Uništavao i ubijao sve Bošnjačko», «Škorpioni – montiran snimak»...).

Zapaljivi jezik se više ne čuje iz usta novinara, ali se zato koriste sagovornici. Mnogi od njih imaju teška iskustva i traume, ali je zadatak novinara da njihova svjedočenja koristi sa punim dignitetom i obazrivo.

Najveće sumnje u pravičnost suda i namjere tužilaštva vezuju se za sudske presude uključujući i oslobađajuće presude i nagodbe tužilaštva sa optuženim. Nerijetko se niska kazna ili oslobađajuća presuda u dijelu javnosti koja pripada «suprotnoj» naciji ili žrtvi zločina preko medija ispoljava kao «nepravda», «nepoštivanje žrtve» ili, atak na «moju naciju». Ako je i moguće shvatiti žrtve zločina kojima nijedna kazna ne može nadoknaditi ono što su izgubili, zbog čega imaju i legitimno pravo da budu nezadovoljni ili zadovoljni određenom presudom, mediji ne bi trebalo da ove reakcije javnosti uopštavaju, «presuđuju» mimo suda ili podstiču nepovjerenje javnosti prema sudu i mogućnostima da se dođe do pravde.

Velika je odgovornost medija što za deset godina rada Haškog suda javnosti nisu objasnili način rada suda, pozicije tužilaštva, mogući raspon kazni, kategorije odgovornosti (posebno komandne), uslove na osnovu kojih se neki slučajevi izvorno procesuiraju kod domaćih sudova, a drugi u Hagu ili naknadno prenose u zemlju. Uskoro će se povećati broj procesa na domaćim sudovima. Neke indikacije zapažene u monitoringu upozoravaju da bi se nepovjerenje prema domaćim sudovima moglo i povećati, ako se u javnosti, a zatim i u medijima, ne bude stvarala atmosfera podrške sposobnostima, nezavisnosti i pravičnosti sudstva («Plašim se da moj predmet ode iz Haga u BiH», «Zločincima treba suditi u Hagu a ne kod nas»)

Stari animoziteti i stvaranje nove atmosfere povjerenja

Ova analiza nastoji da otkrije da li izvještavanje, komentarisanje i uopšte medijski tretman problematike ratnih zločina podstiče stare animozitete, održava predrasude i stereotipe ili pozitivno utiče na prevazilaženje konflikta, stvaranje povjerenja i građenje novih odnosa među ljudima. Već smo kazali da izvještavanje o samom procesu sudovanja ima profesionalne karakteristike i samim tim može da ima i pozitivne refleksije na javno mnjenje. Na žalost, u štampi prije svega, moguće je još uvijek pročitati tekstove koji kao glavni kriterij za procjenu krivice i dostizanje pravde imaju etničku pripadnost. Taj kriterij je nekad izveden iz negativne selekcije informacija, kao što je slučaj da se neuporedivo manje pažnje posvećuje informisanju o suđenjima ili istragama ratnih zločina «svoje nacije» ili glorifikovanjem odbrane «svojih heroja» koji su se našli na sudu. Odbrana je legitimni dio sudskog postupka, ali kada se izjave osumnjičenih ili njihovih branilaca u tekstu, a još više u naslovima, prezentiraju kao «sušta istina» ovakav tretman izlazi izvan profesionalnog novinarskog rada.

Mediji, koji se izrazitio deklarišu kao zaštitnici nacionalnog interesa, u komentarima i informacijama proširenim sa izjavama svjedoka, učesnicima događaja i političarima nacionalne provenijencije znaju se nekritički i odbranaški postaviti prema zločinima i osumnjičenim za zločine u «svojoj naciji». Takvi tekstovi obiluju predrasudama, stereotipima, preuveličavanjima i uopštavanjima, kao što su «Pod nožem mudžahedina» (povodom istrage za ratne zločine koje je učinila Armija BiH), «Srbiji nož u leđa» (povodom odluke da se dozvoli političko djelovanje jednog optuženika sa Kosova nakon njegovog puštanja na privremenu slobodu) ili «Nikad neće biti suđenja za Vukovar» (sa obrazloženjem da će se Srbima oprostiti taj zločin).

Karakteristično je kako se neki mediji ponašaju prilikom «ispraćaja» osumnjičenih u Hag ili njihovog dočeka prilikom privremenog puštanja na slobodu. Osim euforije u pozitivnom smislu («konačno pravda») ili negativnom («nepravda»), čemu umnogome kumuju i političari i dio javnosti, odnos tužilaštva i suda prema osumnjičenim odnosno osuđenim ili oslobođenim usko se veže za dnevne političke aktuelnosti. Npr. dokaz da se nad Hrvatima kontinuirano vrši genocid je «to što im se ne dozvoljava da imaju treći entitet, to što se procesuiraju njihovi političari i prvrednici, zatire jezik...». Na taj način pravda gubi svoj izvorni značaj i služi kao sredstvo za manipulaciju.

Monitori su zapazili i pojavu reagovanja čitalaca u stilu nekadašnjih «Odjeka i reagovanja» u beogradskoj Politici uoči rata. List o kome je riječ (više u pregledu monitorisanih dnevnika), sa argumentacijom da pruža mogućnost svima da iznesu svoje mišljenje otvara komunikacioni kanal za izraze mržnje, ksenofobije i omalovažavanja najtežih zločina na tlu ove zemlje, ili jednostavno netačnih činjenica.

Teško je samo na osnovu dvomjesečnog monitoringa procijeniti koliko ovakvi tekstovi, iako sporadični, mogu negativno utjecati na stvaranje povjerenja i vraćanje suživota, ali samo njihovo vezivanje za aktuelne političke događaje i nedaće sa kojima se susreću ljudi u svakodnevnom životu upozorava na opasan pojavni trend u tretmanu ratnih zločina. Zločinci će biti procesuirani, ali dijelovi javnosti će i dalje prihvatati to kao nepravdu. Mediji bi morali i informativno i edukativno utjecati da se dosegnuta istina na sudovima poštuje, a sudskim odlukama graditi dignitet i autoritet.

Uskoro će veliki broj procesa biti otvoren i pred domaćim sudovima. Mediji se moraju osposobiti da ih profesionalno prate.

Traganje za istinom, demistifikacija prošlosti

Sud je najovlašteniji da traga za istinom i u skladu sa zakonom pravično presuđuje. Profesionalno informisanje o precesuiranju ratnih zločina je važan uslov da se dođe do odgovora šta se desilo, ko je za šta odgovaran. Mediji već sada pozitivno utiču na javnost informišući o stanju privođenja osumnjičenih, toku istrage i sudovanju. No traganje za istinom je proces u kome značajnu ulogu imaju nevladine organizacije, nauka i mediji. Istraživačko novinarstvo nije ozbiljno ušlo u ovaj proces. Istraživačke namjere novinarstva uglavnom se završavaju na površnom uočavanju i sakupljanju utisaka, manje činjenica, sa velikim korišćenjem, pa i zloupotrebom emocija i nacionalnih osjetljivosti. Često se koriste i anonimni izvori koji otkrivaju “istine” nakon čega te teme i “istine” ostaju bez daljeg potvrđivanja, istraživanja i odjeka. Postoje i hrabra nastojanja, ali bez novinara specijalista i bez uslova koje svaki medij treba da stvori za rad istraživačkih ekipa, ova orijentacija ne može daleko otići.

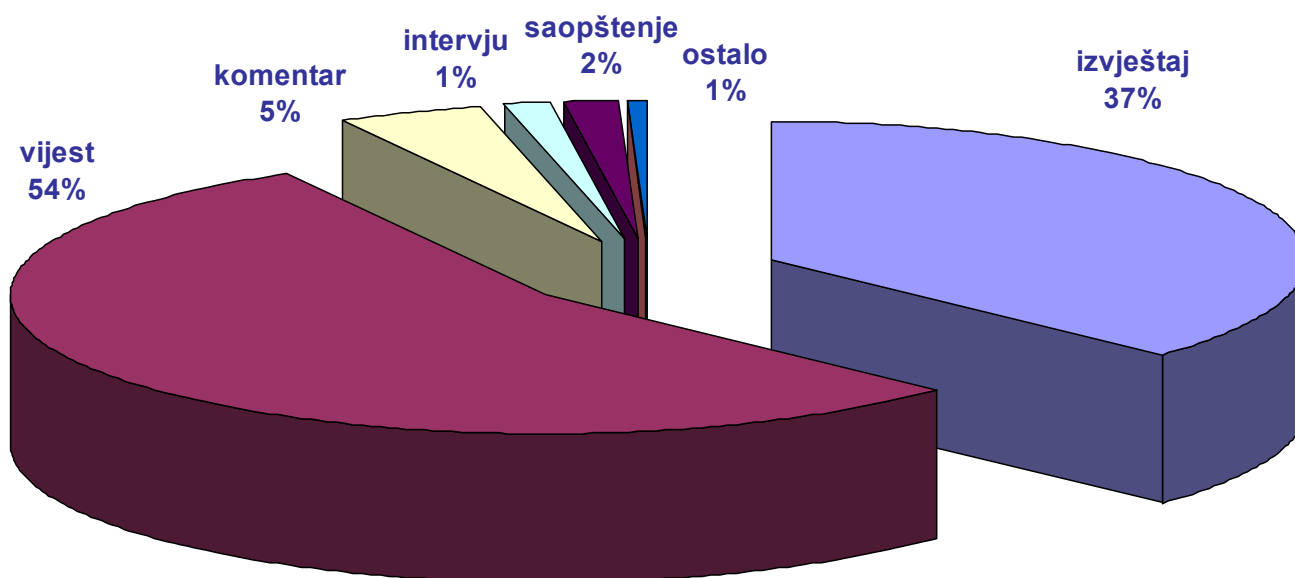
Obično se kaže da će privođenje svih osumnjičenih i pravedna odluka suda najviše utjecati na demistifikaciju prošlosti i vraćanje povjerenja. To je tačno, ali demistifikacija prošlosti, uz privođenje odgovornosti krivaca, mnogo zavisi od poštenog demokratski izgrađenog javnog mnjenja koje će shvatiti i prihvatiti riječ pravde, uvažavati i podsticati kulturu mira, graditi senzibilitet za različitosti, a prošlost ne projicirati u sadašnjost i budućnost. “Savladavanje” trauma prošlosti ne znači ćutanje o njima niti nekritički balans krivice, već iskrena podrška sudu da i sam profesionalno i nezavisno uradi svoj posao. U tome je velika odgovornost medija. Potrebne su nove medijske inicijative da se odgovori ovoj zadaći.

A sada ćemo dati pregled uočenog tretmana ove problematike kroz medije koje smo promatrali.

DNEVNI LIST

FORMA

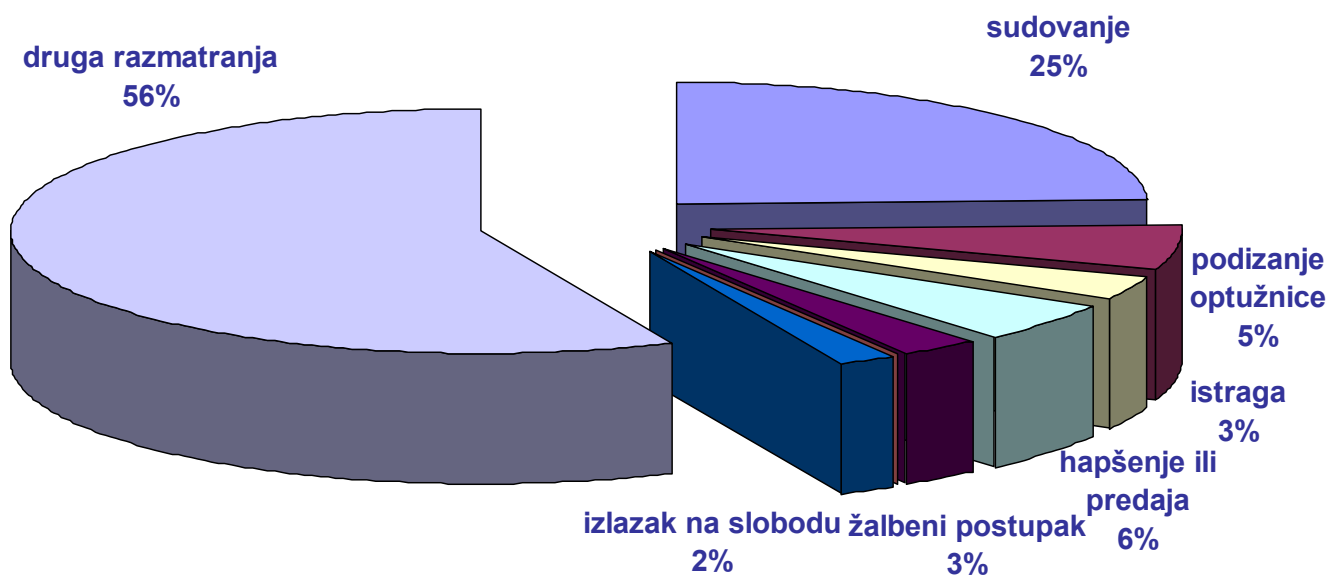
izvještaj	63
vijest	94
komentar	8
intervju	2
saopštenje	3
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	1
UKUPNO	171

SADRŽAJ

sudovanje	42
hapšenje ili predaja	10
istraga	5
podizanje optužnice	9
žalbeni postupak	5
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	3
druga razmatranja	97
UKUPNO	171

UKLON NOVINARA - 171 PRILOGA

159 neutralno, 10 negativno, 2 pozitivno

Dnevni list, novina koja izlazi u Mostaru i deklarira se kao jedini dnevnik na hrvatskom jeziku, generalno je u monitorisanom periodu bio vrlo kritički nastrojen prema Haškom tribunalu i njegovoj personifikaciji Karli Del Ponte. Kritički stavovi su se najčešće oslikavali kroz autorske komentare. Tako 1.9. pod naslovom «Karlina logika», autor se osvrće na njen zahtjev za obnavljanjem postupka Tihomiru Blaškiću, koji je nakon dodatnih dokaza u obnovljenom postupku oslobođen teške kazne od čak 45 godina. Novinar piše: «Karli, naravno, nije važno jesu li novi dokazi vjerodostojni ili ne, važno joj je samo Blaškića ponovo strpati u ćeliju. Zašto? Vjerovatno samo ona zna». U komentaru se još oslikava ljutnja zbog najava da bi bošnjački general Sefer Halilović kojem se sudi u Hagu mogao dobiti samo 10 godina, iako je kriv za ubistvo više civila od Blaškića, koji je prvobitno dobio 45 godina. «Izgleda da logika Haškom sudu nije jača strana», konstatuje novinar. Na kraju se komentar završava zaključkom: »Da se ovoliko bavila Karadžićem nego Blaškićem, vjerovatno bi Radovan već pravio društvo Slobodanu Miloševiću. Ali lakše se izvlačiti na Tihomiru, zar ne?«.

Ipak, ovo je komentar u kome se tvrdnje ne argumentuju već iznose na osnovu reagovanja dijela javnosti i vlastitog stava novinara o nezavisnosti Haškog tribunala. Međutim, određene sumnje naspram pristrasnosti Haškog suda se iznose isti dan i u izvještavaju o pripremanju odbrane Tihomira Blaškića. Već u prvom dijelu izvještaja se sugerira: «Mogućnost ponavljanja postupka u slučaju Blaškić Haško tužiteljstvo je iskoristilo prvi put, što dovodi u sumnju uplitanja politike u rad Haškog tribunala». Takođe, u antrfileu naslovljenom «Za Halilovića samo 10 godina zatvora» na kraju stoji procjena: «Uporedi li se zahtjev tužiteljstva kada je u pitanju visina kazne za Halilovića sa slučajem Blaškić, Kordić ili neki drugi, jasno se očituje pristrasnost suda».

Kroz ova dva teksta nije najjasnije ko je zaslužan za navodnu pristrasnost suda i zbog čega. Međunarodna zajednica, Srbi, Bošnjaci, ili svi pomalo ?

Dnevni list veliki prostor posvećuje obilježavanju stradanja Hrvata u prošlom ratu. 14.9. su bili čak jedina dnevna novina koja je objavila informaciju o obilježavanju 12. godina napada na hrvatsko selo Uzdol kada je ubijeno od strane Armije BiH 29 civila i 12 pripadnika HVO. Ovo pominjemo radi dokaza da, ipak, iako ne uvijek evidentno, novine uglavnom imaju veći senzibilitet (rekli bi i sjećanje) na «svoje» žrtve. Već sutradan (15.9.) ovim povodom imamo komentar «Ne zaboraviti hrvatske žrtve» gdje se autorica pita «zašto se u bh društvu o hrvatskim žrtvama ne govori mnogo». Opet se kroz kometar spominje navodna pristrasnost Haga i najava da bi Sefer Halilović trebao dobiti samo 10 godina te pravi paralela sa Darijom Kordićem koji je dobio 25. (Možemo zamisliti kako je ova novina reagovala kada je Hag 16. novembra oslobodio svih optužbi Halilovića, ali to izlazi izvan monitorisanog perioda).

Par dana ranije (10.9.) Dnevni list je veliki prostor posvetio obljetnici zločina nad Hrvatima u Grabovici. Izvještaj je objektivna i potresna reportaža, ali naslovi i nadnaslovi pokazuju žaoku prema bošnjačkim političarima. Naslov: «Bošnjački vrh ignorira hrvatske žrtve». Nadnaslovi: «Bošnjaci se trebaju odreći zločinaca», «Političari ne mogu zaliječiti rane», «Visoki hrvatski dužnosnici odali počast nevinim žrtvama».

17.10. imamo upečatljiv naslov «Tužiteljica Del Ponte ignorira hrvatske žrtve». Iznad je naslov: «Diskriminacija: Federalno tužiteljstvo ne procesuirala ratne zločine nad Hrvatima u BiH». Čitajući tekst dolazimo do zaključka da su ove optužbe iznijeli predstavnici hrvatskih udruga iz BiH zbog toga što se haška tužiteljica sastajala sa predstavnicima raznih udruga u BiH, ali ne i hrvatskih. Nezadovoljstvo u konkretnom slučaju je vjerovatno opravdano, ali sam naslov navodi na jedno opšte nezadovoljstvo njenim ponašanjem.

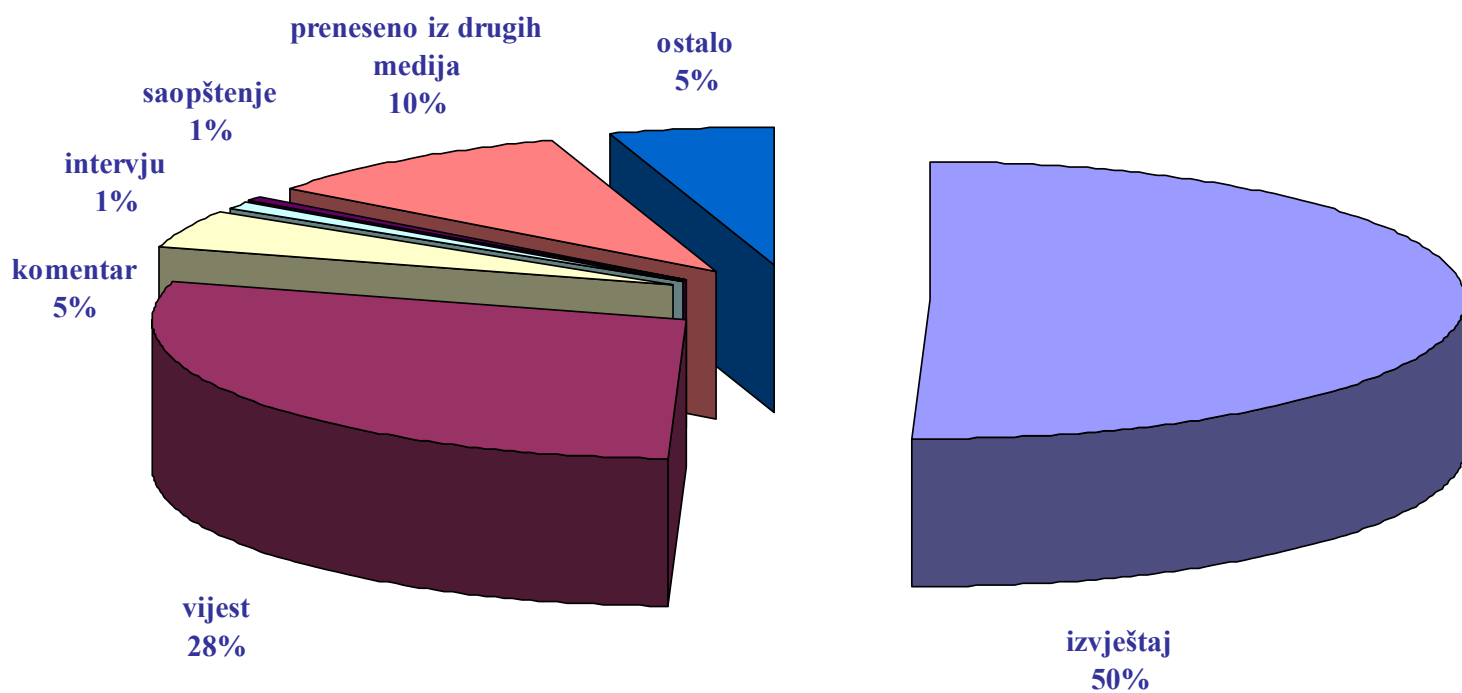
Dnevni list je pomno pratio i odnose Hrvatske sa Haškim tribunalom dijeleći uglavnom stavove, oslikane kroz naslove, koje je imala i tamošnja vlast i štampa. U dva navrata, opet kroz komentare, list je žestoko iskritikovao izjavu haške tužiteljice u kojoj je optužila katoličku crkvu da pruža utočište Anti Gotovini. 22.9. pod naslovom «Karlina nervoza» novinarka konstatuje da je «katolička crkva, izgleda, oduvijek bila najlaganija meta onih koji po svaku cijenu žele ostvariti svoje ciljeve». Potom se kroz tekst konstruiše da je «Karlina nervoza» uzrokovana nastojanjima Džona Boltona, novog ambasadora SAD u UN, da se oslabi Međunarodni sud za ratne zločine i procesi prenesu u domaće pravosuđe. Po autoru, «Karla se Ante izgleda ne želi odreći po svaku cijenu».

Nešto kasnije imamo još direktniji komentar naslovljen «Del Ponte, ispričaj se!»). Za razliku od prošlog komentara gdje se kaže da je katolička crkva «najlaganija meta», ovdje pisac tvrdi: «Del Ponte možda nije svjesna s kojom institucijom je ušla u rat». U tekstu između ostalog stoji: «Nakon što je Del Ponte optužila sve i svakog pa i katoličku crkvu, odnosno Vatikan, ostao joj je samo još Bog da i njega optuži za skrivanje generala Gotovine». Na kraju se komentar zaključuje stavom da međunarodni predstavnici katoličku crkvu «smatraju smetnjom u realizaciji svojih prljavih ciljeva na području BiH i dijela Jugoistočne Evrope».

OSLOBOĐENJE

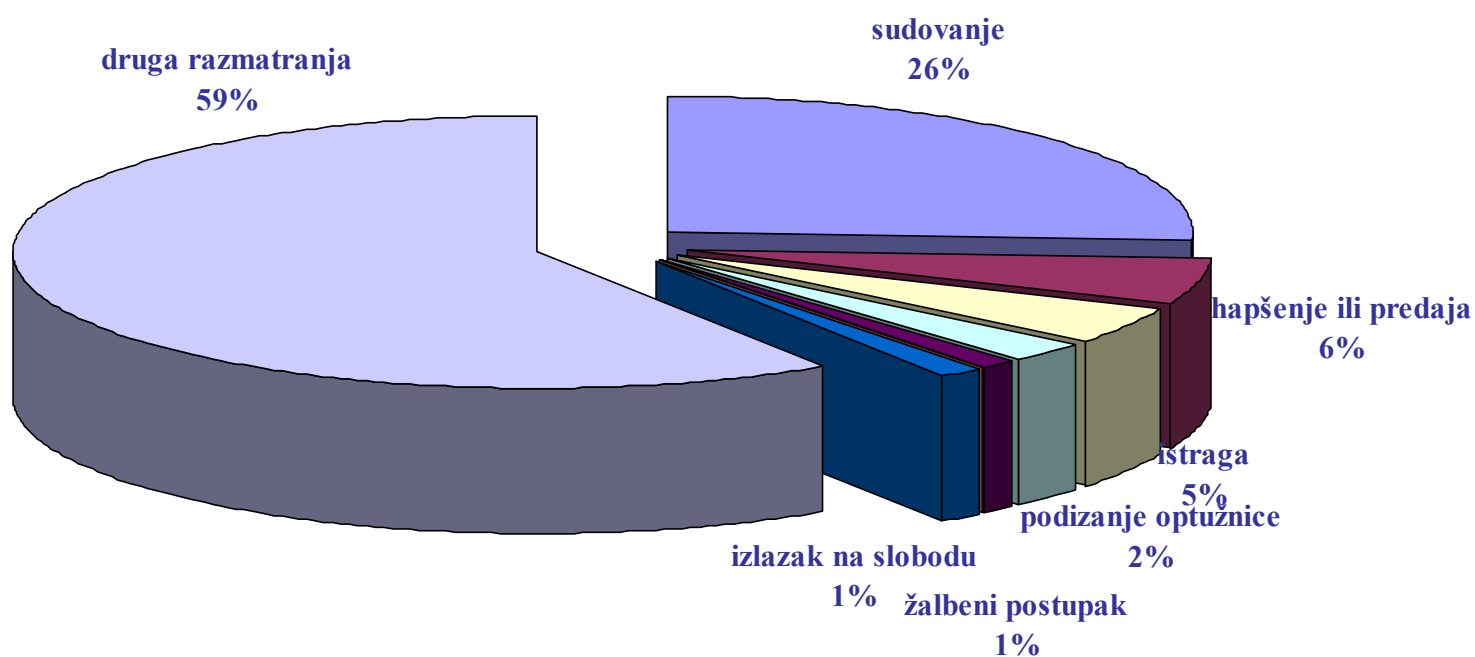
FORMA

izvještaj	155
vijest	88
komentar	14
intervju	2
saopštenje	2
preneseno iz drugih medija	30
ostalo	15
UKUPNO	306

SADRŽAJ

sudovanje	79
hapšenje ili predaja	17
istraga	14
podizanje optužnice	7
žalbeni postupak	4
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	4
druga razmatranja	181
UKUPNO	306

UKLON NOVINARA - 306 PRILOGA

294 neutralno, 10 negativno, 2 pozitivno

Oslobođenje, list sa najdužom tradicijom (ali ne više i sa najvišim tiražem), trudi se da pokriva tematiku ratnih zločina vezanu za sve tri nacionalne grupe u BiH. To je ustalom u skladu sa redakcijskom politikom koja se zasniva na jačanju BiH kao multietničke i građanske države. Međutim, insistiranje na multietničnosti nikako ne znači da list pravi kompromise glede svog političkog uklona. A on se oslikava prije svega u čestom potertavanju želje za ukidanjem Republike Srpske, koja se gotovo uvijek kroz komentare dovodi u vezu sa počinjenim ratnim zločinima tokom rata.

Oslobođenje njeguje komentar kao svoj prepoznatljiv žanr. List gotovo svakodneвно ima dva politička komentara koji govore o aktuelnim političkim zbivanjima. Tak 30.9. uvodničar otvoreno kritikuje ambasadore zemalja članica EU koji su predstavnicima RS dali garancije da reforme u zemlji neće ozbiljnije ugroziti Republiku Srpsku kao entitet. «Politika nulte tolerancije pretočena u još jedno dodvoravanje Banja Luci i Beogradu je ponovno tetošenje velikosrpskog ega. RS se dozvoljava da se i dalje inati, da ucjenjuje, da prijeti bh državi sa pozicije motiva i učinaka na kojima je nastala, a koji su sudski prepoznati u Hagu», komentariše autor.

Isti autor ponovo 4.10. pod naslovom «RS uber alles» teško optužuje Milorada Dodika, lidera opozicione partije SNSD iz Republike Srpske, da je «Karadžić u dejtonskom pakovanju». Autor napada Dodika što se zalaže za očuvanje RS pa obrazlaže: «RS je spomenik zlu i pravu na zločin. Milorad Dodik je Radovan Karadžić u dejtonskom pakovanju», navodi novinar svoju tešku optužbu.

U još jednom komentaru (6.10.), ali sada drugi autor, povlači paralelu RS sa najtraženijim optuženim za ratne zločine. Povodom nepočinjanja pregovora BiH sa EU o stabilizaciji i pridruživanju, novinar komentariše: «Glavni, iako ne jedini krivac za to su nacionalističke vlasti Republike Srpske, «crne rupe Balkana». Zapad ili ne zna šta da radi sa naslijeđenom Karadžićevom tvorevinom, ili je odlučio da je ostavi na miru dok ne rasplete kosovski čvor».

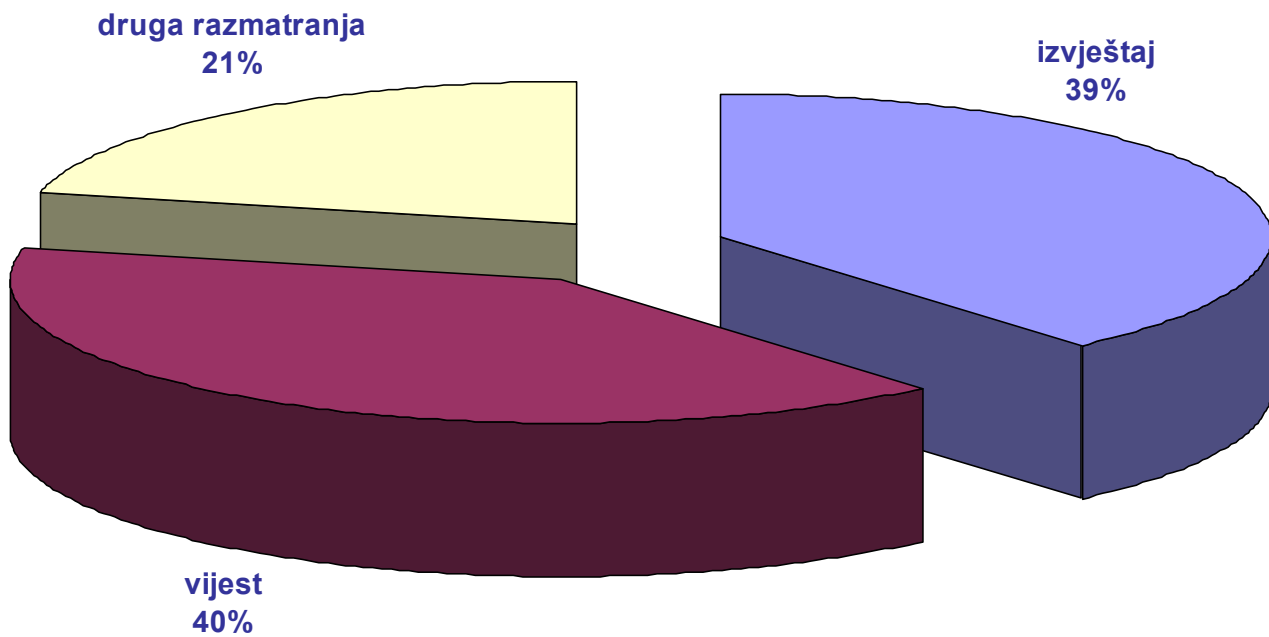
Mada je bilo još kometatra koji su usmjereni i prema Republici Srpskoj i prema Srbiji, zbog, kako autori navode, podržavanja zločina u prošlosti, zadržaćemo se samo na još jednom, nazovi autorskom, reagovanju. U rubrici «pogledi i mišljenja» (16.10.) donosi se tekst jednog čitaoca koji kritikuje negativistički odnos političara iz RS prema Aliji Izetbegoviću. Čitalac navodi: «G. Paravac pripisuje Aliji Izetbegoviću nekakav genocid nad Srbima u Sarajevu i nekakav Hag! A upravo je Izetbegović – u prvom redu iz ljudskih razloga, a onda i iz političkih i religioznih poimanja – spriječio masovnu osvetu i odmazdu prema pravoslavicima – Srbima, građanima Sarajeva, koji nisu oboljeli od nacionalističkog ludila i mržnje prema državi BiH i njenim stanovnicima – starosjediocima islamske vjere». Ovo jeste reagovanje čitaoca, ali s obzirom da je tekst opremljen naslovom i podnaslovom kao i svi drugi sadržaji, može se uvrstiti kao stav novine. Međutim u svakom slučaju legitiman stav. No, ono što je sporno je dio rečenice: «starosjedioci islamske vjere». Analogijom ispada da su Srbi «došljaci», tj. da nisu starosjedioci, što je jedna od teza politički ekstremnijeg dijela bošnjačke populacije.

Međutim, kada su u pitanju druge novinarske forme, posebno izvještaji i vijesti, Oslobođenje je vrlo profesionalno. Primjetan je napor da se pokriju zločini koji se tiču sve tri strane u BiH. Tako, naprimjer, 15.9. čitamo izvještaj o obilježavanju zločina nad Hrvatima u Uzdolu. Dnevni avaz to nije popratio. Par dana ranije (10.9.) imali smo obilježivanje masakra nad Hrvatima u Grabovici i izvještaj sa pres konferencije MUP-a RS na kojem su prezentirani zločini nad Srbima u BiH.. Ni to Dnevni avaz nije imao.

FOKUS

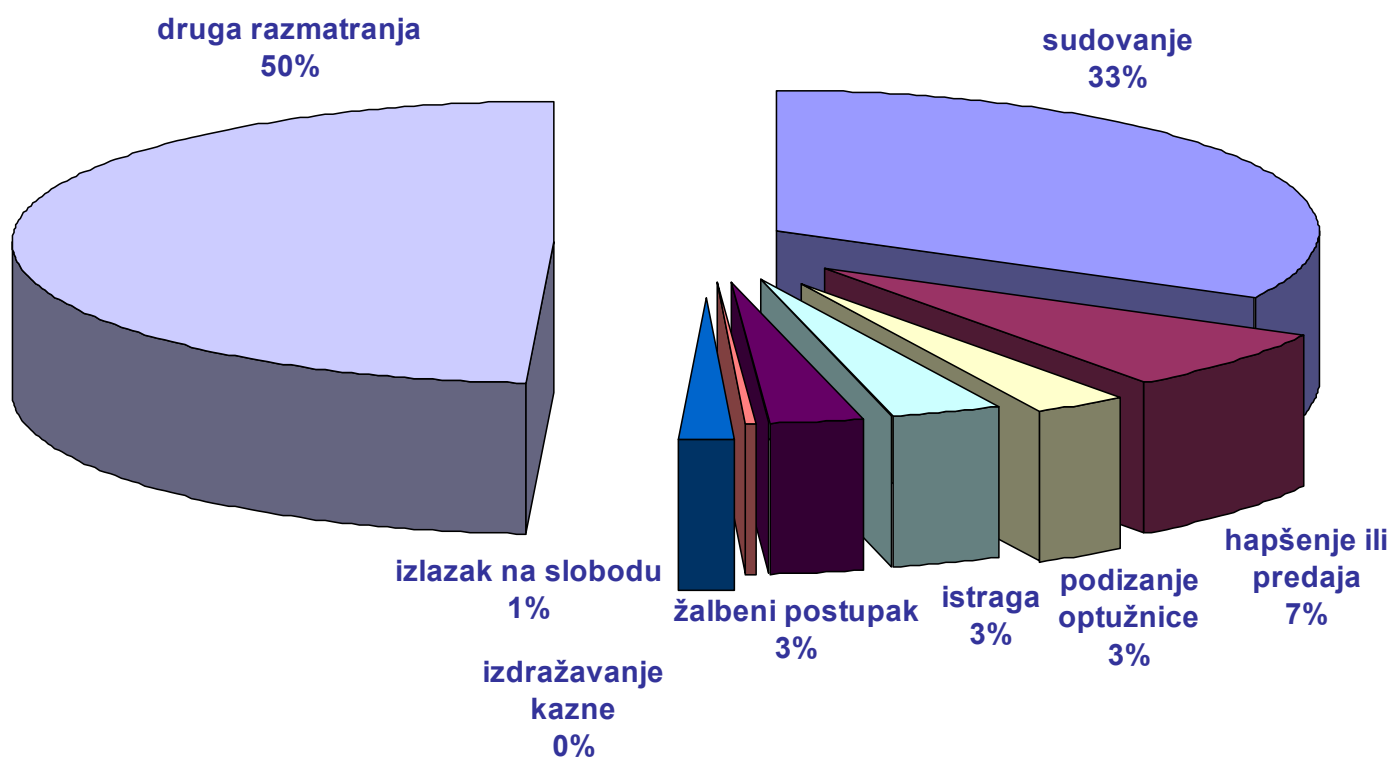
FORMA

izvještaj	105
vijest	108
komentar	0
intervju	0
saopštenje	0
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	0
UKUPNO	213

SADRŽAJ

sudovanje	70
hapšenje ili predaja	15
istraga	6
podizanje optužnice	7
žalbeni postupak	6
izdražavanje kazne	1
izlazak na slobodu	3
druga razmatranja	105
UKUPNO	213

UKLON NOVINARA - 213 PRILOGA

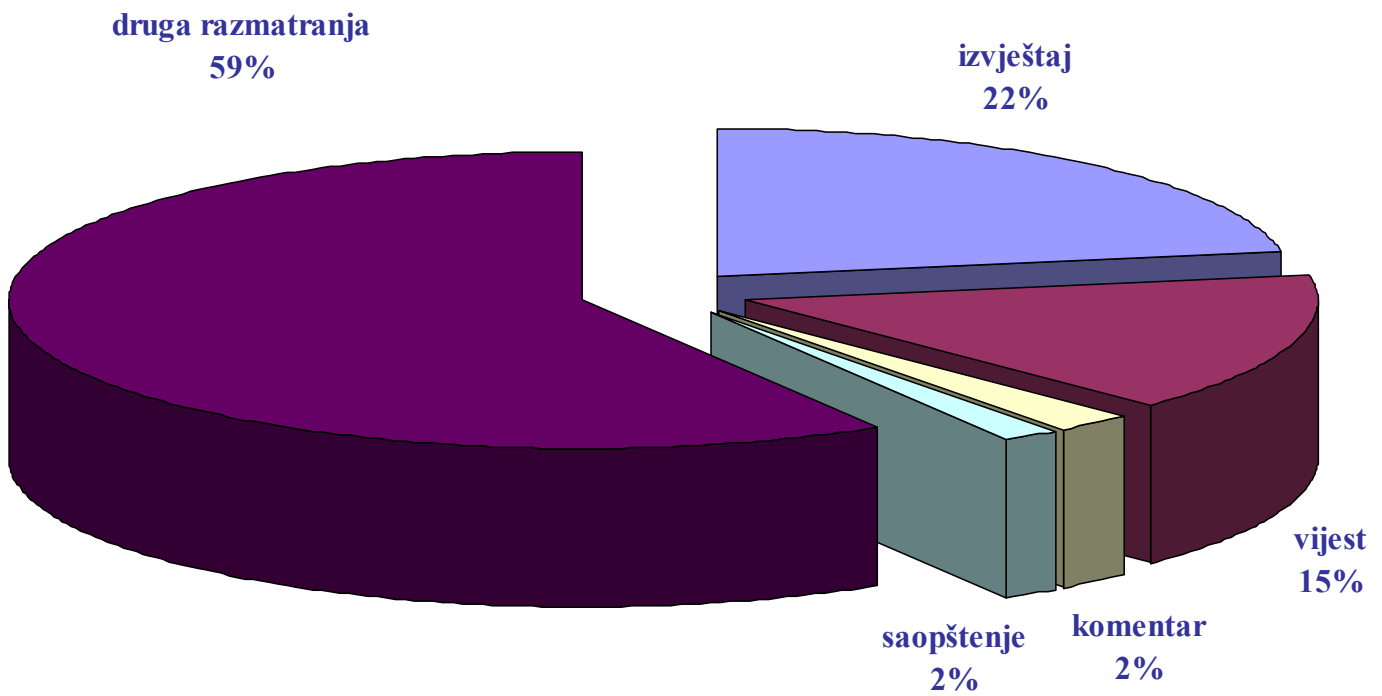
210 neutralno, 3 negativno, 0 pozitivno

SAN

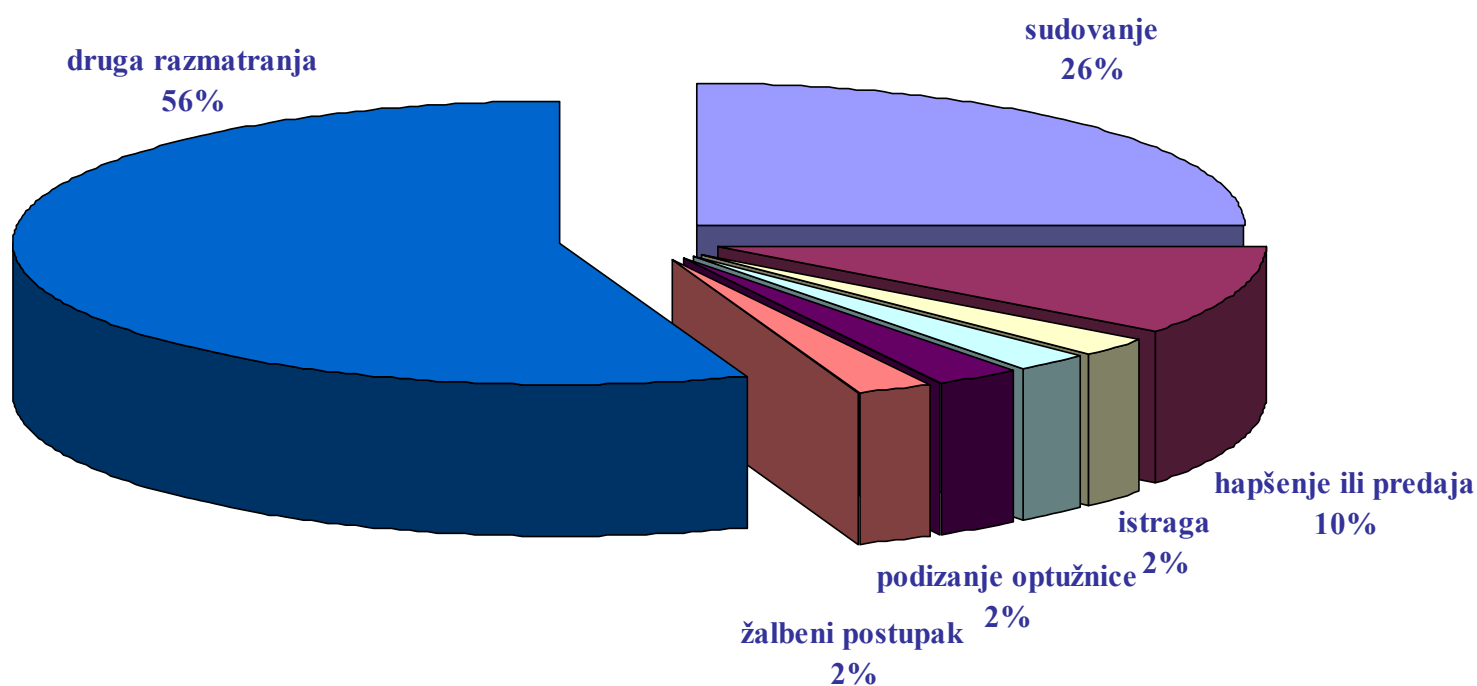
FORMA

izvještaj	69
vijest	47
komentar	7
intervju	0
saopštenje	5
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	0
UKUPNO	128

SADRŽAJ

sudovanje	32
hapšenje ili predaja	13
istraga	3
podizanje optužnice	3
žalbeni postupak	3
izdražavanje kazne	3
izlazak na slobodu	0
druga razmatranja	71
UKUPNO	128

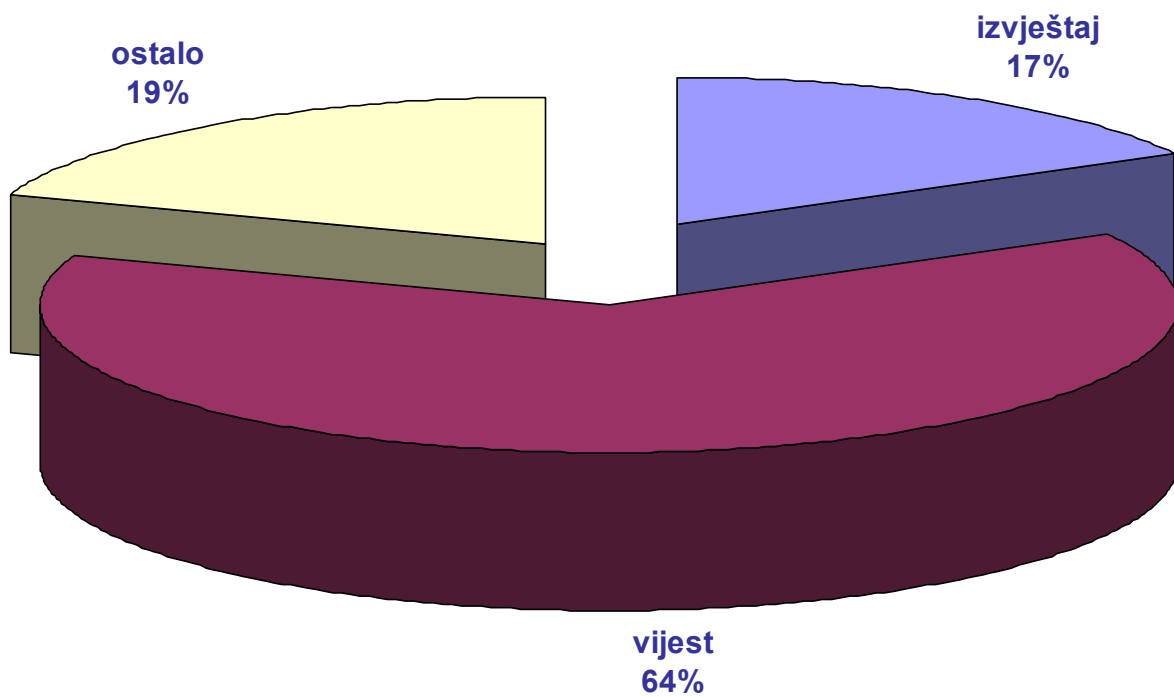
UKLON NOVINARA - 128 PRILOGA

120 neutralno, 7 negativno, 1 pozitivno

VIP (samo mjesec septembar)

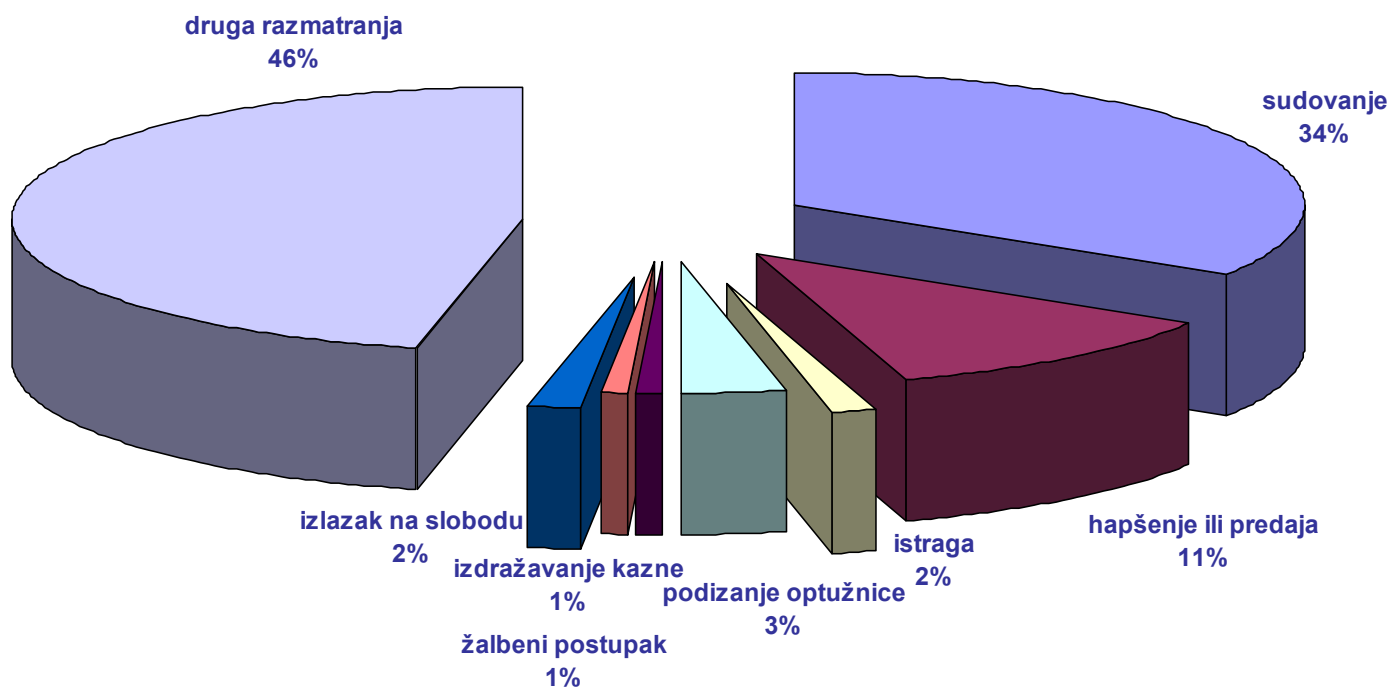
FORMA

izvještaj	21
vijest	79
komentar	0
intervju	0
saopštenje	0
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	24
UKUPNO	124

SADRŽAJ

sudovanje	42
hapšenje ili predaja	14
istraga	2
podizanje optužnice	4
žalbeni postupak	1
izražavanje kazne	1
izlazak na slobodu	2
druga razmatranja	58
UKUPNO	124

UKLON NOVINARA - 124 PRILOGA

121 neutralno, 3 negativno, 0 pozitivno

Fokus, SAN i VIP

Fokus je najmlađi dnevni list u BiH pokrenut od strane Nezavisnih novina. Cijena mu je pola marke, što je duplo jeftinije u odnosu na ostale dnevne novine u BiH. Iako je pokrenut sa ciljem da bude neko «laganije» dnevno izdanje, vrlo revnosno prati ovu problematiku. Tekstovi koji tretiraju tematiku ratnih zločina nisu veliki, ali su uglavnom opremljeni fotografijama i velikim naslovom tako da vizuelno zauzimaju vrlo mnogo prostora. List, možemo slobodno konstatovati, nema ama baš nikakve simpatije prema optuženim za ratne zločine. Barem prema naslovima, posebno je kritičan, djelimično i ciničan, prema optuženim iz «vlastitog naroda» (list je iz Banja Luke). Tako informaciju da Momčilo Krajišnik nije namirio troškove svog advokata naslovljava: «NE DA PARE». Vijest da je izvršena u Srbiji promocija Karadžićeve knjige «Pod levu sisu veka», na osnovu koje se iz opisa predjela u pjesmama pretpostavlja da se krije po planinama Crne Gore, naslovljava «OTKRILIO GA SISANJE». A u izvještaju, sazdanom na «neimenovanom izvoru Fokusa», o skrivanjima Ratka Mladića, pored slike njegove glave veliki naslov «OSTAO SAM». List se bavi i nekom vrstom istraživačkog novinarstva, pa tako 12.9., na osnovu tvrdnji lokalnog predstavnika SNSD-a iz Višegrada, se kaže da ova opština iz para koje dobija iz republičkog budžeta, finansira bijeg haških optuženika. 13.9. ovaj list, inače profesionalan izvještaj o suđenju u Šibeniku za ratne zločine nad Srbima, naslovljava «Tuđman aminovao ubistva». Mnogo sitnijim slovima iznad piše da je to izjava jednog od svjedoka, mada ovako grafički predstavljeno ispada da je to stav lista. O Fokusu ćemo završiti navođenjem još jednog zanimljivog naslova: «TUTI LAKŠE NEGO ŠTELJ» (17.10.). Riječ je o osuđenim za ratne zločine protiv kojih se sada vodi žalbeni postupak. Njihov advokat je izjavio «kako žalba optužbe nije toliko opasna za Tutu koliko za Štelu». List se poigrao njihovim neobičnim nadimcima i značenjem riječi «štela» što je rezultiralo simpatičnim naslovom o jednoj vrlo otužnoj i ozbiljnoj problematici.

List VIP je bio sličnog formata kao Fokus, slične vlasničke situacije (osnovao ga je Dnevni avaz), identične cijene, ali neprofesionalnog pristupa ovoj tematici. Rekli smo «bio», jer od 1. oktobra više ne izlazi, jer se nije uspio pozicionirati na tržištu (znači samo je jedan mjesec monitorisan). Karakteriše ga veliki broj vijesti i kratkih tekstova, a u toj formi su bili i tekstovi koji nas zanimaju. Ova tematika je čak doticana kroz po jednu rečenicu u nekoj čudnoj novinarskoj formi, tako da to objašnjava nešto veći broj sadržaja koji su tretirani kao «ostalalo». Neprofesionalizam se prije svega ogledao kroz trend ovog lista da uvijek, pogotovo u naslovu, a često i u tekstu, navede da je neko zločinac ili ratni zločinac, iako još nije osuđen za takvo djelo. Navešćemo i jedan primjer predimenzioniranog naslova. 10.9. imamo naslov «Selo Fakoviće zapalila srpska vojska». Riječ je o izvještaju sa suđenja Naseru Oriću u Hagu. Na kraju teksta shvaćamo da je naslov simplifikiranje izjave svjedoka Nesiba Burića koji je rekao da su «oštećenja na kućama u Fakovićima posljedica srpskog granatiranja». Da li je zapalila ili granatirala? Ovakav naslov na čitaoca ostavlja drugačiji utisak.

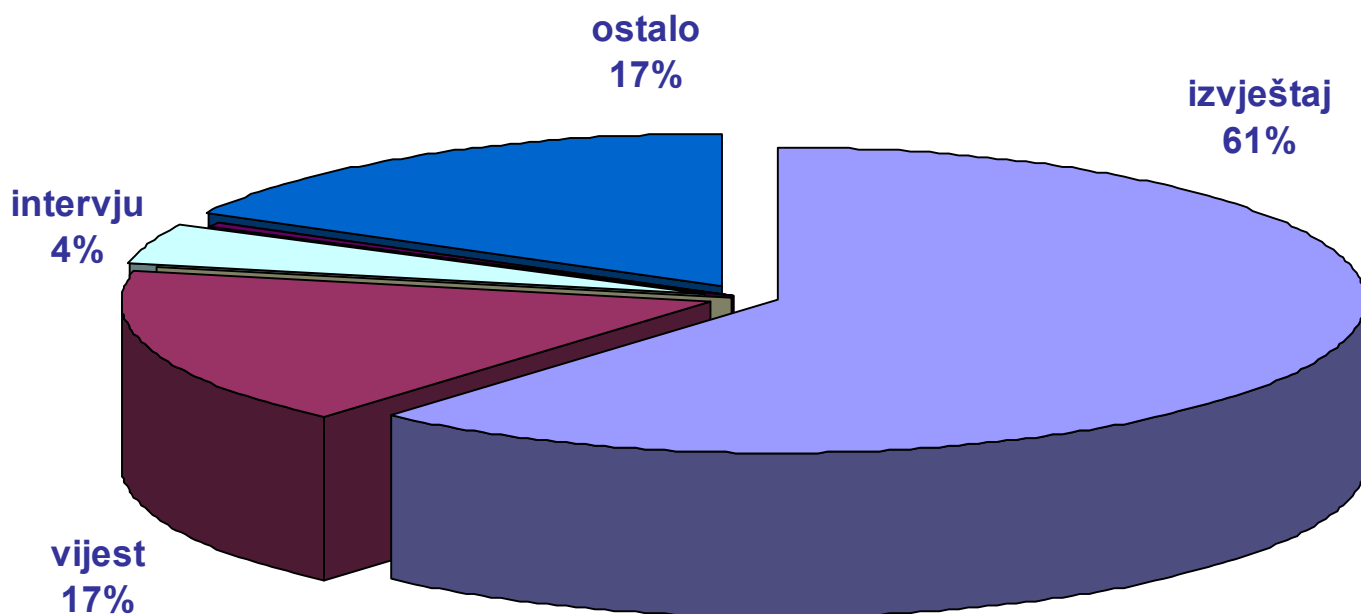
SAN je list prvobitno formiran da bude prevashodno sarajevski (i zvao se Sarajevske novine), ali je potom odlučio da se bavi svenacionalnim pitanjima. Shodno tome određenu pažnju posvećuje i našoj temi. Isto kao i kod VIP-a, uočljiva je praksa oslovljavanja optuženih sa «ratni zločinci». Međutim, ako izuzemo tu praksu, mora se konstatovati da SAN u svojim izvještajima zna biti zaista sveobuhvatan i i profesionalan. Npr. 7.9. izvještaj iz Haga o suđenju Slobodanu Miloševiću je sveobuhvatan, jasan, dobro dizajniran sa zanimljivim antrfileima. 2.9 imamo, pak, tekst o eventualnom novom suđenju Tihomiru Blaškiću iz kojeg je jasno zaključiti gdje je tu problem, jer ima jasan background. Isti taj dan zabilježili smo vrlo informativan tekst povodom odnosa Karle Del Ponte sa Hrvatskom. Inače, list je svoj

pozitivan odnos prema haškoj tužiteljici iznio kroz komentar «Dobitnik dana – Karla Del Ponte» (2.9.) gdje joj se odaje priznanje za istrajavanje u hapšenju osumnjičenih, za razliku, kako se kaže, od domaćih političara.

VEČERNJE NOVOSTI

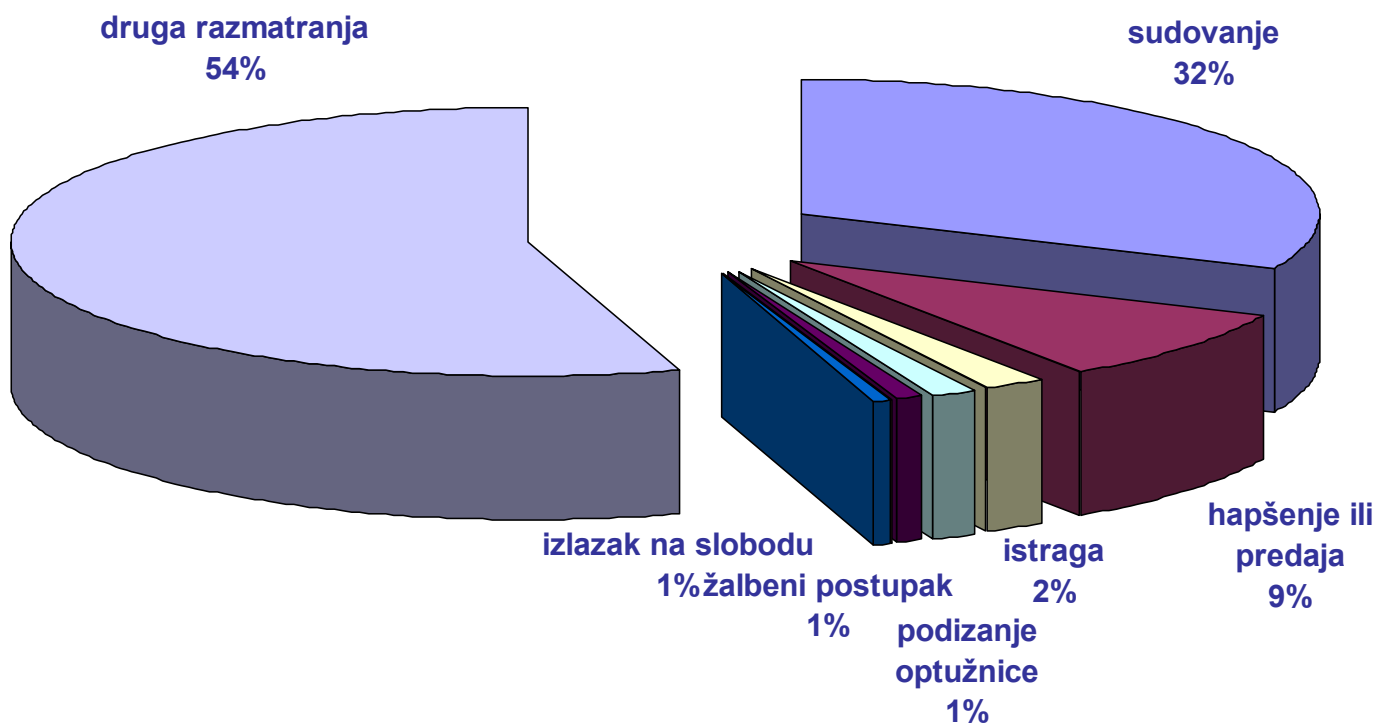
FORMA

izvještaj	91
vijest	25
komentar	0
intervju	6
saopštenje	1
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	25
UKUPNO	148

SADRŽAJ

sudovanje	47
hapšenje ili predaja	13
istraga	3
podizanje optužnice	2
žalbeni postupak	1
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	1
druga razmatranja	81
UKUPNO	148

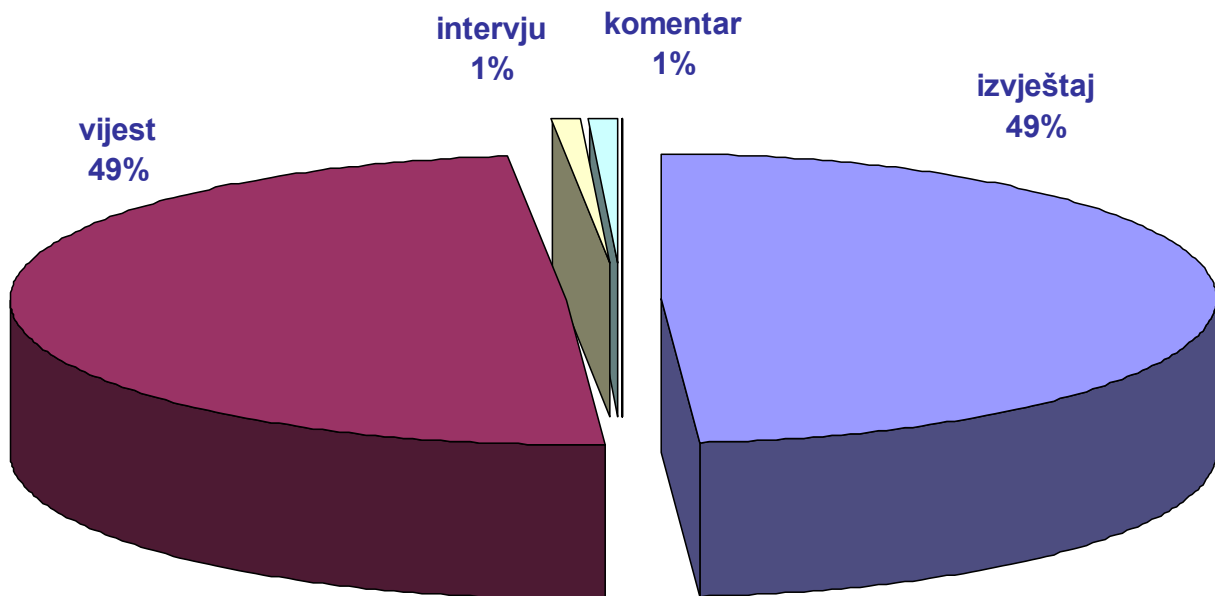
UKLON NOVINARA - 148 PRILOGA

144 neutralno, 4 negativno, 0 pozitivno

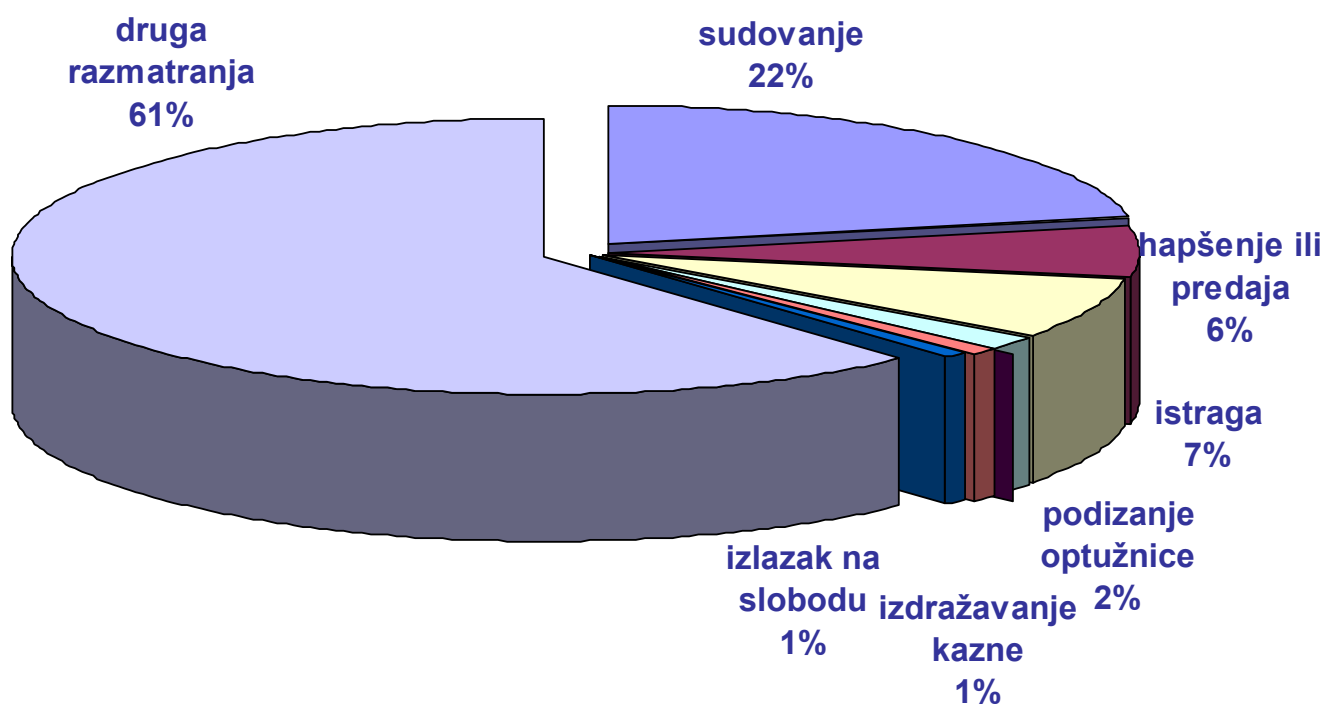
FORMA

izvještaj	60
vijest	61
komentar	1
intervju	1
saopštenje	0
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	0
UKUPNO	123

SADRŽAJ

sudovanje	27
hapšenje ili predaja	7
istraga	9
podizanje optužnice	2
žalbeni postupak	0
izdražavanje kazne	1
izlazak na slobodu	1
druga razmatranja	76
UKUPNO	123

UKLON NOVINARA - 123 PRILOGA

122 neutralno, 1 negativno, 0 pozitivno

Ova dva dnevnik dolaze iz Srbije, ali imaju izdanje za BiH. Kod prvog ovakvo izdanje nosi identičan naziv kao u Srbiji, dok se drugi tamo samo zove samo Blic. «Euro» je izdanje za Evropu, a pod tim se podvodi i Republika Srpska, što objektivno, u konstalaciji trendova prisutnih zadnjih 15 godina, ima određen značaj. Ova dva lista su ubjedljivo najčitanija u Republici Srpskoj (dakle ne dva domaća – Glas Srpske i Nezavisne novine) tako da smo ih sa razlogom analizirali.

Da su ovo prevashodno listovi iz Srbije vidi se na osnovu činjenice da je u njima veoma prisutna problematika te zemlje. Mnogo je tekstova koji su govorili o ratnim zločinima i suđenjima vezanim za Kosovo kao i brojne reakcije vezane za ocjene saradnje SCG sa Hagom, a potom i početka pregovora ove državne zajednice sa EU o stabilizaciji i pridruživanju. Naravno, bilo je i tekstova koji govore u unutarbosanskim problemima suočavanja sa problematikom ratnih zločina. Što je i logično, jer novine imaju dio specijalnih sadržaja namjenjenih populaciji u RS.

Generalno rečeno obje novine ne dovode u pitanje postojanje Haškog tribunala (odnosno njegovu legitimnost, što se može čuti od strane nekih srpskih političkih struja). Prema samom sudu i Karli Del Ponte nije bilo ni kritika ni žaoka (osim u jednom slučaju što će kasnije biti navedeno). Čak se indirektno kroz tekstove čitaocima nameće zaključak da bez izručenja svih optuženih, kao i kažnjavanja zločinaca pred domaćim sudovima, Srbija neće doživjeti integraciju u evropsku zajednicu. To je posebno uočljivo u opširnom intervju u Večernjim novostima 18.9. sa Rasimom Ljajićem, ministrom za ljudska i manjinska prava SCG, naslovljenom «Mladić ključ svih rješenja». Shodno naslovu Ljajić objašnjava koliko je važno da ratni bosansko-srpski komandant, koji se vjerovatno krije u Srbiji, bude izručen. Takođe, posebno je pohvalno što čitaoci kroz intervju mogu da dobiju dobar uvid u vrste saradnje sa tribunalom, pregovore o pristupu EU kao i manjinske probleme na jugu Srbije, što je, uostalom, i Ljajićev resor. Međutim, katkada kroz naslove imamo i simplificiranje. Tako 3.9. u V. novostima imamo naslov «Karla hoće Zelenovića», mada se u tekstu kaže da to hoće Haški tribunal, zbog dokaza protiv tog čovjeka. No, kroz naslov bi se dalo zaključiti kako je to samovolja neke žene.

Ipak, i Euro Blic i Večernje novosti su se okrenuli protiv Haga, tačnije odluke Pretresnog vijeća, koje je omogućilo optuženom Ramušu Haradinaju da se bavi politikom dok mu ne počne suđenje. Blic je imao jake naslove: 14.10. «Srbiji nož u leđa» i «Dvostruki Aršini» dok su Večernje novosti tekst (14.10.) naslovile sa «Srbi i Karla čudu», potcrtavajući da je i Haška tužiteljica zaprepašćena odlukom. Oba lista smatraju da je Haradinaju dozvoljeno bavljenje politikom kako bi ujedinio albanske političke snage za predstojeće pregovore oko statusa Kosova, što bi, valjda, trebalo da pokaže pristrasnost međunarodne zajednice.

Večernje novosti su vrlo napadno prezentirale podatke i optužbe saopštene u Banja Luci i Doboju od strane policije i Tužilaštva RS o počinjenim ratnim zločinima nad Srbima. 1.9. imamo naslov «Pod nožem mudžahedina». Tekst je opremljen i slikom jednog islamskog dobrovoljca u Bosni sa mašinkom ispred kojeg leže ljudi (možda i mrtvi). 15.9. u istom listu imamo sliku od koje se ledi krv u žilama. Na fotografiji je noga koja šuta odsječene glave. Naslov: «Pravda stiže glavoseče!», a tekst opisuje kako su mudžahedini u redovima Armije BiH (od koji su neki i etnički Bošnjaci) ritualno odsjecali glave srpskim zarobljenicima. U tekstu se navode imena optuženih i pogubljenih i informiše o tome da je dobojsko tužilaštvo pokrenulo postupak. Iako sami tekstovi ne sadrže jezik mržnje, pa čak i za svaki navod imaju izvor, prosječan čitalac, inače na ovim prostorima sklon kolektivizaciji, na osnovu naslova može steći vrlo negativan utisak o bošnjačkoj strani u ratu, u okviru koje su se borili i ovi ekstremisti. Žestok naslov, ali ovaj put u Euro blicu, imamo i 12.10. iznad izvještaja sa

suđenja u Beogradu Antonu Lekaju, saborcu Ramuša Hardinaja: «Kasapio žrtve i silovao maloletnicu».

Večernje novosti su prateći razna sudovanja za ratne zločine najviše prostora posvetila nastupu Vojislava Šešelja kao svjedoka na suđenju Slobodanu Miloševiću. Iz dana u dan mogli smo da čitamo natprosječno dugačke tekstove za ovaj list. Iz ovoga ne bi trebali da zaključimo da list podržava ovog optuženika nego više da je pomno pratio njegov vokabular začinjen uvredama prema Hagu i njegovom isturenicima, ali i nekim činjenicama koje je iznosio. Npr. naslov 6.9. «Pucao sam na Sarajevo» ili 7.9. «Srebrenicu odradili Francuzi». Uz to imamo i jedan unikatan tekst «Vlaga muči Šešelja». Riječ je o razgovoru sa njegovom suprugom koja kaže da «Šešelj spava kao u sauni i da ne može da priprema odbranu». Uz sve, tu je i fotografija na kojoj njegova supruga briše suze.

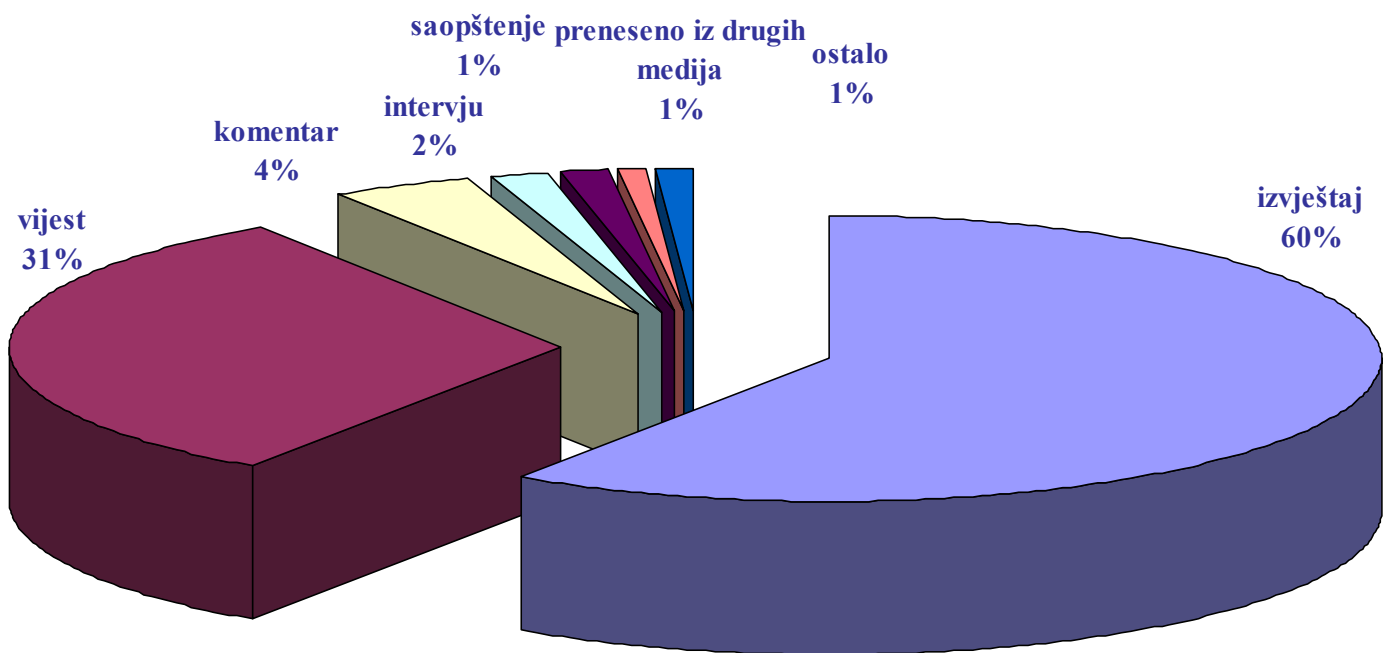
Blic 29.9. donosi tekst «U Kandžama patriotskog lobija» u kojem se tvrdi, pozivajući se na neimenovane izvore iz Haga, da tzv. patriotski lobi u Srbiji čini sve kako se Karadžić i Mladić ne bi našli u Hagu i eventualno iznijeli sve što znaju o Miloševićevoj ulozi u ratovima. Uz to se čak u tekstu, na osnovu opet anonimnih izvora iz Karadžićeve porodice, sumnja da je on uopšte više živ.

Inače, što se tiče Karadžića, i Večernje novine su imale jedan indirektno negativan odnos prema njemu. To je primjetno kroz desetodnevni feljton (tačnije preuzimanje iz knjige) «Svedočim» Biljane Plavšić, njegove ratne saradnice, gdje je ona vrlo kritična prema nekim ponašanjima Radovana Karadžića u ratu. U Večernjim novinama je to još više potcrtano kroz naslove. Npr. «Hteli su da me ubiju», «Radovan ne da vlast», «Krađa i prekrađa Golfova»..., sa gotovo uvijek slikom Karadžića i za čitaoce jasnim saznanjem da se te negativnosti vežu za njegovo ime. Ipak, ovim se potcrtava Karadžićev klasični kriminal, a ne ono što je bila tema našeg monitoringa.

DNEVNI AVAZ

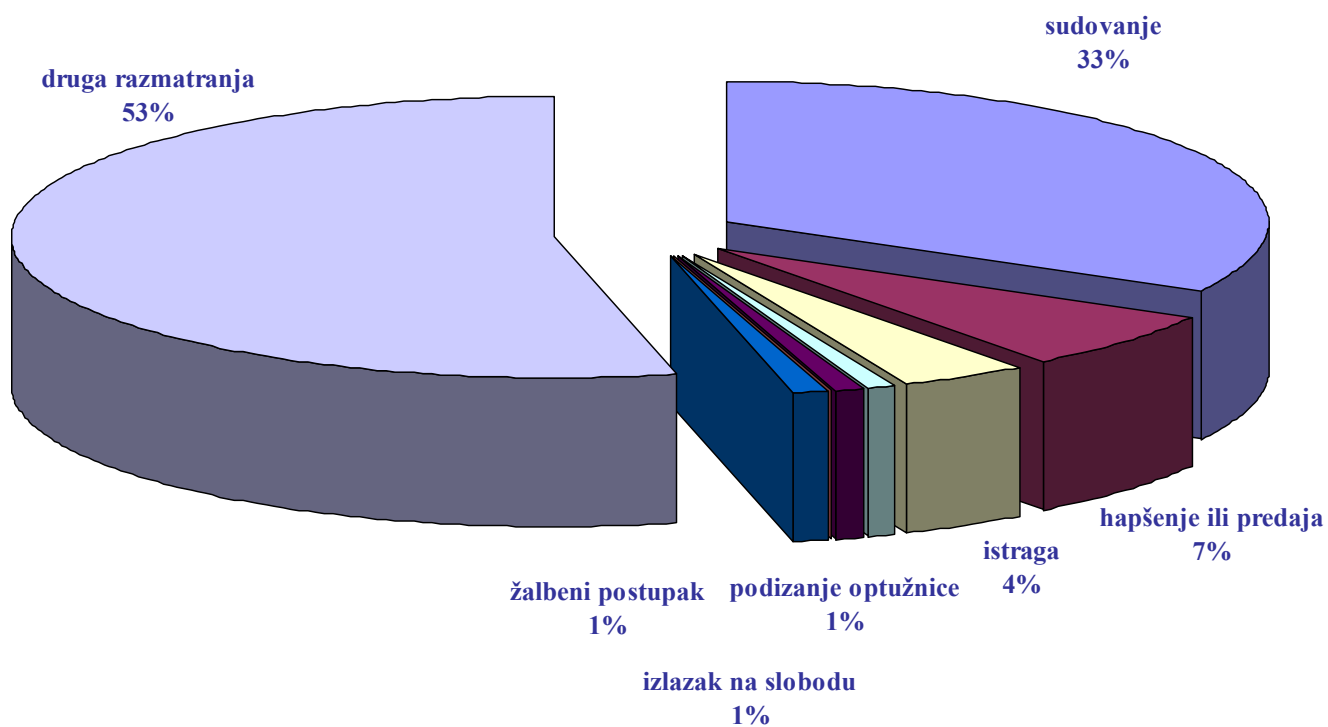
FORMA

izvještaj	200
vijest	106
komentar	14
intervju	6
saopštenje	4
preneseno iz drugih medija	3
ostalo	4
UKUPNO	337

SADRŽAJ

sudovanje	111
hapšenje ili predaja	23
istraga	13
podizanje optužnice	3
žalbeni postupak	3
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	3
druga razmatranja	181
UKUPNO	377

UKLON NOVINARA - 377 PRILOGA

365 neutralno, 1 negativno, 1 pozitivno

Dnevni avaz je najtiražniji list u BiH. Pokrenut pred kraj rata u BiH vrlo brzo se nametnuo kao novina bliska političkim, vjerskim i kulturološkim sferama Bošnjaka. Riječ je o listu koji već na prvi pogled sadrži najveći broj informacija, pa je tako sasvim logično da je u dva monitorisana mjeseca objavio najveći broj sadržaja koji se tiču problematike ratnih zločina (337).

Shodno glasu koji ga bije, nijansiranje u tretiranju ratnih zločina se može vidjeti i kroz nacionalnu komponentu optuženih. To je posebno uočljivo kroz naslove, inače profesionalnih izvještaja sa suđenja Naseru Oriću u Hagu, gdje su se izvlačile riječi svjedoka odbrane koje su indirektno ukazivale na teškoće u kojima su se našli Bošnjaci u Srebrenici. Npr. 6.9. imamo naslov «Već u januaru 1992. komšije su stavljale kokarde», podnaslovi: «Naoružanje je dijeljeno Srbima vojnim helikopterima s oznakama Crvenog križa», potom podnaslovi «Ultimatum Bošnjacima» i «Majka umrla u šumi». Ili 7.9. «Civili koji su tražili hranu gađani granatama iz Srbije» te 11.10. «Napad na Kravicu je bio očajnički pokušaj izvlačenja iz okruženja» i «U Cerskoj 1992. nije bilo ljekara, a rane je zašivao lokalni krojač». S obzirom da je riječ o izvođenju dokaza odbrane, nije čudno da su izjave svjedoka u tom pravcu, ali ovakva konstalacija naslova kod čitalaca stvara razumijevanje za zločine za koje se tereti Naser Orić. Primjera radi, kada je Šešelj bio svjedok odbrane Miloševiću, u naslove su izvlačene uglavnom degutantne stvari, a ne neke koji bi mogle opravdati Miloševića. Ovim ne želimo da izjednačavamo Orića i Miloševića, jer ni po funkciji, a i širini zločina nisu isti (uz ogradu da ni jedan ni drugi nisu osuđeni), ali govorimo o profesionalnom trendu.

Dnevni avaz se mnogo bavi zločinima koji su počinjeni nad Bošnjacima. U nekoliko navrata mogli smo da čitamo, bilo od preživjelih svjedoka, bilo od predstavnika bošnjačkih udruženja koja se bave ovom problematikom, potresne opise zločina. Tako 15.9., nakon predaje Sredoja Lukića, čitamo tekst zasnovan na razgovoru sa Bakirom Hasečić, predsjednikom Udruženja žene - žrtve rata. U naslovu stoji: «Hasečić: Uništavao i ubijao sve bošnjačko». A u podnaslovu «Sa 'Belim orlovima' klao ili žive Bošnjake bacao sa ćuprije, bio u grupi koja je u jednom danu u Pionirskoj ulici zapalila 65, a na Bikavcu 72 Bošnjaka». Ili 22.9. u izvještaju o obilježavanju godišnjice zločina u selu Sasna, imamo antrfile naslovljen «Krici užasa i preklinjanje». Već je naslov dovoljan da pobudi negativne emocije, mada je riječ o faktima zasnovanim na izjavi jednog od preživjelih.

Novina je žestoko reagovala na odluku Evropske unije da otpočne pregovore o pridruživanju sa Srbijom i Crnom Gorom. U komentaru 5.9. «Brisel i njegovi dvostruki aršini» imamo podnaslov u kojem je bit teksta: «Evropa će pregovore o stabilizaciji započeti sa Srbijom, po kojoj slobodno šecu ratni zločinci, a ne i sa BiH jer nema Javni RTV servis». Takođe, u novini nalazimo tekst sa reakcijama bošnjačkih političara (SDA, Stranka za BiH i SDU, ali ne i sa mnogo jačim SDP, jer je Avaz u zavadi sa njim) koji kritikuju odluku EU. Već naslov nedvojbeno to najavljuje: «Belkić: Nagrađuju zemlju koja je krivac što zločinci nisu u Hagu». Inače, dobra stvar kod Dnevnog avaza je da kod naslova često stavi i onoga koji je to izrekao: «Belkić:...», «Hasečić:...»

Dnevni avaz je nešto više prostora, u odnosu na druge novine iz Sarajeva, posvetio Izvještaju radne grupe za Srebrenicu. Izvještaj, kojeg je međunarodna zajednica ocijenila jako dobrim, ne navodi imena umješanih u zločin. Kako je više puta obrazloženo, to je zbog toga da bi se mogla provesti istraga. Međutim, novina (9.10.) u naslov ponovo izvlači: «Traže imena zločinaca», što je zahtjev predavnica Udruženja «Pokret majke enklave Srebrenice». Međutim, ono što je snažnije, to je potertavanje stava Ilijaza Pilava, predsjednika kluba intelektualaca Srebrenica – «Zločinački kolektiv zvani RS mora biti demontiran». U tekstu nalazimo i obrazloženje tog stava: «Genocid u Srebrenici je pitanje kolektivne odgovornosti, jer su hiljade njegovih autora i izvršilaca predstavljali dio zločinačkog kolektiva zvanog RS,

koji se mora demontirati», poručio je Pilav. Naglašavanje Pilavovih riječi potiče uvjerenja o kolektivnoj odgovornosti za zločine. Ne treba sumnjati da je dio ljudi u RS i Srbiji počinio zločin (koliko ga je podržavalo nije tema), ali tvrdnja da je 19.473 bilo izvršilaca je pretjerana. Pogotovo zato što ta cifra iz izvještaja govori o broju ljudi koji su učestvovali u operacijama. Koliko je od njih, pak, bilo uključeno u zločine, tek predstoji istraga. A to je i sam Smail Čekić, predsjednik ove komisije, više puta naglašavao. Imamo još jednu reakciju (6.10.). Dolazi od poslanika SDA u narodnoj Skupštini RS i naslovljena je: «Ahmetović: Da li je cilj izvještaja da se amnestira odgovornost bivše Jugoslavije». Poslanik Sadik Ahmetović tvrdi da izvještaj ne navodi da su u operacijama učestvovali jedinice iz SRJ, «mada su preživjeli bili očevici ulaska jedinica preko Drine». U antrfileu imamo i izjavu poslanika Krstana Simića iz SNSD-a koji kaže da nisu svi koji su učestvovali u operacijama u tom dijelu BiH odgovorni za zločine.

18.9. imamo primjer izvještaja sa naslovom koji ne odgovara sadržaju teksta. «Svi uhapšeni Srbi u vrijeme genocida bili u Srebrenici». Misli se na Srbe koji su uhapšeni u SAD zbog toga što nisu prijavili da su bili u vojsci RS. Zaključak o učešću u genocidu novinar izvlači na osnovu anonimnog izvora iz Podrinja (?!), koji sumnja da bi uhapšeni, eventualno, mogli biti umješani u zločin u Srebrenici jer je njegovo udruženje poslalo spiskove imena u mnoge zemlje. Ono što je još problematičnije je dalje pisanje novinara: «Navode našeg sagovornika jučer je potvrdio i Endru Pačenko, zamjenik javnog tužioca Arizone». Međutim, Pačenko ne da ne potvrđuje, nego demantuje: «Bili su pripadnici Vojske RS, ali vlasti ne tvrde da su počinili ratne zločine».

Dnevni avaz objavljuje 3.9. političku analizu bivšeg američkog diplomate Viljema Montgomerija. Analiza je zanimljiva što Montgomeri iznosi stav, bar do sada nečujan od uticajnih ljudi koji su imali veze sa BiH, a to je da je insistiranje na hapšenju Karadžića, Mladića i Gotovine samo kontraproduktivno. Unutra možemo pročitati: «Radi se o pogrešnim prioritetima. Činjenica je da ni jedan od tri haška bjegunca nije uključen u političke, vojne ili ekonomske događaje ovih zemalja. Oni sve više postaju ostaci prošlosti. **Njihov značaj ustvari je simbolički i oni su važni samo onoliko koliko im mi pridajemo važnosti.** Značaj koji smo dali njihovom hvatanju i beskonačnim pozivima na predaju ili izručenje jedino jača nacionalističke osjećaje u sve tri zemlje. Prije četiri godine Karadžić nije uopšte bio važan u Srbiji. Sada se tamo na glavnim gradskim ulicama mogu kupiti majice sa njegovim likom. Mi smo tome doprinijeli. Ne govorim da oni ne trebaju biti isporučeni Hagu, ali je cijela priča prevazišla svoju važnost».

Dnevni avaz je 15.9. najuočljivije popratio početak prvog postupka pred Odjelom Suda BiH za ratne zločine, što se u međunarodnim, ali i bh političkim krugovima smatralo velikim događajem. Profesionalni izvještaj je dizajniran slikama sa samog suđenja i antrfileima. Primjera radi, Oslobođenje i Dnevni list imaju vlastite izvještaje, ali ne i fotografije sa suđenja, dok SAN i Fokus objavljuju opširne agencijske izvještaje o tom događaju. Dnevni avaz, vezano opet za ovaj sud, 28.9. donosi i komentar «Hag 'stiže' u Sarajevo». Povod je najava iz Haga da će Radovan Stanković biti prebačen iz Haga na Sud BiH koji treba da ga procesuiraju za ratni zločin. To se označava kao veliko povjerenje međunarodne zajednice u bh pravosuđe, a u prilog tome se navode i nedavne oslobađajuće presude za pojedince koji su bili optuženi za ratne zločine. «U slučaju osumnjičenih za ratne zločine pravosuđe je pokazalo da sudi po najvišim standardima i da je pravda jedina instanca kojom će se voditi», navodi se.

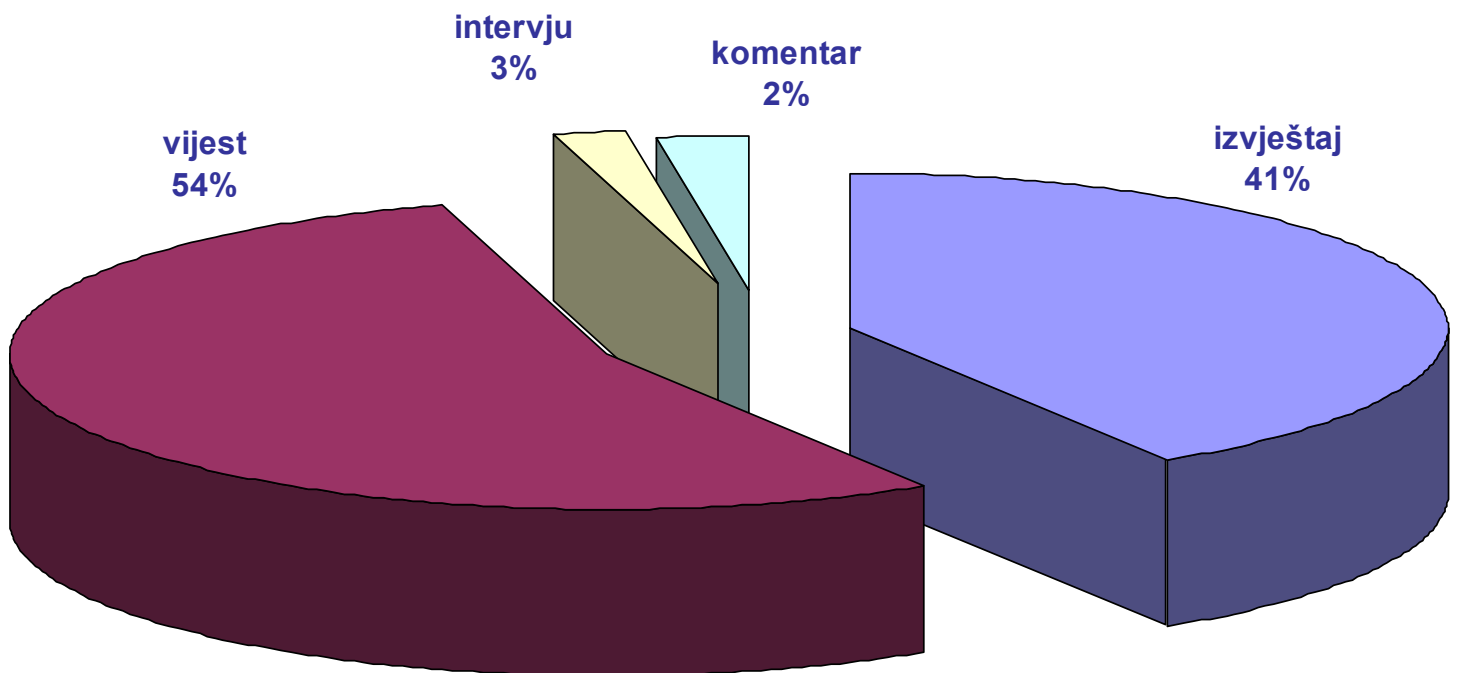
Inače, u par navrata Dnevni avaz je titulisao optužene kao ratni zločinci. Zanimljivo je da takve pojave, iako ne česte, bile su samo u naslovu ili nadnaslovu, dok se u tekstu pisalo «osumnjičeni za ratne zločine». Čak, i u vlastitim tekstovima, a ne samo agencijskim.

NEZAVISNE NOVINE

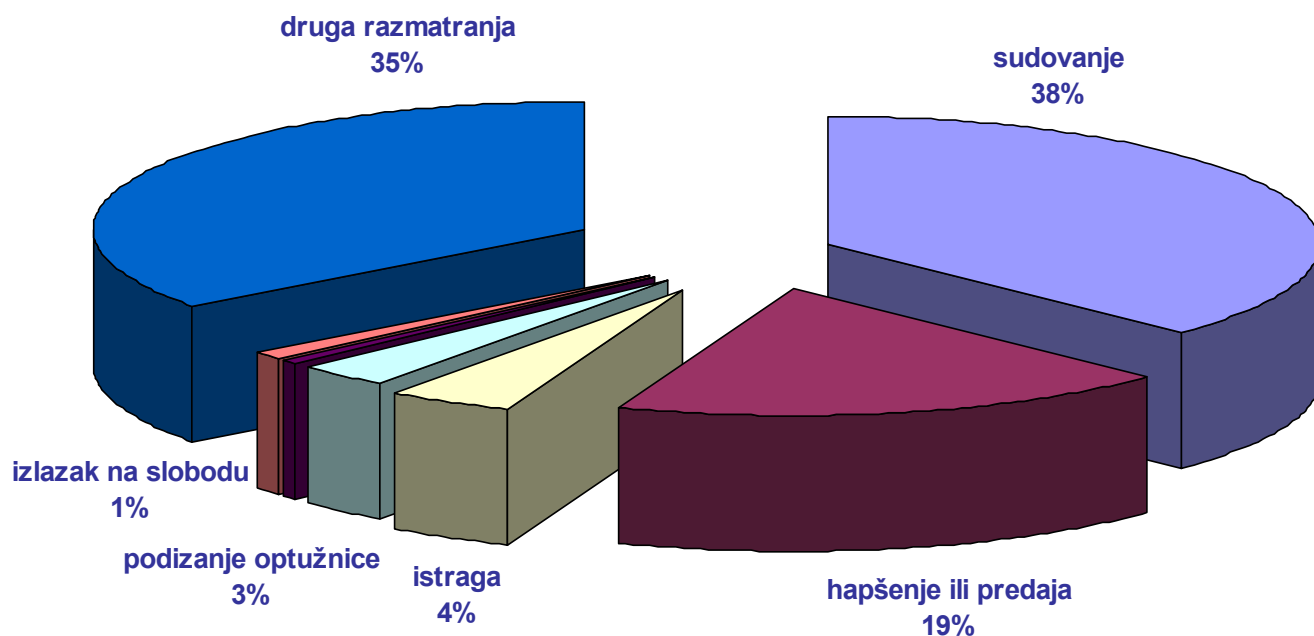
FORMA

izvještaj	114
vijest	151
komentar	5
intervju	7
saopštenje	0
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	0
UKUPNO	277

SADRŽAJ

sudovanje	103
hapšenje ili predaja	52
istraga	11
podizanje optužnice	9
žalbeni postupak	1
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	3
druga razmatranja	98
UKUPNO	277

UKLON NOVINARA - 277 PRILOGA

259 neutralno, 7 negativno, 11 pozitivno

Nezavisne novine, list sa sjedištem u Banja Luci, ali sa ozbiljnim naporima da pokriva cijelu BiH, ovoj je tematici posvetio značajan prostor. List je kroz 5 komentara, koji su bili jasno kao takva forma i označeni, iskazao stav o potrebi hapšenja optuženih za ratne zločine. Posebno angažovan pristup Nezavisne novine su imale kroz Kolumnu Politička estrada u kojima je ukazano pozitivan uklon novinara prema suočavanju sa sopstvenim zločinima i hapšenju najtraženijih haških optuženika Ratka Mladića i Radovana Karadžića. Nezavisne novine su također u svom izvještavanju pratile i regionalni kontekst izvještavajući i o potragama za ostalim optuženicima i procesima koji su vođeni protiv pripadnika sva tri naroda.

U jednom izvještaju oprema teksta u Nezavisnim novinama nije u jednom dijelu odgovarala materijalnim činjenicama, ali je riječ, po našem mišljenju možda i o previdu. Naime, u tekstu od 9.10.2005. godine na drugoj strani u nadnaslovu stoji: «Skup o izvještaju Komisije za Srebrenicu». Iz teksta međutim saznajemo da je riječ o razgovoru članica udruženja «Majke enklave Srebrenica i Žepa» sa Smailom Čekićem, članom Radne grupe za sprovođenje zaključaka iz konačnog izvještaja Komisije za Srebrenicu Vlade RS.

Jezik kojim pišu Nezavisne novine je odmjeren i ne vrijeđa nikoga, a afirmišu se pozitivne društvene vrijednosti – jedna od njih je hapšenje optuženih za ratne zločine, makar oni dolazili iz sopstvenog naroda. Ta opredjeljenost da se optuženi za ratne zločine nađu u den Haagu jasno se vidi u izvještavanju o potjeri za Ratkom Mladićem u Valjevu. Nezavisne novine su ovom događaju posvetile 440 cm² prostora, za razliku od Glasa srpskog, koji je također korektno, profesionalno izvijestio o ovom događaju, istina u formi vijesti i na prostoru od 63 cm². Ovaj izvještaj uključio je i riječi američkog ambasadora u Beogradu, koji podvlači značaj hapšenja optuženih. Neimenovani izvori i ono što je zasnovano na pretpostavkama u tekstu su jasno izdvojeni kao takvi.

Skrenućemo pažnju na dva slučaja, koji ne pokazuju trend u novini, ali sa kojima je monitor imao određenih dilema. Ipak treba skrenuti pažnju na to da su oni izdvojeni i pojedinačni, ni u kom slučaju ne znače tendenciju otkrivenu u novini.

Srnina vijest od 23.9.2005., str. 8 iznad koje u nadnaslovu stoji: «Dragan Jočić» (samo), što za nas čitaoc ne mora imati baš nikakvo značenje. Tek u prvoj rečenici neupućeni čitaoci mogu saznati da je riječ o ministru unutrašnjih poslova Srbije.

U tekstu «Ko krije Antu Gotovinu – crkva ili država» (NN:25.9.2005.,str.5) pojavljuje se opasnost koju smo iznijeli u uvodnom opštem dijelu da se u naslovima često navode tvrdnje, koje čitaoci apriori moraju prihvatiti kao takve. Ovdje se čak ta tvrdnja ne dovodi niti upitnikom pod sumnju, što može, nažalost, nositi u sebi opasnost tendencionalnog pristupa događaju. Sličnu tvrdnju nalazimo i u naslovu teksta «*Oluja i Bljesak legitimne akcije*», pri čemu se nigdje ne vidi da su to riječi Vladimira Šeksa, predsjednika Hrvatskog sabora od 8.10.2005., pa čitalac može steći dojam kako novina smatra da su ove akcije bile legitimne, iako sam kraj Srnina izvještaja nedvosmisleno kaže: «Za akciju 'Oluja' Haški tribunal podigao je optužnicu protiv generala Ante Gotovine, koji je u bjekstvu. (NN: 8.10.2005. str.20).

Kao «problematičan» moramo spomenuti i tekst autora Marka Roknića, objavljenog u NN 18.9.2005. str. 5, pod naslovom «LORA DRUGI PUT: Najveće ratno mučilište», pri čemu se ta kvalifikacija daje kao izjava u tekstu. Riječi nisu stavljene pod navodne znake. Osim ovog dijela, sam novinar sa priličnom sigurnošću utvrđuje slijedeće: «...osim ako se tako ne shvati procjena Tončija Maića da će 'Lora' obilježiti slijedećih 20 godina. U aktuelnom sudskom postupku to se sigurno neće dogoditi. On će se očigledno fokusirati na osmoricu optuženih zatvorskih čuvara, a to je tek vrh ledenjaka. Zapovjedni lanac ostaće još u zavjetrini. Ni hrvatsko pravosuđe ne usudi se kretati tim smjerom. Jer, kada je 'Lora' u pitanju, kao na dlanu će se otkriti direktna umješnost Zagreba u rat u BiH».

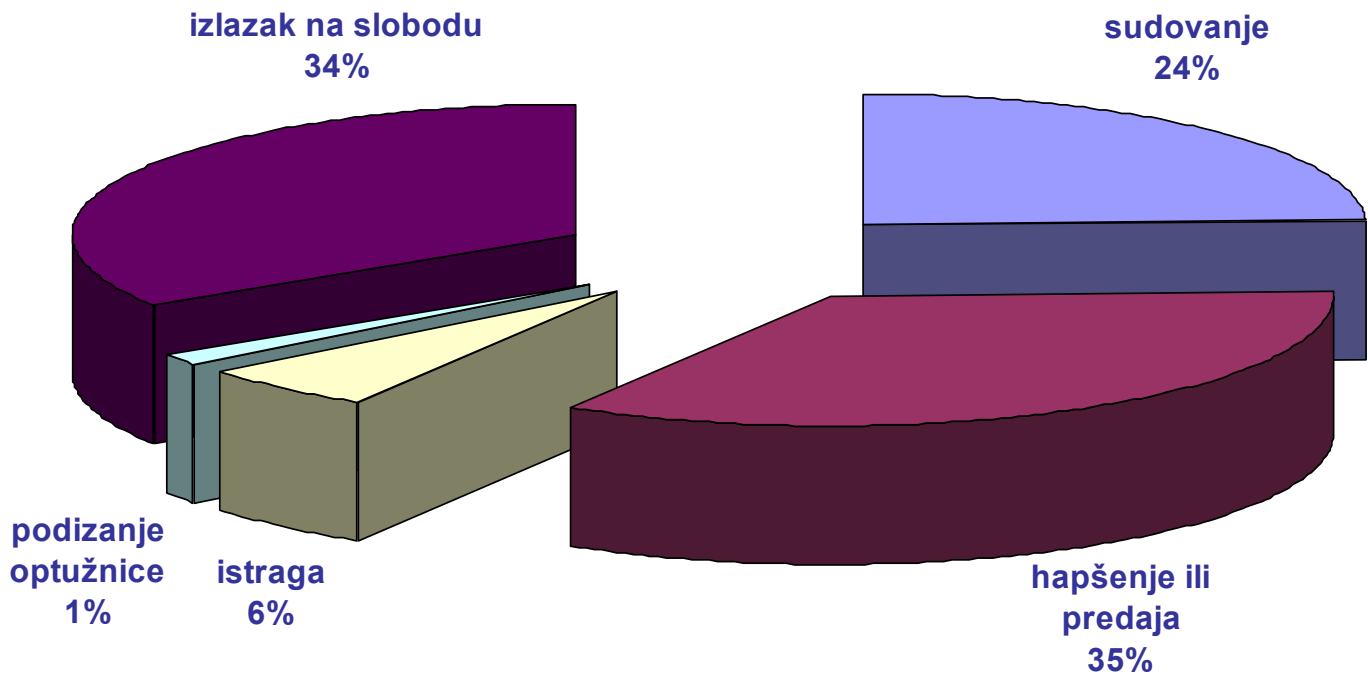
U opremi teksta «SAD snažno podržavaju BiH» (NN:17.10.2005.,str. 3) smatramo da je brzopleto izvučen naslov teksta, koji ipak ukazuje jasno da se ta podrška isključivo odnosi na hapšenje optuženih za ratne zločine, a ne svaku drugu vrstu podrške, za koju bi čitalac, na osnovu naslova lako mogao pomisliti da država ima.

Takvih pristupa, vidjet ćemo, bilo je poprilično u drugim novinama.

JUTARNJE NOVINE

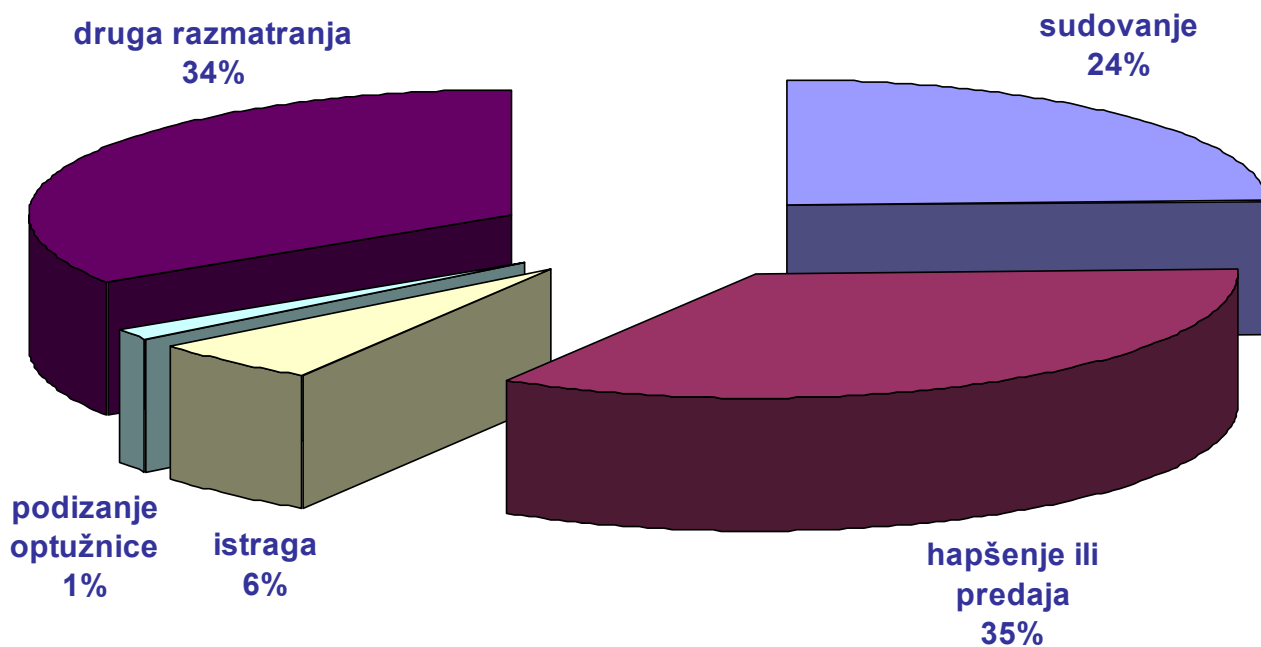
FORMA

sudovanje	33
hapšenje ili predaja	46
istraga	8
podizanje optužnice	2
žalbeni postupak	0
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	46
UKUPNO	135

SADRŽAJ

sudovanje	33
hapšenje ili predaja	46
istraga	8
podizanje optužnice	2
žalbeni postupak	0
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	0
druga razmatranja	46
UKUPNO	135

UKLON NOVINARA - 135 PRILOGA

108 neutralno, 17 negativno, 10 pozitivno

Bili smo zatečeni da jedna dnevna novina informaciju donosi sa zakašnjenjem u odnosu na ostale novine, i u odnosu na sam događaj čak četiri dana. Akcija potjere za Ratkom Mladićem izvedena je 19.10.2005. da bi je Jutarnje novine objavile u subotu, 22.10. Istina, za vijest koju su objavile, Jutarnje novine su navele da se događaj desio u srijedu. Može li jedna dnevna novina, koja prije svega čitaoca treba informisati, sebi dozvoliti ovakvu vrstu bajatosti u izvještavanju?

Uobičajeno je također da su se tekstovi objavljeni u Večernjem listu dan ranije, sutradan pojavljivali u Jutarnjim novinama, ni manje ni više nego prepisani. Ako ne u cjelosti onda većim dijelom. Za monitora riječ je o ozbiljnom profesionalnom propustu, koji ima jasan trend i opasnu namjeru. U prilog tome nekoliko ilustracija:

Večernji list objavio je 16.9.2005. na strani 8 tekst pod naslovom: *Pošaljite mi kartu i vizu i stižem u Hrvatsku*. Jutarnje novine pišu, 17.9.2005. na strani 9 tekst pod naslovom: *Pošaljite mi kartu i vizu i dolazim u Hrvatsku*. Autorica teksta u Večernjem listu je Zorana Deljanin, tekst u Jutarnjim novinama nema autora. Tekst počinje istim riječima: «Ratni zločinac Dragan Vasiljković (uvijek sporna kvalifikacija u novinarskom izvještavanju, tako je Vasiljković u tekstovima već osuđen), poznatiji kao...» prepiska ide sve do drugog pasusa u tekstu u Jutarnjim novinama, gdje se stidljivo tek provlači da je «u razgovoru za Večernji list Kapetan Dragan kazao da se ne plaši nikakve policije jer je svoju čast već odbranio i pred sudom u Haagu»...i to je jedino mjesto gdje se Večernji list spominje. Pola teksta u Jutarnjim novinama identično je tekstu u Večernjem listu.

Večernji list objavljuje 27.9.2005. na stranici 4 tekst koji je opremljen na slijedeći način: Večernji list: Nadnaslov: RATNI ZLOČINI Optuženici za ratne zločine i pomagači bjegunca Radovana Karadžića lako dolaze do srbijanskog državljanstva. Naslov: 600 optuženika za ratni zločin. Podnaslov: Imaju utočište i posao u glavnom gradu Srbije. Jutarnje novine (dan kasnije: 28.9.2005, strana 11): Nadnaslov: Optuženici i Karadžićevi pomagači lako dolaze do državljanstva Srbije». Naslov: U Beogradu živi 600 optuženih za ratne zločine u BiH. Tekstovi su potpuno identični, s tim da se u Jutarnjim novinama samo na jednom mjestu na početku teksta navodi da je do nekih informacija došao Večernji list.

U Večernjem listu stoji: «Ljuban Ećim, bivši zamjenik načelnika Odjela državne sigurnosti, bliski prijatelj Radovana Karadžića i zapovjednik zloglasne paravojne srbijanske postrojbe «Crvene beretke» u BiH, čiju su obiteljsku kuću u Banjoj Luci prekjuče pretresli pripadnici EUFOR-a, živi i radi u Novom Beogradu, doznaje naš list iz dobro obaviještenih izvora». (Autor teksta je: Zdenko Jurilj). Sve ovo isto slijedi i u Jutarnjim novinama uz malu izmjenju: «...doznaje Večernji list iz dobro obaviještenih izvora...». Večernji list niti autor teksta se više ne spominju, iako je tekst potpuno identičan do samog kraja.

Tačno je da su brojni optuženi za ratne zločine iz BIH, prije svega Srbi, našli utočište u Srbiji i Beogradu. Ipak, pitamo se otkud novinari raspolažu egzaktnim brojkama. Izvor nije jasno naveden.

Večernji list objavio je tekst svog dopisnika iz Beograda Duška Mandića: *Prijatelj Ratka Mladića postao novi ministar* (Večernji list, 23.10.2005., str.19). Sutradan, 24.10.2005. godine na strani 11 Jutarnje novine donose identičan tekst *Ustoličenje prijatelja Ratka Mladića*. Početni dio teksta, kao i skoro cijeli tekst, su identični.

Bilo je još par ovakvih primjera. Dakle, nema dileme, riječ je o trendu ove novine. Primjera radi, Nezavisne novine i Oslobođenje, kada prenose nečiji tekst, korektno to i naznače.

Bez obzira šta mislili o Slobodanu Miloševiću i kakva njegova odgovornost bila, mislimo da niko od novinara ne može sebi dozvoliti (a otkud i takva želja uopšte) takav stepen intimizacije da ga oslovljava samo sa «Slobo». Tekst «Nasljeđe za vrištanje» u

Jutarnjim novinama (16.9.2005) prema formi pripada komentarima, ali kako je već unaprijed određen kao izvještaj, usudili bismo se skrenuti pažnju na neke stvari, koje mislimo da lančanom reakcijom doprinose samo jačanju nepovjerenja u BiH. Da je svrstan u komentare, i pri tome jasno kao takav i označen, ne bi ga komentarisali niti dublje analizirali. Autor (novina, jer tekst nije potpisan) se bavi Srbijom i Crnom Gorom, te Slobodanom Miloševićem. U antrfile se izvlači priča o bosanskim Srbima, Republici Srpskoj i reformi policije. Istina, sama reforma policije možda je bila motiv za pisanjem teksta, ali neke tvrdnje se iznose olako i samouvjereno, kao «tamošnjim građanima niko nije rekao da nisu i ne mogu biti nikakva država». (što se da opovrgavati). Neke od pretpostavki se iznose kao činjenice, i nikako nisu jasno izdvojene: «Između policajca u Širokom Brijegu i Bijeljini nema razlike. Prvi smatra da mu je dužnost štiti Hrvate od države BiH. Drugi – da od iste države i njenih zakona ima štiti Srbe. Ipak postoji jedna razlika: bosanski Srbi u svaki spor sa svojom državom uvlače Srbiju. Zagreb se kloni miješanja u bh poslove». (i sve to čak i bez znaka pitanja).

Intimiziranje i prislan odnos između novinara i političara, odnosno javnih ličnosti vidimo i u oslovljavanju Jadranka Prlića u tekstu Jutarnjih novina (najvećim dijelom preuzet iz Večernjeg lista, samo u jednoj rečenici navedeno da piše Večernji list) od 19.10.2005. strana 10, gdje se novine obraćaju Prliću samo «Jadranko». «Kako se doznaje iz krugova bliskih Prličevoj obrani, upravo bi nedostatak političkih stručnjaka mogao dodatno zakomplicirati ionako težak položaj ne samo Jadranka, nego i.....», stoji u tekstu.

Tekst pod naslovom «ZVORNIK - etnička čistionica zloglasnog kapetana Dragana» navodimo upravo zbog decidnih tvrdnji u naslovima, koje sam tekst, u pojedinim trenucima dovodi u pitanje. U tekstu se kaže, između ostalog: «Njegovo učešće u akcijama srpskih jedinica u kojim su počinjeni brojni zločini nikada nije rasvijetljeno i sada živi mirnim životom kao trener golfa u Australiji»... «Iz pouzdanih izvora doznajemo kako je kapetan Dragan komandovao dobrovoljačkim paravojnim jedinicama na početku rata u Zvorniku i učestvovao u etničkom čišćenju ovog grada i okolnih sela». Izvor «pouzdani izvori», barem u bh uslovima, često se rabi u misionarskim pohodima novina za dokazivanje vlastitog stava.

Ne ulazeći u špekulacije vezane za tekst na koji se pozivaju Jutarnje novine, (27.9.2005., str.10), opet se srećemo sa problemom iznošenja apriori tvrdnji u naslovima i opremi tekstova, koje mogu izazvati određene zabune kod čitaoca, a nisu profesionalno korektne. U pomenutom tekstu iz Jutarnjih novina koji je naslovljen: «Stanković neće da hapsi Mladića», možemo pročitati: «Iako je Stanković izbjegavao da navede razloge zašto je, za sada, odbio ponudu premijera, 'Blic' saznaje da je on zahtjevao jasan stav najviših državnih institucija o ulozi vojske nakon referenduma u Crnoj Gori i garancije da ona u slučaju izbijanja sukoba između dvije struje neće biti uvučena u rješavanje pitanja sukobljenih strana...» i dalje: «Stanković, takođe, ne želi da se nađe na čelu vojske koja treba da hapsi haške optuženike, smatra se, kako kaže naš izvor...» (čiji izvor: Blica ili Jutarnjih novina). U tekstu se kaže da Stanković ne želi, u naslovu je to pretočeno u tvrdnju NEĆE. Ako neko ne prihvati određenu funkciju, možemo li odmah kreirati insinuciju da ne želi hapsiti optužene za zločin. Ili ako već takvo što pretpostavljamo, onda moramo naznačiti u tekstu da to i činimo.

U prepisivanju tekstova iz drugih novina, nisu bile ispravljene neke stvari pa se tako desilo da se pišući o Hrvatskoj i njenim naporima za EU članstvo, desilo da u Jutarnjim novinama piše: «podrška našoj zemlji nije upitna...». Naravno, riječ je o Hrvatskoj, jer je to zemlja Večernjeg lista, odakle je prepisano. Tekst «Švedska protiv otpočinjanja pregovora sa Hrvatskom?» (Jutarnje novine, 29.9.2005., str.7) počinje bez ikakvih navoda i citata sljedećim riječima: *Početak iduće nedjelje bit će donesena odluka o početku pregovora o članstvu*

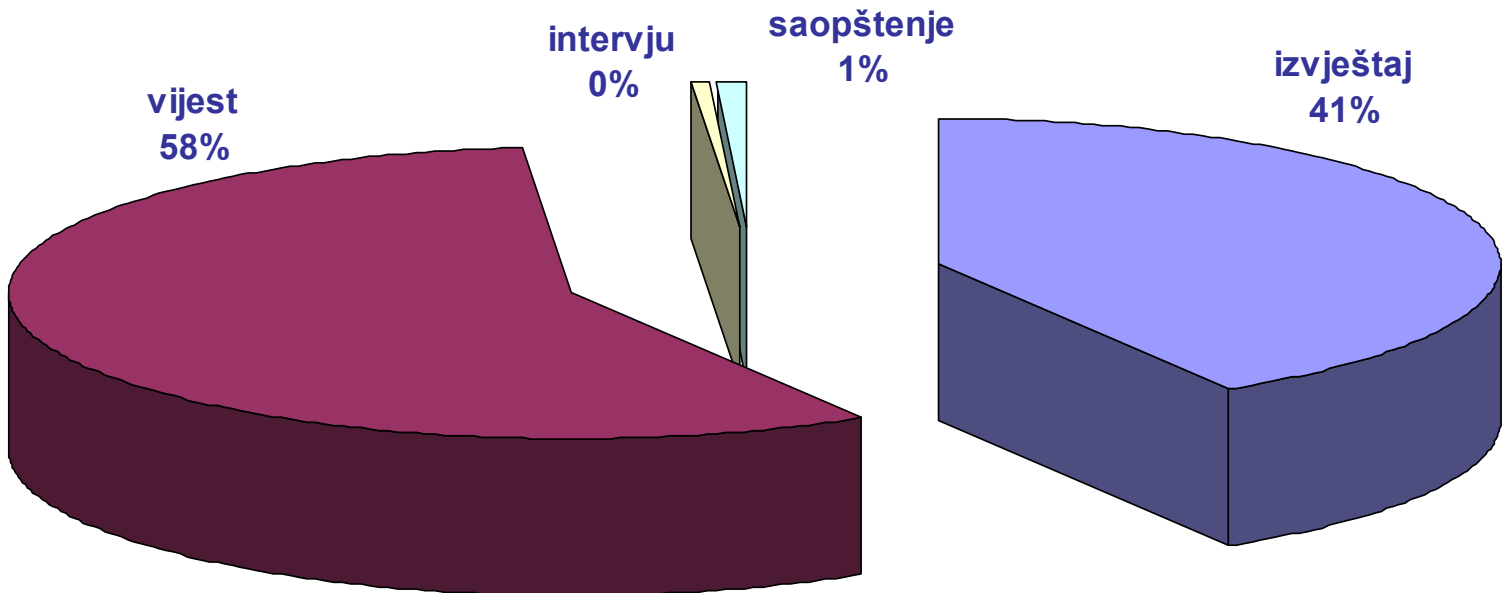

Hrvatske u Evropskoj uniji. Usprkos informacijama da podrška našoj zemlji nije upitna, otvaranje pregovora i dalje je neizvjesno....Onda slijedi ovakva izjava: «Doista ne znam što će se dogoditi idućeg tjedna», kazao je Jutarnjem listu jedan od ambasadora zemalja EU....

Jutarnje novine su prenijele dva proglasa: *Srbija je i dalje okrenuta prošlosti* (grupe intelektualaca 6.10.2005., str.10) na površini od 222,75 cm², te reakciju Kluba intelektualaca Srebrenice o izvještaju o genocidu u Srebrenici: *Svaki pojedinac sa spiska od 25.000 ljudi mora biti predmet istrage*. Upozorenju šefa Poslaničkog kluba SDA u Narodnoj skupštini RS također je data cijela strana u novinama (442 cm²) u izvještaju od 27.9.2005., str. 4). Ne ulazeći u raspravu sa stavovima koje je iznio gospodin Sadović, niti sa stavovima koje na konferencijama MUP-a RS iznosi njegov portparol o stradanjima Srba u proteklom ratu u BiH, moramo skrenuti na neke profesionalne dijelove, koji čitaoca lako mogu odvesti u novu zabunu. Da li se izrečeni stavovi političara poklapaju sa stavovima novine, jer prepričane riječi Tarika Sadovića i jednostrana reakcija na navode strane koja u ovom tekstu nije kontaktirana mogu proizvesti taj utisak. Uklon u tekstu je više nego očit. «Česte konferencije za novinare koje u posljednjih nekoliko mjeseci organizuje portparol MUP-a RS Radovan Pejić, Sadović smatra prljavom političkom propagandom. Naime, Pejić na konferencijama za štampu objavljuje na desetine izvještaja koje će dostaviti nadležnim tužilaštvima sa ciljem podizanja optužnica protiv Bošnjaka i Hrvata, zbog navodnih zločina nad srpskim narodom». U tekstu Jutarnjih novina ništa se ne nalazi pod navodnim znacima, pa se stvara zabuna da li su riječi Tarika Sadovića ili redakcije.

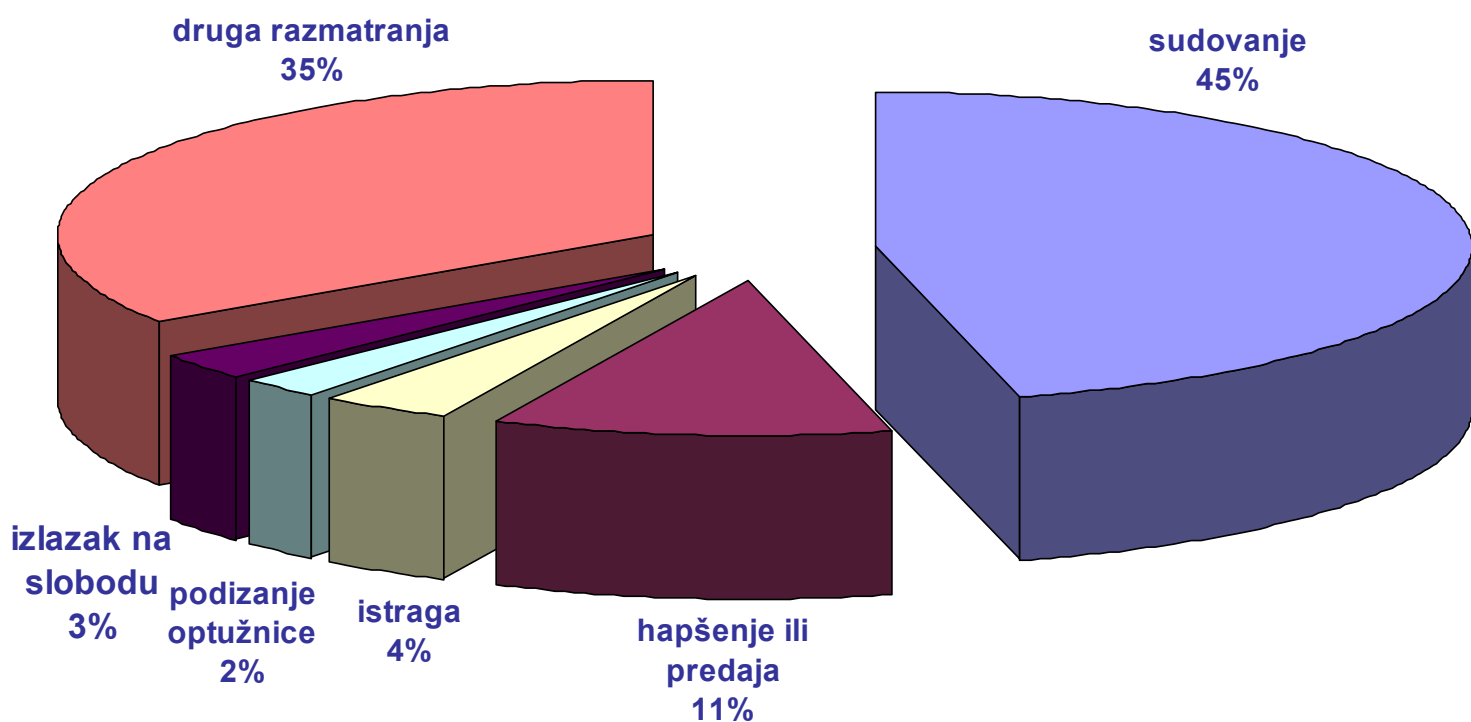
FORMA

izvještaj	92
vijest	128
komentar	0
intervju	1
saopštenje	2
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	0
UKUPNO	223

SADRŽAJ

sudovanje	103
hapšenje ili predaja	24
istraga	8
podizanje optužnice	5
žalbeni postupak	0
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	6
druga razmatranja	77
UKUPNO	223

UKLON NOVINARA - 223 PRILOGA

187 neutralno, 22 negativno, 14 pozitivno

U analizi Glasa Srpskog uočavaju se neke opasne tendencije, za koje bi se moglo reći da su plod uređivačke politike. Dok je monitor radio analizu Glasa Srpskog na momente je imao osjećaj kao da ima posla sa podvojenim ličnostima. Neke vijesti i izvještaji Glasa Srpskog su korektni i profesionalni, uglavnom kada prenose agencijske vijesti. Neki tekstovi su zastrašujući i mogu imati opasnih društvenih implikacija – kontaminiranje javnosti.

Kao što je već napomenuto u uvodnom dijelu, novina iskazuje potcjenjivanje i nepoštivanje glavne tužiteljice Haškog tribunala, kroz koji se, u krajnjoj instanci, može tumačiti i odnos prema samom sudu. U naslovima ove novine glavna tužiteljica se oslovljava sa Karla, pa tako možemo čitati naslove: «Karla zadovoljna saradnjom» (30.9.2005., str 8), «Karli šalju – uvrede» (23.9.2005., str.2), te «Karla pogodila metu» (22.9.2005., str.2), i «Izvini se, Karla» (24.9.2005., str. 3). Zanimljivo je da su dva od pomenuta tri teksta Tanjugove vijesti i sam sadržaj teksta je korektan.

U tekstu od 11.10. apeluje se naslovom «*Da zločince stigne kazna*» (desetogodišnjica od stradanja Srba u Mrkonjić Gradu), pri čemu takvih apela nema kada je riječ o kažnjavanju zločina koje su počinili pripadnici sopstvenog naroda. Tad se donose kratke, istina, profesionalne vijesti. Pomenuti tekst je profesionalan i korektan izvještaj, koji ne koristi jezik mržnje. Dakle, ono što se želi i misli, ostvareno je kroz naslov.

Potcjenjivački odnos prema glavnoj tužiteljici Haškog tribunala na neki čudan način se reflektuje i na odnos prema Haškom sudu, koji je provučen kroz izjave i davanje prostora ljudima, koji ga ne priznaju ili doživljavaju kao politički sud. Sličan odnos da se primijetiti i u Večernjem listu. Simptomatično je da jedna dnevna informativna novina daje prostora predviđanjima astrologa, kao što to Glas Srpski čini u tekstu «Hagu se loše piše» (7.9.2005., str. 8). U istim predviđanjima imamo i naslov «Evropska unija se raspada, a ista sudbina očekuje i Hag». Dalja omalovažavanja glavne haške tužiteljice vide se i u tekstu «Novo podmetanje» (10.9.2005., str. 5), gdje se autor jasno stavlja na stranu Srpske crkve, koju je Karla Del Ponte prozvala. U tekstu se tako može pročitati da se «naviklo da iz usta glavnog tužioca Haškog suda čuje koješta, Srpska pravoslavna crkva se previše ne osvrće na njene posljednje optužbe». Isti tekst završava zaključkom: «Interesantno je da se Karla del Ponte ne sjeća ko joj je donio zastavice sa likovima Radovana Karadžića i Ratka Mladića, ali pamti ono što joj je rekao, tačnije – slagao. Da joj je bilo do istine, ona bi naredila svojim istražiocima u Srbiji i BiH da odu do prvog pravoslavnog hrama i vide šta se u njemu prodaje. Poslije toga, lako bi shvatili da hram nije vašarište i da je prevarena».

Ono što u Glasu posebno zabrinjava je da se često kroz lične stavove (podsjeća na tzv. i nekadašnje rubrike *Odjeci i reagovanja*, koje pamtimo iz vremena Slobodana Miloševića) lansiraju jako opasne teze. Istina, od nekih se redakcija ogradi stavljanjem u rubriku Lični stav, ali samo davanje i to pozamašnog prostora takvim stavovima, vrlo lako se može tumačiti i kao sastavni dio uređivačke politike. U dva navrata u listu se vješto provlači istorijska paralela sa nekim događajima iz Drugog svjetskog rata. U već pomenutom tekstu «Karla pogodila metu» predsjednik Dokumentaciono-informacionog centra Savo Štrbac, koji u Glasu Srpskom povremeno tumači neke događaje i pojave, kaže: «Mnoge organizacije, pa ni Katolička crkva, ne bi mogli da opstanu da nemaju obavještajnu službu kakvu imaju. Inače, sve ovo je već viđeno. Jer sjetimo se samo Drugog svjetskog rata i ko je pomagao ustaše i njihovog poglavara Antu Pavelića. Znači, na osnovu dostupnih podataka i istorijskih činjenica, vjerujem da je Karla del Ponte u pravu». (Tvrdnja Karle del Ponte da se Ante Gotovina skriva u franjevačkim samostanima). Za svoje tvrdnje i vjerovanja Savo Štrbac je u Glasu Srpskom dobio prostor od 300 cm² na drugoj strani novine. (Savo Štrbac, vjerodostojan tumač istorijskih događanja u Glasu Srpske, za to vrijeme je u Večernjem listu označen «jednim od glavnih aktera srpske pobune u Hrvatskoj», dok je «udruga» Veritas

obilježena kao udruga koja je više puta objavljivala sporne i tendenciozne podatke) (Večernji list, 2.10.2005., str.10). Ovo je očito dijametralno različito posmatranja ovdašnje zbilje.

Drugi put to provlačenje istorijskog konteksta nalazimo u tekstu «Tragovi Orićevih glavosječa» (Glas Srpske, 26.9.2005., str. 4) gdje u autorskom tekstu možemo pročitati slijedeće: «*Osamdesetogodišnji Drago Mitrović, koga su ustaše klale u Drugom svjetskom ratu (da li je zaista preživio klanje on direktno i kako, teško je shvatiti iz teksta) nije izbjegao smrt u prošlom. Njegova snaha Radmila kaže da se teško kretao i žali što mu tog kobnog dana nije mogla pomoći: 'Stalno mi je govorila kćerka Obrenija, koju su ubili 20. maja 1992. u zasjedi kod Podravanja da, ako nas napadnu, pokušam spasiti djevera Dragu da ga ne zakolju'.*»

U Glasu Srpskom i danas možemo pročitati naslove kao što su: «*Tragovi Orićevih glavosječa*», «*Zatirane cijele porodice*», «*Koljači Abdula Aziza*», «*Krvavi trag džihada*», «*Brišu sve srpsko*», «*Krvave Céline ruke*». Ti tekstovi nose jak emocionalni naboj i doprinose nacionalnom zbijanju redova. Povodom trinaeste godišnjice stradanja Srba u Fakovićima objavljen je tekst pod naslovom: «*Ni Drina ne sapra zločine*» (6.10.2005., str. 3).

Sa ličnim stavovima monitor nije polemisao. Ali u Glasu Srpske ipak skreće pažnju na jedan takav od 1.10.2005., str. 3, kojem je posvećeno 616 cm² prostora. U njemu je zločin u Srebrenici omalovažen, insinuiran odlazak Srba preko Drine, ali kako cilj ove analize nije polemisati sa nečijim stavovima, želja je samo skrenuti pažnju na opasnost davanja velikog prostora i značaja nekim osobama i njihovim opasnim idejama. To možemo posmatrati i kao dio uređivačke politike. U intervjuu sa premijerom Vlade RS u pitanjima se pažnja daje i istraživanju zločina nad Srbima, pogotovo u Sarajevu i onome što su do sada uradile Federacija BiH i međunarodna zajednica. Insistiranje na utvrđivanju svih počinjenih zločina je neophodno, i to pravo pogotovo ima novina, koja ne niječe zločine koje su počinili pripadnici njenog naroda u proteklom sukobu. A da se suočava i sa sopstvenim zločinima, taj utisak u Glasu Srpskom nismo mogli steći. Na drugoj strani, zločinima nad Srbima posvećena je velika pažnja, a u nekoliko navrata se podvlači kako pravde za Srbe nema, jer je ona «u pepelu» i jer niko za počinjene zločine do sada nije osuđen. «*Novi dokumenti o agresiji*» (3.9.2005., str.4), «*Pravda u pepelu*» (9.9.2005., str. 2), «*Zločini nad Srbima u opštinama Visoko, Breza, Ilijaš i Vareš: Zatirane cijele porodice*» (5.9.2005., str. 5), «*Koljači Abudal Aziza*» (9.9.2005., str.1), «*Krvavi trag džihada*» (10.9.2005., str. 1), «*Brišu sve Srpsko*» (19.9.2005., str.3).

U tekstovima se često ponavlja kako niko za zločin nije odgovarao i izražava određeni skepticizam, prije svega u odnosu na Haški tribunal. U tekstu «*I Pravda u pepelu*» (9.9.2005., str.2) u nadnaslovu teksta se izričito naglašava da za zločin niko nije osuđen, iako u tekstu autor kaže: «*Još je neizvjesno da li će Norcu i Ademiju biti suđeno u Hagu ili Hrvatskoj jer je na prijedlog Karle del Ponte, uoči jedanaestogodišnjice masakra u Medačkom džepu, Haški tribunal imenovao tročlano sudsko vijeće, koje će utvrditi treba li njihov predmet ustupiti domaćem pravosuđu.*»

U tekstu «*Novi dokumenti o agresiji*» Glas zaključuje da je u Tunjici u Novom Gradu izvršena «*najžešća agresija na Republiku Srpsku od strane hrvatske vojske*». U izvještaju sa okruglog stola u Novom Gradu od 19.9.2005., str.3, navodi se kako je zaključak istog slijedeći: «*Agresija Vojske RH 18. i 19.9.1995. na Republiku Srpsku i BiH je kontinuitet zločina čiji je cilj brisanje srpskog naroda sa ovog prostora*». Taj kontinuitet je u u Glasu Srpskom shvaćen u pravom smislu značenja riječi kontinuitet, jer list donosi vrlo opasan naslov: *Brišu sve srpsko*. Da li je uništavanje sveg srpskog i danas na djelu, s obzirom da je upotrijebljen glagol koji traje? Slijedeći tu logiku, kontinuitet zločina na nacionalnoj osnovi je nastavljen. Kontinuitet u zločinu primjetan je u Glasu Srpskom i u tekstu «*Decenija ćutanja o*

zločinu» (Glas Srpski, 8.10.2005., str.3), u kojem između ostalog, možemo pročitati sljedeće autorske retke: «U isto vrijeme, dželati nevinih žrtava ne miruju, već i dalje čine najstravičnije zločine širom ove planete». (Tekst se bavi nastojanjem da se utvrde «zločini na ozrensko-vozućkom ratištu, koje su pod okriljem Armije BiH činili mudžahedini – domaći i strani».)

U Glasu Srpske se također uočava trend iznošenja tvrdnji u naslovima, poput, «Škorpioni – montiran film» (u naslovu nema citata; pri čemu je riječ o izjavi čovjeka koji je i sam optuženik Haga, što se iz pomenutog naslova ne može jasno vidjeti). Tvrdnje u naslovima se iznose i u tekstu «Klinton režirao masakr» (Glas Srpske, 7.9.2005., str. 13), što je pak zaključak redakcije i urednika. Sam tekst nigdje ne sadrži ovu eksplicitnu tvrdnju, i riječ je opet o svjedočenju Vojislava Šešelja u Hagu, čemu je Glas Srpski posvetio dosta prostora, znatno više nego recimo Nezavisne novine. (3.10.2005. svjedočenju V. Šešelja ovaj list posvećuje 333, 5 cm², a 7.9.2005. – 216 cm²) Naslov je, pretpostavljamo, utemeljen na sljedećem (i jedinom dijelu teksta u kojem se spominje Klinton): «Kao dokaz za Šešeljeve tvrdnje o Srebrenici, Milošević je prikazao u sudnici isječak iz holandskog dokumentarnog filma. U njemu Hakija Mehović kaže da je Alija Izetbegović 1993. grupi Srebreničana prenio da mu je predsjednik SAD Bil Klinton 'ponudio' da Amerikanci vojno intervenišu nakon što «uđu četnici u Srebrenicu i počine masakr nad 5.000 muslimana».

Izjava profesora Radoslava Stojanovića da u BiH nije učinjen genocid stavlja se kao naslov teksta (Glas Srpski, 8.10.2005., str.1) i pri tome van navodnika ostavlja dojam iznošenja apriori tvrdnje. Tekst «Milošević nije nacionalista» (Glas Srpski 8.9.2005., str. 13) u Nezavisnim novinama ima sasvim drugu konotaciju i znatno manji prostor (Glas Srpski - 375 cm², a Nezavisne novine 35 cm²).

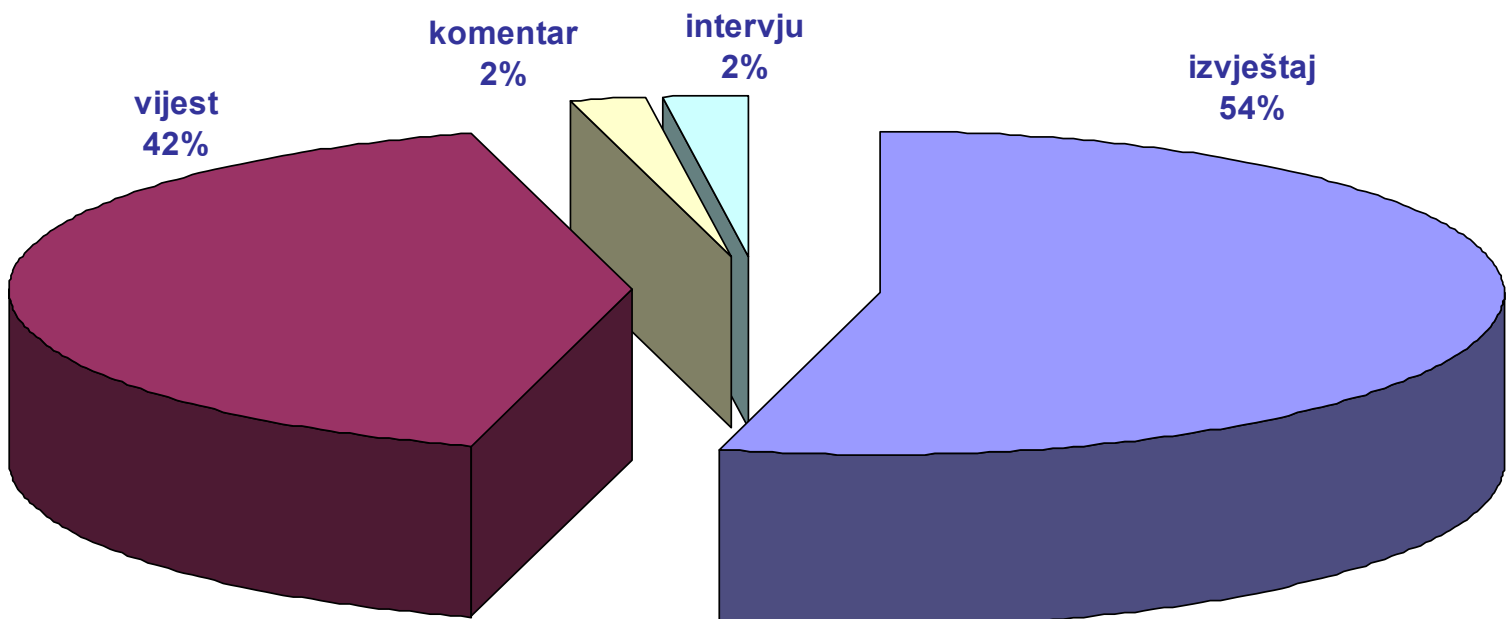
Primjer teksta za izraženim pozitivnim pristrasnim uklonom, i to prema susjednoj zemlji, naći ćemo u Glasu Srpske, 16.10.2005., str. 4. U tekstu «Trnovita evropska staza» autor teksta donosi tvrdnje, koje Srbiju prikazuju u pozitivnom svjetlu, bez ijednog protuargumenta ili dovođenja u pitanje većine navoda u tekstu. Pa tako možemo pročitati: «Da li je to njihovo uverenje (misli na međunarodne krugove, op.anal.) u skladu sa naporima srpskih vlasti, veoma izraženim nakon demokratskih promena 2000. godine, da se pitanju položaja nacionalnih manjina pristupi sa punom ozbiljnošću i obezbijedi im se dostojanstven status – kakav pripadnici srpskog naroda ne mogu da sanjaju, recimo na Kosovu i Metohiji, ali ne samo tu»...ili: «Dakle, u trenucima kada se pokreću pregovori o pristupanju porodici evropskih naroda, ponovo se čine pokušaji da se reanimiraju stare optužbe o 'zlim Srbima'. Ide li to jedno sa drugim? Ide ako se na taj način, upravo iz Brisela i Strazbura, možda želi 'omekšati' Srbija i znatno otežati njena startna pozicija uoči presudnih pregovora o Kosovu i Metohiji».

Naslov «Pjesmom protiv zla» (Glas Srpski, 19.10.2005., str.2) može nositi i određenu simboliku i stav novine. Tekst se odnosi na promociju knjige Radovana Karadžića. Istina, ovakvu jezičku konstrukciju možemo izvesti iz riječi priređivača izdanja, ali naslov nije stavljen pod navodnike. Jedan od priređivača o Karadžićevoj poeziji kaže «da je ona izraz vitalne odbrane protiv svakog zla i uzmicanja, ne samo od ambisa vlastitih duhovnih stanja, već i od svih oblika demonskih sila». Jedino Glas Srpske navodi i dijelove stihova iz «Pesme Radovanu» i ovom događaju posvećuje 266 cm², za razliku od Jutarnjih novina koje ustupaju Karadžićevoj promociji 88 cm². Isti tekst naslovljen je u Večernjem listu «Karadžić napisao novu knjigu pjesama» (Večernji list, 19.10.2005.) i objavljen za razliku od Glasa Srpskog tek na strani 20. U Jutarnjim novinama naslov baš nema previše veze sa sadržajem «Presedan zbog zubobolje» (Jutarnje novine 19.10.2005., str. 10). Stav prema ovom događaju u Jutarnjim novinama jasno je određen nadnaslovom teksta vijesti: «Promocije zločinaca».

VEČERNJI LIST

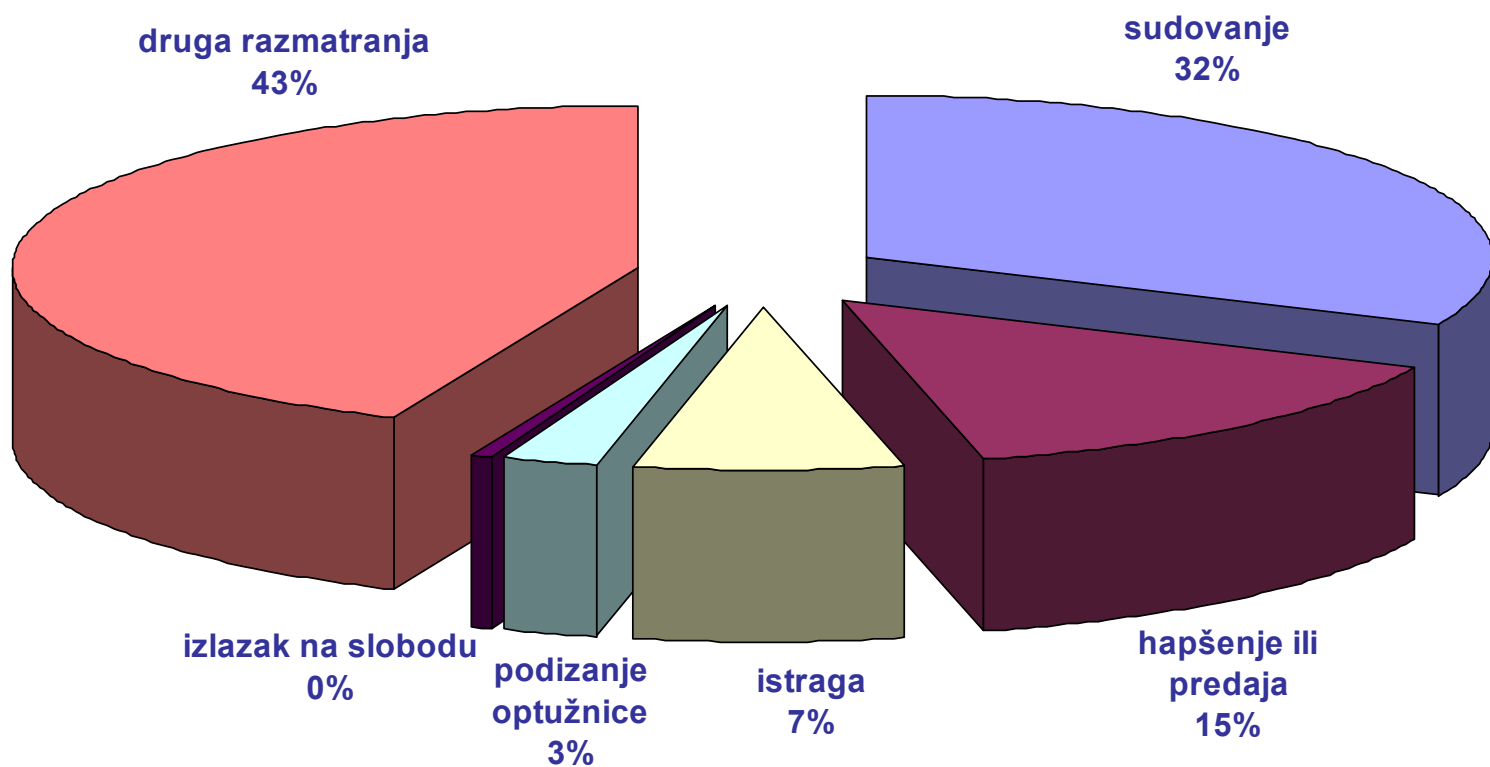
FORMA

izvještaj	118
vijest	91
komentar	4
intervju	5
saopštenje	0
preneseno iz drugih medija	0
ostalo	0
UKUPNO	218

SADRŽAJ

sudovanje	69
hapšenje ili predaja	32
istraga	15
podizanje optužnice	6
žalbeni postupak	0
izdražavanje kazne	0
izlazak na slobodu	1
druga razmatranja	95
UKUPNO	218

UKLON NOVINARA - 218 PRILOGA

155 neutralno, 29 negativno, 34 pozitivno

U izvještajima zagrebačkog Večernjeg lista, izdanja za BiH, mogle su se zapaziti određene tendencije, bolje reći političke kampanje.

Vijest o tome da Hrvatska mora saradivati sa Hagom, nakon početka pregovora za članstvo u EU, i izjava Oli Rena našla se tek na stranici 12. Jedva primjetna. U određenu vrstu kampanja mogli bismo ubrojati i mobilizaciju javnosti u slučaju novinara Josipa Jovića «Svi smo mi Josip Jović», „rat“ protiv glavne tužiteljice Haškog tribunala, posebno u dijelu u kojem je ona prozvala Katoličku crkvu da štiti Antu Gotovinu i posebno zabrinjavajuća serija tekstova o „kriminaliziranju Hrvatske s ciljem zastraživanja Hrvata i njihovim pretvaranjem u tihu manjinu u BiH“, te o „genocidu nad Hrvatima u BiH“ (što u vrijeme rata, a što sada) – izazvanom „nepostojanjem entiteta“.

Određeno nepoštivanje prema glavnoj tužiteljici Haškog suda nalazimo u tekstu «Europska unija neće poslušati Del Ponte», pri čemu se ova tvrdnja iznosi sa takvom sigurnošću, da nam se čini da se već zbila i prije nego je to stvarno bio slučaj. (3.9.2005., str.11). Autor kaže: «No, ovaj otklon od slijepe poslušnosti Del Ponteovoj još je jedna naznaka, da EU ni njezinu tvrdnju, izrečenu prekučer u Bernu, da bi Hrvatska olabavila potragu za haškim bjeguncem Antom Gotovinom ako bi se otvorili pristupni pregovori, ne uzima previše ozbiljno. Njezin se govor u Bernu ovdje, inače neslužbeno ocjenjuje, neuobičajeno nervoznim». U istom tekstu nailazimo na još neke nezvanične stavove, što bi doista moglo dovesti u pitanje vjerodostojnost navoda. «U krugovima nezavisnih analitičara, smatra se da bi još jedna odbijenica iz Bruxellesa mogla loše odjeknuti na unutarnjem planu, te dati poticaj protivnicima europskih integracija i desnome radikalizmu». Koji su to nezavisni analitičari? Barem oni ne nastoje biti anonimni. Ili u tekstu: «Nakon pada Petrača steže se obruč oko Ante Gotovine» (1.9.2005., str.12) stoji rečenica «...uhićenje Hrvoja Petrača moglo bi popraviti međunarodni položaj Hrvatske već samim tim što svjedoči o jačanju pravne države – kaže *politički analitičar* koji je želio ostati anonimom».

Umanjivanje potrebe za hapšenjem haškog optuženika Ante Gotovine i relativiziranje nalazimo i u tekstu od 2.9.2005., str. 8 gdje se navode pozicije nekih zemalja (poput Austrije, Mađarske, Slovačke i Slovenije) koje «smatraju da se ne mogu otvoriti pregovori s Turskom, koja još ima ozbiljnih teškoća s kršenjem ljudskih prava, a Hrvatsku, zbog jednoga haškoga bjegunca drži na ledu».

Odnos prema Haškom sudu nedvojbeno je izražen u antrfileu teksta «Suđenje šestorki odgađa se za 2006.» (5.9.2005., str. 3). «Šestoricu optuženih hrvatskih dužnosnika Prlića, Petkovića, Praljka, Stojića, Čorića i Pušića koji početak suđenja čekaju na slobodi Haški tribunal tereti i za zločine protiv čovječnosti, kršenja zakona i običaja ratovanja i teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. na temelju individualne kaznene odgovornosti, te kaznene odgovornosti nadređenog. Unatoč neobjektivnim političkim kvalifikacijama, kao i povjesnim krivotvorinama od strane Haškoga tužiteljstva, među hrvatskim dužnosnicima izuzev pojedinačnih prosudbi izostala je snažnija reakcija».

Neki od komentara u Večernjem listu posvećeni su «mrzovolji haške tužiteljice», u kojima se ukazuje na to da Karla del Ponte «političkom pobjedom i novom optužnicom protiv Tihomira Blaškića iznova obnavlja hrvatsko nepovjerenje prema Haškom sudu, kao prema «isključivo političkom sudištu s ambicijom prekrajanja povijesti». (Večernji list, 2.9.2005., str. 8). Ti komentari jasno su kao takvi označeni u novini, pa se stavovi u ovoj formi jasno odvajaju od ostalih formi.

Odnos Katoličke crkve i Haga tematiziran je u tekstu: «Crkva upozorava da su Hrvati taoci Haga» (Večernji list, 23.9.2005., str.11), u kojem autor teksta decidirano tvrdi da će hrvatski predstavnici u Lisabonu na skupu komisija «Justitia et pax» biskupskih konferencija cijele Europe iznijeti slijedeće: «Hrvatski će predstavnici dati do znanja da je Haški sud

osnovan za zločine počinjene na teritoriji bivše Jugoslavije te da je naznačeno da će se baviti individualnom krivnjom pojedinaca i da nacionalna pripadnost neće biti kriterij koji će utjecati na sud. No, oni će argumentirati kako je njegova praksa pokazala nekoliko bitnih odstupanja od te premise i to u raznim smjerovima. Što se tiče Hrvatske navest će kako je velika frustracija za Hrvate bila kada su shvatili da se u Europi ne želi jasno naznačiti tko je agresor, a tko žrtva. Drugo, iznijet će da general Gotovina, kako svi tvrde, nije na teritoriju Hrvatske, ali da Hag praktički drži cijeli narod taocem te da je to ne samo neprihvatljivo već je sa aspekta ljudskih prava i neodrživo... Po njima su, međutim, i pripadnici drugih nacija bili uključeni u sukob i zločine na ovim prostorima, ali njima se ne sudi i ne može ih se ni načelno optužiti za mogući zločin, odnosno provesti istraga protiv njih po istim kriterijumima po kojima se sudi pripadnicima navedenih nacija». (Moramo naglasiti da u tekstu nije kontaktiran niti jedan sagovornik, niti su citirane riječi nekoga od hrvatskih predstavnika na skupu).

U Večernjem listu nastoji se stvoriti slika o tome kako hapšenje Gotovine nije bitno za prijem u EU (mada više zabrinjava da se društvo ne želi suočiti sa sumnjama o vlastitom zločinu i nigdje ne naglašava potrebu hapšenja hrvatskog generala –op.a.). Tome svjedoči i pitanje novinarka u intervjuu sa Hidom Biščevićem, državnim tajnikom u MVP-u i koordinatorom Akcijskog plana za rješavanje slučaja Gotovina (Večernji list, 7.10.2005., str.42). Njemu biva upućeno sljedeće pitanje: *Kako biste komentirali tvrdnje da se sad pokazalo kako je slučaj Gotovina zapravo periferan?* Radi cjelovitosti bitno je spomenuti i odgovor u kojem Biščević kaže da «Gotovina nikad nije bio periferan». List i dalje ostaje na poziciji da je hapšenje Gotovine politički pritisak, pa u tekstu «Gotovina nije uvjet za NATO» možemo se suočiti sa tvrdnjama lista da je «američka politika vratila problem Gotovine kao ucjenu za potpisivanje ugovora», što se dalje obrazlaže: «Gotovina je sada istaknut kao sasvim novi uvjet te su u pravu oni koji ga tumače političkim pritiskom, grublje rečeno, ucjenom, čiji cilj je da Hrvatska potpiše sporazum o neizručivanju Amerikanaca».

Oni koji pak naglašavaju neophodnost hapšenja ratnih zločinaca, poput slovenačkog liberala Jelka Kacina, u novini bivaju proglašeni «vrlo otrovnim». (Večernji list, 28.9.2005., str. 10). Kacin je «ustvrdio da je Hrvatska svakim danom sve dalje od EU».

Zanimljiv primjer Večernji list nam daje u izvještaju «Vatikan odbio Carlu del Ponte» (Večernji list, 21.9.2005., str. 4). U antrfileu tog izvještaja navode se riječi Fra P. Krsića: «Mislim da general Gotovina nikada sebi ne bi dopustio ugroziti franjevačku kuću svojim nekim postupkom ili boravkom. Mislim da je u pitanju čovjek visoke časti koji prema ovim institucijama ima veliko poštovanje». Na strani 6, 21.9.2005. godine Večernji list donosi izdvojenu vijest u kojem se prenosi isti sadržaj objavljen kao antrfile u pomenutom tekstu od istog dana.

Dva teksta su posebno vrijedna razmatranja, s obzirom na jednostran pristup i opasne insinucije ili pretpostavke koje se predočavaju kao tvrdnje. U tekstu «Kriminaliziranje Hercegovine (a povodom istrage u sklopu akcijskog plana za uhićenje Gotovine koja se proširila na šestoricu hercegovačkih Hrvata), kap je koja je prelila čašu». U podnaslovu tog teksta, kojeg je Večernji list objavio 12.9.2005., str. 4, kaže se da je cilj «zastrašiti Hrvate i učiniti ih tihom manjinom». U samom tekstu se navode sljedeće tvrdnje (koje se uopšte ne dovode niti jednog trenutka u sumnju, a i ne bivaju ni potkrijepljenje) i opasna pojednostvaljivanja:

- «Istraga u sklopu akcijskog plana za uhićenje odbjegloga generala Ante Gotovine koja se proširila na šestoricu hercegovačkih Hrvata kap je koja je prelila čašu. Više od jednoga desetljeća traje kriminaliziranje hercegovačkih Hrvata»;

- «Stereotip (o snalažljivim Hercegovcima) se kasnije pretvorio u sustavni progon, sustavno kriminaliziranje i vrstu regionalne diskriminacije».
- «I sama optužnica haškoga tužiteljstva protiv hercegovačke šestorke za utemeljenje Herceg-Bosne okarakterizirana je kao zločinački pothvat, čime se Hrvati žele prikazati kao agresori na vlastitu domovinu».
- «Ne zaobilazi se ni hercegovačko gospodarstvo. Tako se čine stalni udari na najuspješnija poduzeća, tenkovska revizija Hercegovačke banke, upadi crnih kapuljača u tvrtku Lijanovići, te stalno češljanje hercegovačkih tvrtki od strane federalnih inspektora». Pri tome se s pravom ovdje možemo zapitati kakve veze ima Akcijski plan sa ovim akcijama, ako je riječ o planu države Hrvatske za hapšenje Ante Gotovine, jer BiH ne sprovodi ovaj plan, a u tekstu se na mnogim mjestima govori o sistemskom progonu Hercegovaca. Tekst ne daje decidan odgovor, ko ih to proganja i želi pretvoriti u tihu manjinu.
- «Plan se nastavlja sustavnim procesuiranjima hrvatskoga političkoga vođstva, bilo da je riječ o Anti Jelaviću, haškom zatočeniku Dariju Kordiću, sadašnjem predsjedniku HDZ-a Draganu Čoviću»; (razlozi «progona» se nigdje ne spominju, niti jednom riječju ne dovode pod znak pitanja).
- «Na udaru se našao i predsjednik Ustavnoga suda BiH Mato Tadić». Tekst zaključuje: «Kad se sve uzme u obzir jasno je da iza svega stoji smišljena politika koja ima za cilj zastrašiti i obespraviti ionako obespravljene i prepolovljene Hrvate, te skriti nezakonitosti u vlastitim redovima, poglavito u Sarajevu. Osim toga, spremaju se nove ustavne promjene, a oslabljeni Hrvati će klimati glavom i potvrđivati zamisli međunarodnih predstavnika te predstavnika srpskoga i bošnjačkoga naroda u BiH».

Tekst «Genocid nad Hrvatima – nepostojanje entiteta je novi genocid» (Večernji list, 26.9.2005., str.5) je još opasnija teza, koja se u tekstu iznosi kao čista tvrdnja. Iako sam autor teksta navodi definiciju genocida, on je opasno smješta u sljedeći okvir: «Međunarodno pravo genocid definira kao najteži oblik zločina za djelo učinjeno s namjerom da se potpuno ili djelomice unište narodne, vjerske, rasne ili etničke skupine ljudi. Autor te definicije kao da ju je pisao gledajući što se tijekom srpske agresije događalo Hrvatima i Bošnjacima... Unatoč tome, tek prije nekoliko dana predsjedatelj Predsjedništva BiH Ivo Miro Jović, kazao je da je nad Hrvatima tijekom rata počinjen genocid. Prije njega niti jedan hrvatski dužnosnik nije tako jasno definirao stradanje hrvatskoga naroda». Ono što monitora zbunjuje, ako zanemarimo kvalifikacije proteklog rata u BiH, otkud veza između počinjenog genocida u toku rata sa «genocidom» kojem su Hrvati trenutno izloženi u BiH.

Veliki prostor u dva posmatrana mjeseca Večernji list dao je slučaju Jović, pri čemu je tretiranje problema imalo različitih uklona. Najizrazitiji je bio onaj koji se svodio na mobilisanje što većeg broja onih koji će se staviti u odbranu Josipa Jovića (optuženog kao novinara u Hagu za nepoštivanje suda i otkrivanje identiteta zaštićenog svjedoka). «Svi smo mi Josip Jović» naslov je teksta objavljenog 9.10.2005, što je ujedno i snažan moto.

Izbalansiran tekst o ovom slučaju nalazimo na strani 10 Večernjeg lista od 14.9.2005. «Novi haški neposlušnik», u kojem je ukazano na značaj principa zaštite svjedoka i tome da novinar ne smije objaviti identitet svjedoka.

Tehniku koju je primjenjivao Glas Srpski da za zločine nad Srbima niko nije odgovarao i da se to neće nikad ni desiti, te da je za Srbe «istina u pepelu» vidimo i u tekstu Večernjeg lista (27.10.2005., str.14) «Nikad neće biti suđenja za Vukovar». U tekstu se kaže da «pogibija tisuća civila, razaranje cijeloga grada, interniranje, mučenje, progon i pljačka preživjelih stanovnika – nisu predmetom sudskih procesa. Za ubijanje grada i uništavanje

života i truda prošlih, sadašnjih, i nekoliko budućih naraštaja Vukovara – neće više (uglavnom) nitko sudski odgovarati. Time se iskazuje jasno nepovjerenje i velika rezigniranost u pravosuđe, kako domaće tako i međunarodno. Ta rezigniranost je ipak, barem u zagradi, stavljena pod upitnik. U istom tekstu se ukazuje na veliki problem segregacije u Vukovaru, što je označeno negativnim.

Tekst «Zora u kojoj su hrvatska djeca beživotno ležala u krvi» (Večernji list, 14.9.2005., str. 4) podsjeća na istorijske paralele koje smo nalazili u Glasu Srpskom, a koje nam služe da se zločini i događaji počinjeni nad pripadnicima našeg naroda nikad ne zaborave. U ovom tekstu nailazimo na teške i jake riječi, koje pobuđuju snažne emocije: «Još pod okriljem noći u zločinačkom piru Armija BiH počinila je stravičan zločin na mučki način ubivši 41-og Hrvata Uzdoła». Ipak najviše zabrinjava sljedeći sadržaj, odnosno opomena, koja može ovako uokvirena, biti balast generacijama i velika prepreka za gradnju međunacionalnog povjerenja u BiH. «I najmanje dijete u tome ramskom selu u dahu će vam reći imena svih 41 mučki ubijenih Hrvata. Ne šapuću niti imena zločinaca niti mjesta odakle su došli. Iako su djeca, ni oni baš puno ne vjeruju u to da će zaslužena kazna stići zločince, jer svijeta je puno i u svijetu svašta, a danas je ostalo malo ljudi koji pravicu dijele po težini, a ne po nečemu drugom». Dalja rezignacija u pravosuđe stiže sa tekstom «10 godina nagrada za Halilovića» (Večernji list, 1.9.2005., str. 4) u kojem se kaže: «Hrvatska javnost u BiH razočaravajućim je ocijenila prijedlog Haškoga tužiteljstva Sudskome vijeću da se umirovljenog generala Armije BiH Sefera Halilovića kazni zatvorskom kaznom od 10 godina....» (Koja javnost, javnost viđena okom novinara Večernjeg lista?).

Relativiziranje, odmjeravanje zločina slijedi u daljem tekstu: «Da se radi o krajnje neprimjerenom prijedlogu visine kazne potvrđuje presuda izrečena bivšem zapovjedniku postojbe HVO-a u srednjoj Bosni, «Jokera» Anti Furundžiji, koji je dobio deset godina zbog toga što je, kako je sud ustvrdio, promatrao silovanje». «Nakon skoro 12 godina od toga jednog od najtežih zločina Armije BiH u proteklom ratu, mještani Grabovice prijedlog tužiteljstva smatraju nagradom generalu Haliloviću», jedan je od zaključaka u tekstu.

Sedmični i dvosedmični magazini

U monitorisanom periodu posmatrani su i nedjeljni listovi Slobodna Bosna i Dani iz Sarajeva te dvosedmični Novi reporter iz Banja Luke i Start iz Sarajeva. Iako se ovi listovi bave problematikom ratnih zločina, broj tekstova nam ne dozvoljava statističku obradu nalik formi u dnevnim novinama. Slobodna Bosna i Dani u 8 brojeva imali su 19 odnosno 11 sadržaja. Start je u 4 broja objavio 4 sadržaja, a Novi reporter 8 sadržaja.

Dakle, najviše pažnje ratnim zločinima posvećuje Slobodna Bosna. 2.9. glavni urednik Senad Avdić, alfa i omega ovog lista, piše slikovit komentar koji se tiče davanja otpremnina od strane Vlade RS za optužene koji se dobrovoljno predaju Hagu. Tako autor prognozira: «Vrlo je izvjesno da će se Radovan Karadžić u narednih nekoliko mjeseci dobrovoljno predati i još dobrovoljnije i ponosnije otići u Hag!» Pisac dalje navodi da će to vjerovatno učiniti i Mladić, ali da oboje očekuju da im se to adekvatno plati. Dalje možemo pročitati: «Finansijska težina Mladićevog odlaska u Hag vjerovatno je jedino uporediva sa prelaskom brazilskog nogometnog čarobnjaka Robinja u Real Madrid, a to je negdje 60 miliona maraka. Ako je nekakv pišljivi Savo Todorović, sitni lokalni ubica masovnih razmjera, za 'dobrovoljni' odlazak u Hag nagrađen od vlade RS sa 200 hiljada maraka, zašto Ratko i Radovan ne bi napuhivali cijenu do iznemoglosti». U komentaru se potom konstatuje: «Ako se cijeli ovaj cirkus sa predajama iz patriotskih razloga pokuša pravno formatirati, konsekvence bi za

'počinitelje' morale biti poražavajuće, krcate krivičnim djelima. Prvo krivično djelo je sakrivanje ratnih zločinaca, a drugo krivično djelo je finansijsko pomaganje 'lica optuženih da su počinili krivična djela'. Vlada Republike Srpske je prije dva-tri mjeseca saopštila da će bogato nagraditi sve ljude optužene za ratne zločine koji se dobrovoljno predaju. U svakoj normalnoj zajednici vlada služi za to da bandite pohapsi, a ne da ih moli i nagrađuje za kooperativnost».

U istom broju list objavljuje intervju sa neimenovanim pripadnikom 10. diverzantskog odreda Vojske RS. Za ovaj odred vezuju se strašni zločini u Srebrenici pod naslovom «Mladićev monstrum konačno progovorio». Neimenovani sagovornik tvrdi da je njegov odred dobijao naređenja od Generalštaba Vojske RS (što je izuzetno značajna i teška optužba). Dalje navodi da su od izvjesnog majora Pećanca dobili obećanje da će za svakog ubijenog zarobljenika dobijati 4 marke, a za pucanj u potiljak 5 maraka, te na kraju cijelog posla po kilogram zlata. Razgovor sa neimenovanim sagovornikom čitaocu nikada ne ulijeva povjerenje. U uvodu intervjuja novinarka to objašnjava time da «...pred vama sjedi progonjena zvijer, i to ne od svoje savjesti, nego i od onih sličnih njemu». U svakom slučaju komandant ovog odreda Milorad Pelemiš je brojnim listovima dao sličan intervju, koji mu je vjerovatno dobro plaćen, pa ne isključujemo da je neko razgovarao sa novinarkom Slobodne Bosne i iz istih razloga. Međutim, ozbiljan nedostak mu je embargo na ime.

Slobodna Bosna je inače objavila još niz tekstova koji govore o raznim urotama vezanim za ovu problematiku ili raznim osobama umješanim u ratne zločine. Ovakvi tekstovi su uglavnom opremljeni bombastičnim naslovima, a sam sadržaj tekstova se u velikoj mjeri poziva na neimenovane izvore ili optužbi na račun vlasti RS, ali bez kolektiviziranja krivice prema Srbima kao naciji.

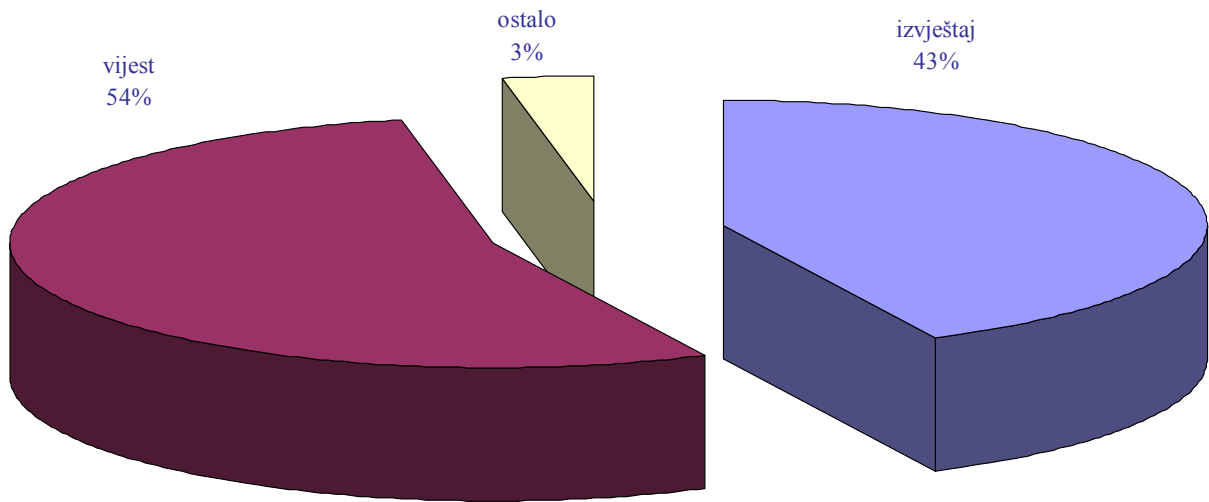
Dani 2.9. objavljuju potresan tekst povodom hapšenja Dragana Zelenovića, u kojem se potanko opisuju zločini koje je navodno činio. U apstraktu teksta u vrhu se navodi «da mu se na dušu stavljaju desetine silovanja» te da je «svojim žrtvama na dojkama urezivao krst». U podnaslovu takođe piše: «Iživljavali su se na ženama i djevojčicama koje su gotovo bez svijesti ležale po podu». Tekst se uglavnom bazira na priči neimenovanog izvora - silovane žene. Jasno je da zbog njene bezbjednosti, ali i sredine u kojoj živi, nije pogodno objaviti njeno ime. Međutim, i ovaj tekst otvara pitanje profesionalnog praćenja osjetljivih tema zasnovanih na neimenovanim izvorima.

Dani 16.9. objavljuju ozbiljnu analizu Esada Hećimovića koja argumentovano obrađuje situaciju u kojoj se nalazi BiH nakon što su Beograd i Zagreb dobili zeleno svjetlo za pregovore sa Unijom. Autor u tekstu primjećuje da pritisak Haga i Evrope na vlasti balkanskih država da izručuju optuženike možda ima kratkoročni efekat, ali ne reformira ni vlasti ni društva u njima. «Za takvu vrstu reforme potrebna je drugačija politička volja unutar samih društava Hrvatske, Srbije i Crne Gore te Bosne i Hercegovine. Ta politička volja ne treba da počiva na vanjskom pritisku, nego na spremnosti da se prije svega osude zločini koji su se dogodili u vlastitom dvorištu, na teritoriji na kojoj su te vlasti imale uticaj», piše autor.

BHT

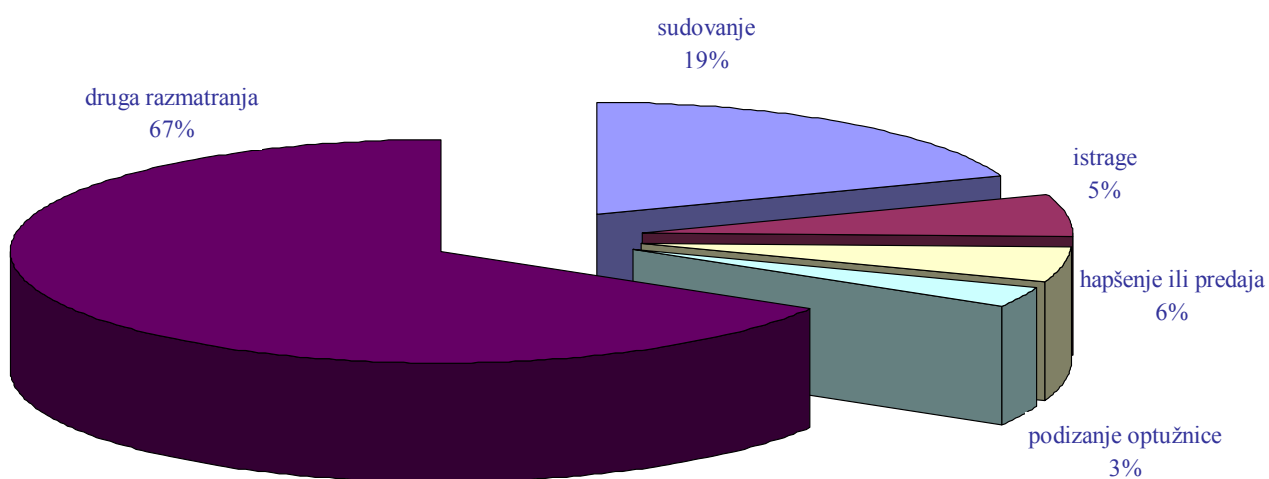
FORMA

izvještaj	42
vijest	53
komentar	0
intervju	0
ostalo	3
UKUPNO	98

SADRŽAJ

sudovanje	19
hapšenje ili predaja	6
istrage	5
podizanje optužnice	3
izlazak na slobodu	/
žalbeni postupak	/
izdržavanje kazne	/
druga razmatranja	65
UKUPNO	98

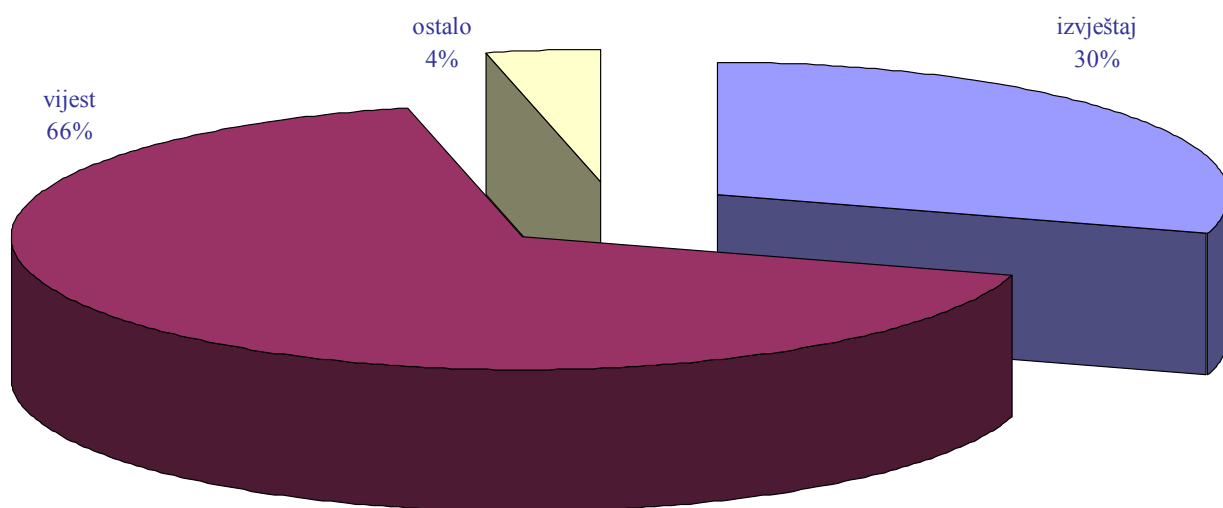
UKLON NOVINARA - 98 PRILOGA

94 neutralno, 4 negativno, 0 pozitivno

RTRS

FORMA

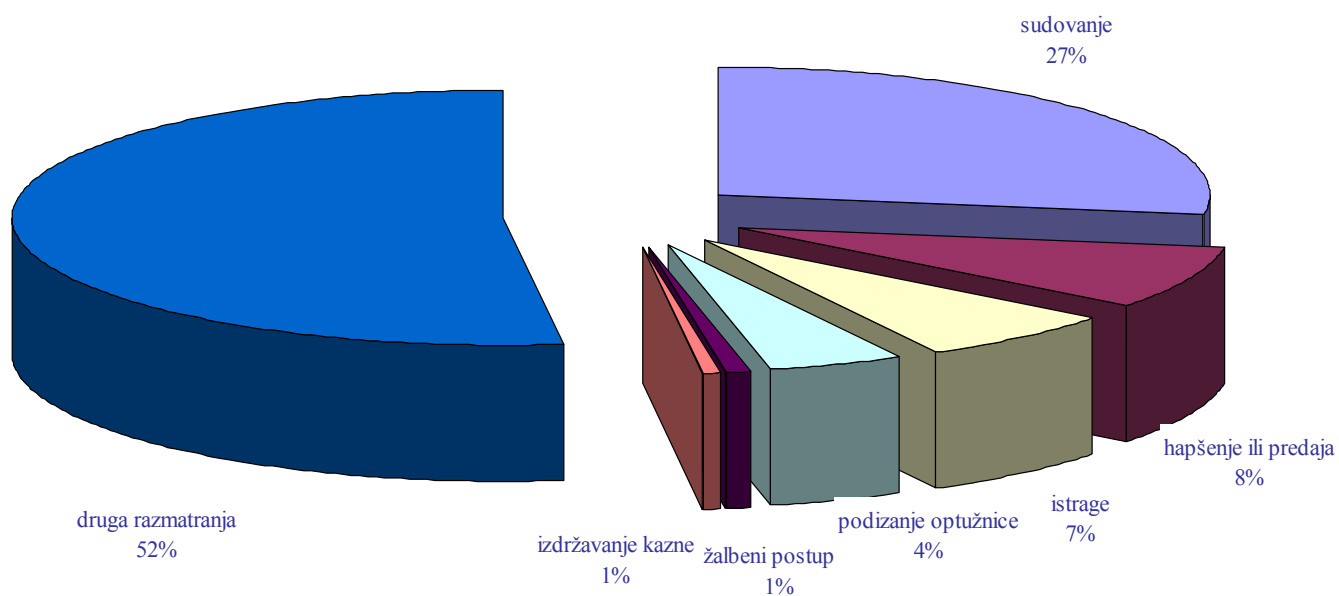
izvještaj	40
vijest	90
komentar	/
intervju	/
ostalo	5
UKUPNO	135

SADRŽAJ

sudovanje	37
hapšenje ili predaja	11
istrage	9
podizanje optužnice	6
izlazak na slobodu	/
žalbeni postupak	1
izdržavanje kazne	1
druga razmatranja	70
UKUPNO	135

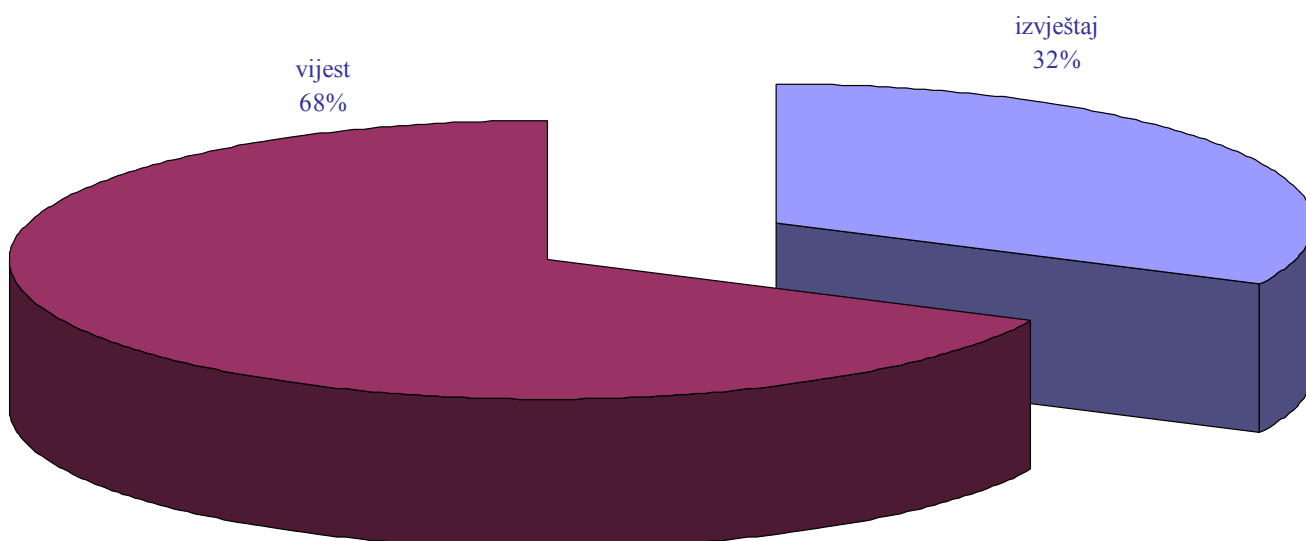
UKLON NOVINARA - 135 PRILOGA

132 neutralno, 3 negativno, 0 pozitivno

FTV

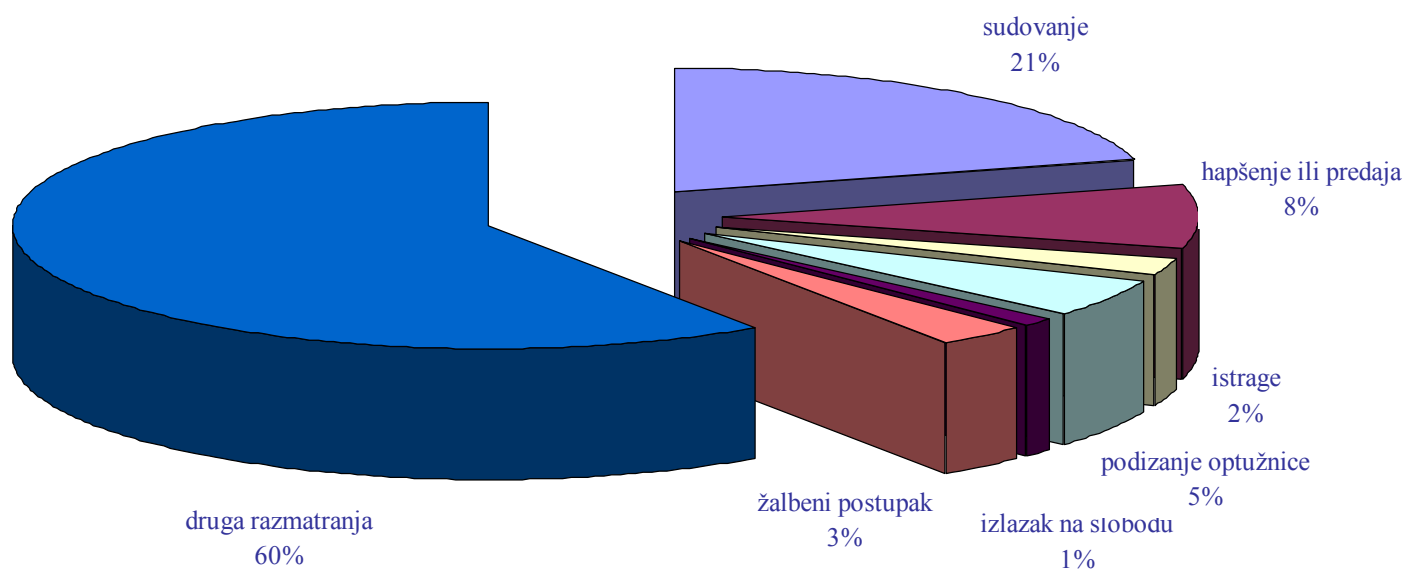
FORMA

izvještaj	31
vijest	65
komentar	/
intervju	/
ostalo	/
UKUPNO	96

SADRŽAJ

sudovanje	20
hapšenje ili predaja	8
istrage	2
podizanje optužnice	5
izlazak na slobodu	1
žalbeni postupak	3
izdržavanje kazne	/
druga razmatranja	57
UKUPNO	96

UKLON NOVINARA - 96 PRILOGA

94 neutralno, 2 negativno, 0 pozitivno

Uopćeno govoreći, televizijski dnevници su u promatranom periodu dosta korektno izvještavali o svim oblastima koje se na neki način dotiču rada Haškog tribunala i sankcioniranja ratnih zločina. Osnovna odlika izvještavanja u ovom periodu bila je profesionalni pristup činjenicama, korištenje meritornih izvora i jasno iskazana namjera da se u svakom slučaju pokuša osigurati stav svih zainteresiranih strana. Od prosječno 100 vijesti i izvještaja po TV mediju, svega tri odsto je imalo neprofesionalan pristup događaju, uglavnom negativistički s pozicije „žrtve“ čiju stranu su izvještači nekritički tretirali. Uz ogradu da se radi o utisku, stečenom pažljivim pregledom video-materijala, smatramo da je taj neprofesionalizam uzrokovan neiskustvom i emocijama kojima se novinari nisu mogli otići. Nije bilo zlonamjernih novinarskih radova, nije primijećena huškačka namjera niti nipodaštavanje sudskih institucija.

Konstataciju da se u monitorisanom periodu uglavnom korektno izvještavalo želimo poduprijeti i činjenicom da nijedan od javnih emitera nema novinare-specijaliste za praćenje ove oblasti. Uglavnom su to mlade kolege s nedovoljno iskustva uopće, a kamoli u praćenju tako osjetljivih tema kakve su pravni i moralni aspekt ratnih zločina. Na tri javna emitera petnaestak novinara bavilo se sporadično izvještavanjem o događajima koji su u vezi s ratnim zločinima. (Sanita Lisica, Mirela Ćosić, Boris Gagić, Boris Grubešić, Martina Krišto, Sanja Bagarić, Ognjen Blagojević, Nadina Salijević, Dženita Zirdum, Elvira Cerić, Zorica Rulj, Sandra Kalcanović, Božidar Stojčić, Dragana Knežević,...)

Izvještavanje se uglavnom prilazilo kao dnevnom događaju, vrlo je malo ili gotovo da nema istraživačkih priloga. U dva navrata napravljene su analize odnosa institucija koje su u vezi s ratnim zločinima (Lejla Redžović-Medošević – BHT 1 – analiza pristupa zemalja regiona suradnji s Haškim tribunalom 04.10. i Mirela Ćosić – BHT 1 – odnos političara na vlasti prema ratnim zločinima počinjenim u ime njihovog naroda 12.09.).

Nijedan od emitera u promatranom periodu nije napravio intervju s bilo kojom osobom koja se na direktan ili indirektan način bavi pitanjima ratnih zločina.

Što se društvene dimenzije tiče, nju je bilo moguće pratiti ili prema načinu analiziranja i komentiranja pojedinih događaja, što je izostalo ili prema uredničkom odnosu prema vijesti, njenoj poziciji u dnevnicima, najavama, poretku vijesti itd. Informativni programi počinjali su izvještajima o ovoj temi uglavnom ako je primarna bila politička dimenzija, uloga vlasti u predaji optuženih za ratne zločine ili akcije potrage za haškim bjeguncima. Ostale informacije bile su po pravilu u drugom dijelu emisije. Statistika pokazuje da su po broju prevagnule vijesti koje govore o drugim aspektima ratnih zločina, a manje o sudskim postupcima ili procesima koji mu prethode.

BHT

Izvještavanje ovog medija, koji igra ulogu TV servisa za cijelu državu, u najvećoj mjeri ticalo se zločina nad Bošnjacima i Hrvatima. Gotovo da nema nijednog izvještaja o procesima koji se pred Kantonalnim sudom u Sarajevu vode protiv pripadnika Armije BiH za zločine nad Srbima. Npr. 29. oktobra nastavljen je proces protiv Samira Bejtića optuženog za ratni zločin protiv Srba civila na Kazanima. TV RS i većina pisanih medija je posvetila značajnu pažnju tome, ali ne i BHT. Praćenje sudskih procesa pred Haškim tribunalom kao u slučajevima Slobodana Miloševića ili Namera Orića uglavnom je zavisilo od uredničke procjene. Dakle, selektivno, uglavnom kroz agencijske vijesti i manje kroz agenciju Sense, inače specijaliziranu za dešavanja u Hagu.

12.09. novinarka Martina Krišto Antelj pratila je obilježavanje godišnjice zločina u Grabovici gdje su pripadnici Armije BiH ubili nekoliko desetina hrvatskih civila. Antelj je za ilustraciju stradanja uzela izjavu komšinice jedne od žrtava, umjesto nekog od obitelji stradalih. Nakon izjave predsjedavajućeg Predsjedništva Ive Mire Jovića da nijedna osoba nije procesuirana za ovaj zločin, Antelj nije navela činjenice da se u Hagu za taj zločin sudi Seferu Haliloviću, da su Mustafa Hota i Enes Šakrak već presuđeni na zatvorske kazne od 9 i 10 godina. Namjera ili neznanje?

14.09. novinari Mirela Ćosić i Boris Gagić izvještavali su o predaji haškog optuženika Sredoja Lukića. U priči je iskorištena izjava navodne žrtve koja doslovno kaže: «Željela bi da pronađem kosti svoje djece, pa nek svi odgovaraju...». Ostaje utisak da je izjava izvađena iz konteksta neke druge priče, te da sadržajno nema nikakve veze s optuženim Lukićem. Ako je utisak tačan, radi se o podmetanju koje izlazi iz okvira profesionalizma. Istog dana, novinar Boris Grubešić izvještavao je o početku suđenja Bobanu Šimšiću pred kantonalnim sudom u Sarajevu gdje je nakon konstatacije da su na njegovu ratnu prošlost ukazivale žene žrtve zlostavljanja u periodu kad je dobio certifikat za obavljanje policijskih poslova, iskorištena izjava predsjednice Udruženja žena žrtava rata Bakire Hasečić koja ne govori eksplicite da je zlostavljana, nego da je čula kako su Šimšića prepoznavale žene koje je zlostavljao.

18.09. prilog o sjećanju na žrtve rata u Novom Gradu, Kostajnici i Kozarskoj Dubici najavljen je uz tvrdnju da će čelnici ovih općina tužiti Republiku Srpsku za ratnu odštetu. U samom prilogu se navodi kako će tužba biti podnesena protiv Republike Hrvatske. Iako je u pitanju materijalna greška, ispravke nije bilo. U istom prilogu puštena je izjava premijera RS Pere Bukejlovića koji doslovno kaže – nepobitna je činjenica da je Hrvatska izvršila agresiju na ove prostore. Ovo je mjesto na kojem još jednom treba ukazati na dilemu – mora li se svaka, pa i nedovoljno utemeljena izjava prenijeti zarad «korektnog» izvještavanja, odnosno nije li obaveza medija da kažu koje su to nepobitne činjenice.

19.09. novinar Samir Kahrović pravio je priču o ulozi Dragana Vasiljkovića, poznatijeg kao kapetan Dragan u zločinima u zvrničkoj općini. Nakon izjave žrtve Šemsudina Muminovića tonski je emitovan Vasiljković koji govori da je tražio formiranje centra za obuku u BiH, te da se povukao nakon sukoba s Ratkom Mladićem što se ne može dovesti u kontekst s optužbama za zločine u Zvorniku.

04.10. novinarka Lejla Redžović Medošević analizirala je odnos međunarodne zajednice prema obavezi zemalja regiona da surađuju s Haškim tribunalom. Vlasti imaju odgovornost za suradnju, ali njenog predstavnika nema u Redžovićinoj priči. (Imali smo izjave predstavnika Nezavisnog biroa za humanitarna pitanja, SDP-a, SNSD-a i ICG-a)

Kao primjer profesionalnog pristupa izvještavanju o ovoj temi navešćemo izvještaj Mirele Ćosić o obilježavanju godišnjice zločina u Stupnom dolu 23.10. Iskorištene su činjenice, pozvala se na izvore, čak ni u završnom stand-up-u nije bilo elemenata komentara što je čest slučaj kod mladih novinara. Prilog počinje iz pozicije pojedinaca, žrtava ili članova porodica ubijenih mještana Stupnog Dola. Opisujući događaj tog dana 1993. godine novinarka navodi dio optužnice protiv Ivice Rajića u kojoj stoji da je zapovijedao jedinicom koja je ubila 38 civila. Novinarka dalje navodi da se za isti zločin pred Kantonalnim sudom u Zenici odvija obnovljeni postupak protiv Dominika Ilijaševića Come, a da je optuženi Miroslav Anić u bjekstvu i nedostupan bh vlastima. U završnom dijelu priloga novinarka kaže da za zločin u Stupnom Dolu nije izrečena nijedna sudska presuda. Citirani su i članovi porodica žrtava koji očekuju da odgovorni za zločin budu kažnjeni.

TVRS

Od tri javna emitera TVRS je imao najkontinuiraniji pristup praćenju događaja, posebno dugotrajnih sudskih procesa pred haškim tribunalom. Nijedan izvještaj, međutim, ne tretira zločine počinjene nad Hrvatima u BiH.

09.09. novinarka Sandra Kalcanović izvještavala je sa pres konferencije MUP-a RS na kojoj su prezentirani dokazi o zločinima nad Srbima u BiH. Montažom priloga implicirana je odgovornost ljudi iz političkog vrha Republike Bosne i Hercegovine kao naredbodavaca zločina (pokriveno slikama Alije Izetbegovića i drugih tadašnjih bošnjačkih čelnika). Imena osumnjičenih za ove zločine navedena su uz pozivanje na nezvanične izvore.

10.09. u izvještaju o sjećanju na napade Armije BiH na Vozuću u ljeto 1995. godine navedeno je da je nestalo oko 400 osoba. Svjedoci napada međutim uglavnom govore o materijalnoj šteti – jedna žena kaže da je joj ostala sva imovina i da je sve porušeno, druga nabraja – ostali su mi prasići, krava, strujni šporet... Ova analiza nikako ne poriče da je zločina bilo, ali oni u prilogu nisu ilustrirani.

29.09. u informaciji o procesu protiv Ramiza Delalića Čele za ubistvo srpskog svata na Bašaršiji 1992. godine autor navodi: «Tužilac Enes Kamenica krajnjim naporom održava kontinuitet glavnog pretresa, a da nisu saslušani 11 svjedoka». Očigledna je namjera uvođenja elemenata komentara u izvještaj.

Obilježavanje dvogodišnjice smrti Alije Izetbegovića i namjera gradskih vlasti u Sarajevu da promijene naziv aerodroma i jednog trga su kroz priloge na TVRS-u prilično iskritikovani. Gledali smo izjave raznih srpskih političkih predstavnika koji navode da je to «uvreda za sve nebošnjake, a posebno srpski narod», građane koji se tome izričito protive, mada je bilo i onih iz samog Sarajeva koji podržavaju takvu odluku. 7.10. novinarka Zorica Rulj pravi reakcije na inicijativu za preimenovanje sarajevskog aerodroma u Međunarodni aerodrom Alija Izetbegović. Izjava državnog zastupnika Vinka Radovanovića iz PDP-a o tome da je otvorena istraga protiv Izetbegovića u tužilaštvu u Hagu podrazumijeva njegovu odgovornost za ratne zločine, dakle presuda prije suda, a potom je citiran stav Socijalističke partije RS: «Nesporna je činjenica da je Izetbegović odgovoran za ratne zločine nad Srbima u BiH, posebno u Sarajevu», što nije dokazano nijednom pravomoćnom presudom ili odlukom sudske instance. Iako je prilog imao različitih izvora, ipak mu ton daje izjava predsjednika Saveza logoraša RS-a koji povišenim glasom poručuje: «Potpuno je jasno da je ovo islamizacija BiH. Jasno je šta čeka Srbe i kakva je ovo poruka!». Ova izjava smješta prilog u huškački. Ovaj čovjek vjerovatno ima traume iz rata, ali baš zato, da li je on relevantna ličnost koja treba dati zaključak cijelog priloga?

11.10. novinar Siniša Mihajlović 11.10. pratio je akciju hapšenja Stojana Župljanina. Autor tvrdi da rođak optuženog nije bio voljan da razgovara, a potom ga mimo njegove volje snima. U izvještaju se tvrdi da među građanima vlada strah od EUFOR-a i policije uz neadekvatnu ilustraciju. Naime, jedan građanin govori kako ljudi strahuju, dakle ne u prvom licu, a inače stav jednog čovjeka nije dokaz za tvrdnju

Profesionalan primjer izvještavanja na ovom mediju je informacija o djelomičnoj deblokadi sredstava SDS-a prema odluci Visokog predstavnika. Nijedan drugi medij nije naveo da odluka važi od 1. oktobra i da će biti poništena ako OHR procjeni da se novac koristi kao pomoć optuženima za ratne zločine ili njihovima pomagačima. Dalje se navodi da će preostalih pola miliona maraka biti deblokirano tek ako Radovan Karadžić do kraja godine bude u Hagu, ako ne, onda će taj novac biti iskorišten kao pomoć pravosudnom sistemu

FTV

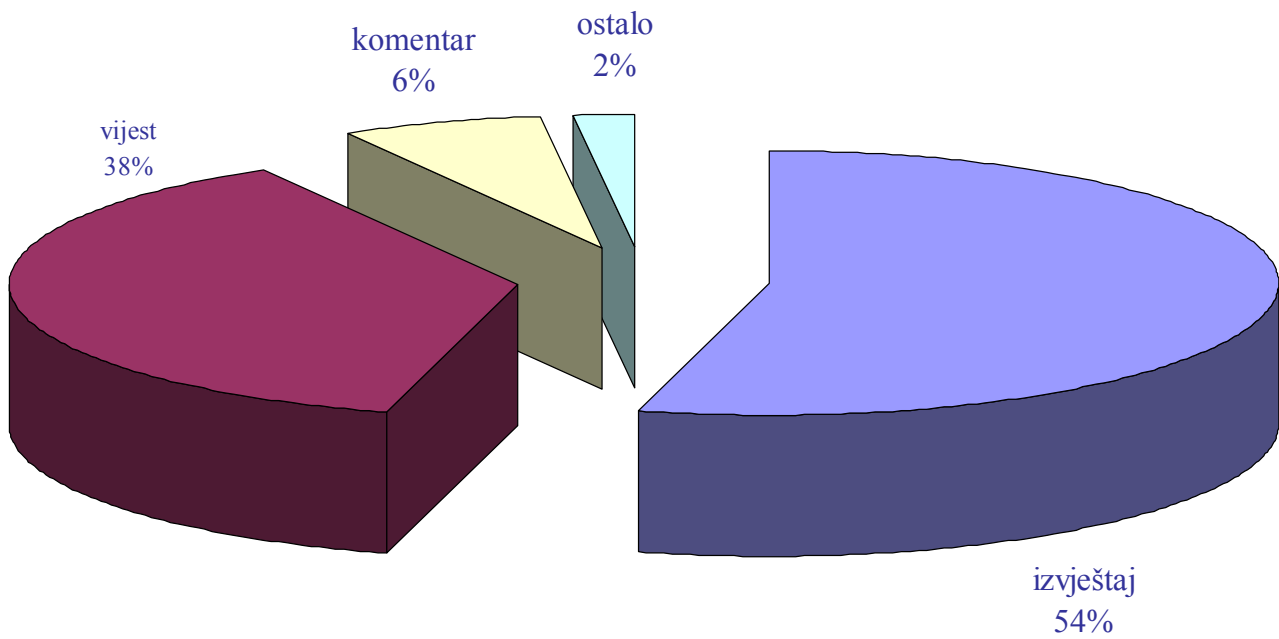
Najkarakterističnij primjer neprofesionalnog izvještavanja o jednom događaju iz ove oblasti je prilog Nadine Salijević o godišnjici zločina u Stupnom dolu 23.09. U lidu novinarska kaže da su u selo – ušle specijalne jedinice HVO i Hrvati iz okolnih sela i počinili stravičan zločin. Ovakvim lidom čitava jedna etnička zajednica, istina lokalna, optužuje se za zločin, koji se nepobitno dogodio. Kao naredbodavca zločina novinarka navodi Ivicu Rajića, a jednog od izvršitelja Dominika Ilijaševića Comu. Izvještaj je napravljen tri dana prije nego je Ivica Rajić priznao krivicu pred haškim sudom, a proces Ilijaševiću je u toku. Ovo je eklatantan primjer presude prije suda i potpuno pogrešnog pristupa novinara predmetu izvještavanja. Poređenja radi na BHT o istoj temi imali smo prilog Mirele Ćosić kao primjer profesionalnog, činjeničnog i odmjerenog izvještavanja o ratnim zločinima.

Inače, dnevnik FTV, za razliku od BHT i TVRS, često sadrži voditeljske komentare i opaske, katkada zajedljive i duhovite, ali ne uvijek i profesionalne. Međutim, u monitorisanom periodu, kada je ova tematika u pitanju, nismo primjetili nikakve novinarske ili uredničke ispade.

BH RADIO 1

FORMA

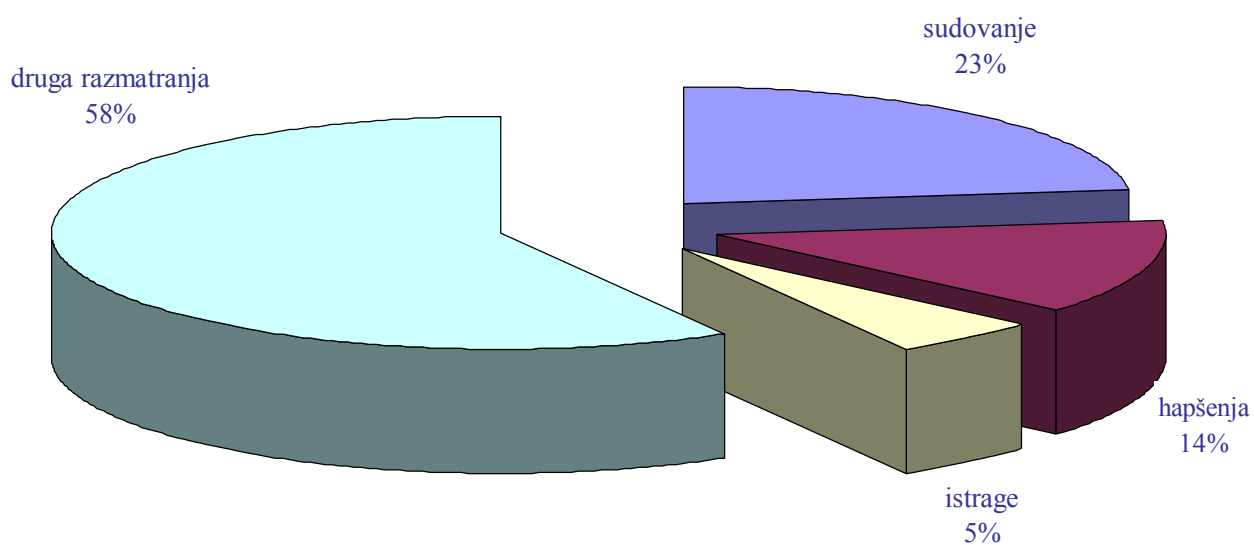
izvještaj	52
vijest	36
komentar	6
intervju	0
Ostalo	2
UKUPNO	96

SADRŽAJ

sudovanje	22
hapšenje ili predaja	13
Istrage	5
podizanje optužnice	/
izlazak na slobodu	/
žalbeni postupak	/
izdržavanje kazne	/
druga razmatranja	56
UKUPNO	96

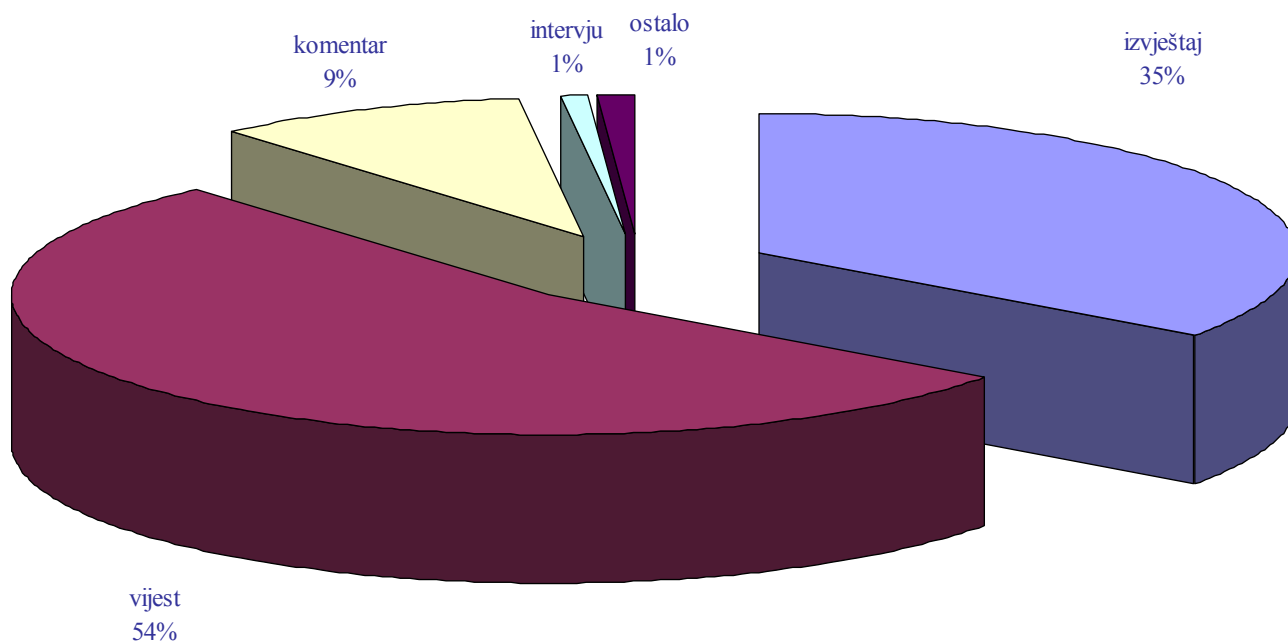
UKLON NOVINARA - 96 PRILOGA

94 neutralno, 2 negativno, 0 pozitivno

RADIO FEDERACIJE BIH

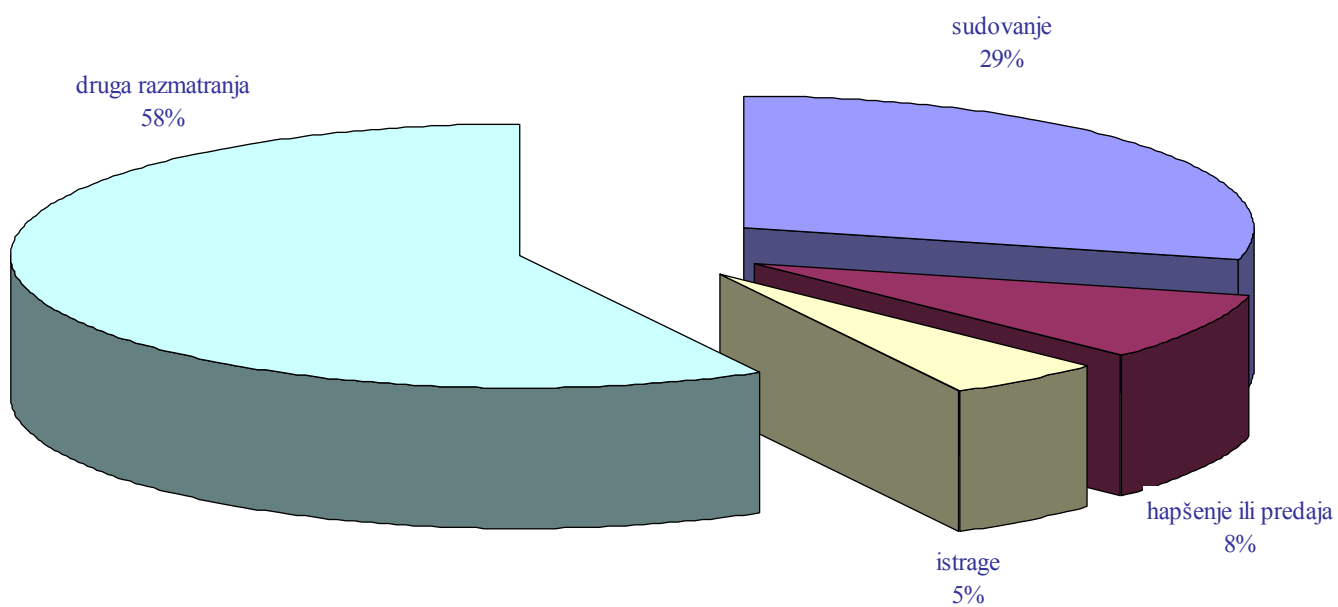
FORMA

izvještaj	34
vijest	52
komentar	9
intervju	1
Ostalo	1
UKUPNO	97

SADRŽAJ

sudovanje	28
hapšenje ili predaja	8
Istrage	5
podizanje optužnice	/
Izlazak na slobodu	/
žalbeni postupak	/
izdržavanje kazne	/
druga razmatranja	56
UKUPNO	97

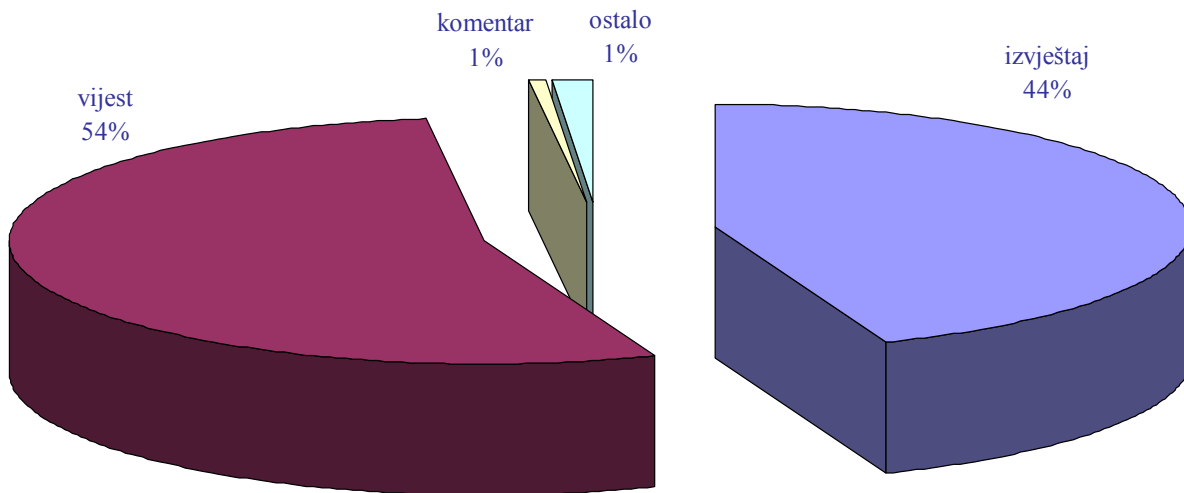
UKLON NOVINARA - 97 PRILOGA

92 neutralno, 2 negativno, 3 pozitivno

RADIO REPUBLIKE SRPSKE

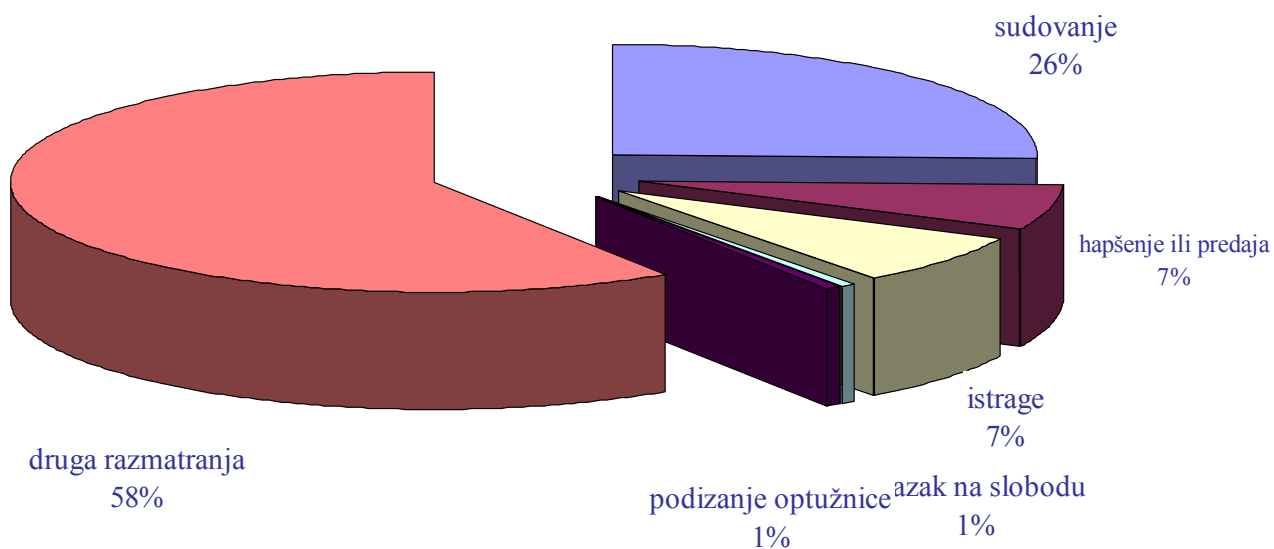
FORMA

izvještaj	66
vijest	80
komentar	1
intervju	0
ostalo	2
UKUPNO	149

SADRŽAJ

sudovanje	38
hapšenje ili predaja	10
istrage	11
podizanje optužnice	1
izlazak na slobodu	1
žalbeni postupak	/
izdržavanje kazne	/
druga razmatranja	88
UKUPNO	149

UKLON NOVINARA - 149 PRILOGA

134 neutralno, 7 negativno, 8 pozitivno

Generalni utisak, nakon iscrpne dvomjesečne analize je sljedeći: način izvještavanja o ovim osjetljivim pitanjima u Bosni i Hercegovini unaprjeđuje se iz godine u godinu. Ako današnje izvještavanje javnih radio stanica uporedimo sa onim kakvo je bilo, recimo, 1996. i 1997. godine, onda se može zaključiti, bez straha od velike greške, da su na svim poljima postignuti značajni i vidljivi rezultati. Centralne informativne emisije uglavnom su lišene huškačkih priloga i izrazito jednostranog izvještavanja o osjetljivoj problematici ratnih zločina i suđenja osumnjičenim za ratne zločine. To još ne znači da je situacija idealna, da su mediji postigli stopostotnu nepristrasnost i objektivnost. Da bi bili u potpunosti vjerodostojni, da bi svojim informacijama dali stopostotnu uvjerljivost i autentičnost, urednici i novinari pomenutih medija moraju eliminirati neke nove, suptilne metode pristrasnosti i neobjektivnosti.

U daljem tekstu detaljno ćemo analizirati te suptilne metode. Ovdje ćemo ih samo pobrojati: neizvještavanje o “našim zločinima”, davanje vremenskog prioriteta vijestima o zločinima pripadnika drugih nacija, prividno neutralna intonacija koja se narušava biranjem i naglašavanjem detalja koji umanjuju “našu”, a ističu “njihovu” krivicu etc.

Bitno je naglasiti da je izvještavanje o ratnim zločinima i suđenje optuženim vjerovatno najvažniji kamen kušnje za sve medije. Na ovoj problematici najbolje se može vidjeti koliko je određen medij istinski profesionalan. Koliko su njegovi kreatori u stanju da obuzdaju pristrasnost, da razviju objektivne metode pristupa informaciji, te njenoj obradi i prezentaciji. Lakše je biti objektivan, neutralan i tačan kada se izvještava o sportskim, kulturnim, pa i političkim pitanjima. Istinska objektivnost je na najvećoj provjeri upravo u informacijama vezanim za ratne zločine.

RADIO BH 1

U navedenom dvomjesečnom periodu Radio BH1 ukupno je objavio **96** novinarskih priloga u kojima se pominju ili tematiziraju informacije vezane za ratne zločine, ratne zločince i suđenje osumnjičenim za ratne zločine. Što se formalnog aspekta tiče, na ovom radiju, u centralnim informativnim emisijama evidentirali smo apsolutnu dominaciju vijesti i izvještaja. Objavljeno je tek nekoliko komentara i nekoliko novinarskih priloga kojima je bilo vrlo teško odrediti formu, jer su svojim karakteristikama bili kombinacija izvještaja, teme i ankete. Ili bi preciznije bilo reći da su ti prilozi u sebi imali sadržane karakteristike svih navedenih žurnalističkih formi.

Moramo istaći da je Radio BH1 pokazao najviše profesionalnosti. U pomenutom periodu zabilježili smo samo dvije neprofesionalno sastavljene informacije. Prva je objavljena devetog septembra 2005. godine. Riječ je o izvještaju iz sela Grabovica, koji je ponovljen i na radiju Federacije BiH, zbog čega smo ga u tom odjeljku opsežnije obradili.

Druga greška napravljena je 14. septembra 2005. godine. U toj se informaciji kaže da je Okružno tužilaštvo iz Doboja dostavilo dva izvještaja Tužilaštvu BiH o ratnim zločinima nad Srbima počinjenim tokom rata na području Tešnja i Teslića. Tim povodom, novinar je uzeo i prezentirao izjave Mustafe Cerovca i Šemsudina Mehmedovića, koji se u pomenutim izvještajima navode kao osobe odgovorne za zločine. Novinar nije uzeo ni jednu izjavu sa srpske strane, što smo ocijenili kao jednostrano izvještavanje.

Postoji, međutim, nešto što se mora navesti kao značajan nedostatak Radija BH1, a to je nedovoljno izvještavanje o zbivanjima u Republici Srpskoj. Da li zbog toga što se ove emisije prave u Sarajevu, da li zbog nedostatka valjane dopisničke mreže, ili nekog trećeg razloga – to je teško procijeniti, tek – analiza je pokazala da su sva iskopavanja masovnih grobnica u kojim su zakopani ubijeni Bošnjaci, uredno popraćena u informativnim emisijama

ove stanice, što se ne bi moglo reći za iskopavanja koje je vršila srpska strana, a o kojim je temeljito (to je već druga priča) izještavao Radio RS. Primjer – 25 oktobar, Komisija za traženje nestalih RS u Visokom je uzela uzorke za analizu. Čak je i došlo do fizičkog obračuna sa federalnim predstavnicima, o čemu nas je informirao samo Radio Republike Srpske. Radio BH1 je centralna državna stanica i tu bi striktno moralo da se vodi računa o balansu ovakvih informacija. Ovako, stiče se utisak o pristrasnosti. Međutim, taj je nedostatak lako eliminirati jer je opći dojam da je cilj uposlenika ove radio stanice da slušaocima pruže objektivnu i potpunu informaciju. Kao prilog ovoj tvrdnji navodimo i nedavnu raspravu oko promjene imena sarajevskog aerodroma. Mnogo žuči i mnogo strasti proliveno je tim povodom na nekim drugim medijama (RRS). Radio BH1 ovoj je temi posvetio vrlo uravnotežen prilog (izvještaj, 15. oktobar 2005. godine), a unutar priloga bilježimo i najodmjerenu izjavu koju je povodom ovog slučaja dao jedan bosanskohercegovački političar. Riječ je o Nikoli Špiriću koji je doslovno rekao: “Pošto iza sebe imamo težak i bolan period, mi u Bosni i Hercegovini moramo sjesti i pitati jedni druge šta bi koga moglo da povrijedi.”

Na Radiju BH1 u okviru centralnih informativnih emisija, tokom analiziranog perioda registrirali smo samo dva komentara. Ovi prilozi se čak ne bi mogli registrirati kao čisti komentari. Najavljeni su kao osvrti. Autor je Slaviša Numić, dopisnik iz Beograda. Po formi su mješavina komentara i izvještaja, što baš nije profesionalni standard, a u sebi sadrže odmjerenu vokabular, realne ocjene i izostanak bilo kakve želje da se presuđuje ljudima ili događajima. Tako da Numićevi komentarski prilozi zaslužuju najviše profesionalne ocjene.

Zaključak: na radiju BH 1 postignut je visok nivo profesionalnosti. On će biti još izraženiji kada se u informativnim emisijama Bosna i Hercegovina bude tretirala kao jedinstven politički i informativni prostor, odnosno kada prilozi iz Republike Srpske budu ravnopravno zastupljeni kao i prilozi iz Federacije BiH.

RADIO FEDERACIJE BiH

Od prvog septembra do prvog novembra 2005. godine u centralnim informativnim emisijama radija Federacije BiH registrirali smo ukupno **97** priloga u kojima se tretiraju ratni zločini, bilo kroz suđenja, bilo kroz širi društveno politički kontekst. Od pomenutog broja, samo pet priloga nije dobilo ocjenu neutralno, koja označava profesionalan pristup događajima.

Evo svih pet primjera:

1. Devetog septembra 2005. godine u emisiji Fokus emitiran je izvještaj iz sela Grabovica, gdje je obilježena godišnjica pokolja nad hrvatskim mještanima. Prilog je inače korektan i odmjeran, ali mu se potkrala krupna greška. U jednoj izjavi, povratnik Hrvat govori o teškoj situaciji, nemogućnosti zaposlenja, mučnim uspomenu, te spominje mještane Bošnjake koji pljačkaju i oštećuju imovinu Hrvata povratnika u selo. Povodom tih tvrdnji o pljačkama, ova izjava zahtijevala je da se čuje i druga strana, što nije učinjeno i što ocjenjujemo kao propust.

2. U komentaru od 19. septembra analiziran je intervju kojeg je M. Pelemiš dao *Nezavisnim novinama*. Intervju je problematičan, relativizira se srebrenički pokolj i minimalizira Pelemišova uloga u njemu. Međutim, rječnik novinara koji je analizirao taj intervju ima preostre kvalifikacije i kod slušatelja može pobuditi različita osjećanja. “Milorad Pelemiš je bio prije rata podoficir, nacionalista, mutan tip, spreman na sve, pa i na zločin...” Na osnovu

čega znamo da je prije rata bio mutan tip i spreman na zločin? Definitivno je prošlo vrijeme ovakvih komentara, koji se ističu uopštenim kvalifikacijama.

3. U izvještaju iz Haga, 20. septembra, govorilo se o sudskoj raspravi čija je tema bila prebacivanje slučaja Paška Ljubičića bosanskohercegovačkom sudstvu. U okviru ovog priloga čuli smo izjave Amira Ahmića, Bakira Hasečića i Seada Hodžića, ali ne i Ljubičićevog advokata, ili bilo koga s hrvatske strane... Dakle, pristrasno organizirana informacija.

4. U komentaru od 23. septembra o devetorici srpskih oficira optuženih za zločin u Srebrenici, ponovo je korišten oštar i neprimjeren rječnik, što je karakteristika ratnih i poratnih godina. "Svi oni su izraziti nacionalisti, kosovci, prefarbani svim bojama, u suštini zle osobe spremne na sve pa i na masovna uništavanja zarobljenih Bošnjaka"

5. Četrnaestog oktobra, povodom izricanja presude Konstantinu Simonoviću uzete su izjave bošnjačkih svjedoka, ali ne i advokata optuženog. Pristrasno.

RADIO REPUBLIKE SRPSKE

U pomenutom periodu u centralnoj informativnoj emisiji Radio Republike Srpske objavio je ukupno **149** informacija koje tretiraju zadatu problematiku. Znači, skoro za 50 posto više nego u preostala dva informativna sistema koja smo analizirali. Istina, ovdje je obuhvaćeno i mnogo informacija koje dolaze iz Srbije i Crne Gore, ali isto tako, moramo istaći da su neka suđenja za ratne zločine pred Kantonalnim sudom u Sarajevu bila popraćena samo na Radiju Republike Srpske (28. septembar, proces protiv Samira Bejtića), ne i na federalnom i državnom programu.

U isto vrijeme, vjerovatno zbog povećanog broja informacija, zabilježili smo i povećani otklon od objektivnog pristupa događajima. Ukupno 15 puta evidentirali smo odstupanja od ocjene neutralno, što znači profesionalno.

Zabilježili smo i takve situacije, na primjer drugog septembra, kada su sadržaj i politička intonacija informacija bili istovjetni na Radiju Republike Srpske i Radiju Federacije BiH, što ukazuje na ujednačen profesionalni pristup novinara.

Također, ovdje navodimo i praksu davanja enormne minutaže događajima u kojima su Srbi bili žrtve bošnjačkih i hrvatskih zločina. Ti su prilozi urađeni na profesionalan način. Sve je u njima korektno, osim minutaže koja apsolutno odudara od dužine trajanja informacija koje tretiraju zločine sa suprotnim nacionalnim predznakom. Kao primjer navodimo deveti septembar i vrlo opsežno izvještavanje sa konferencije za štampu MUP-a Republike Srpske o novim istragama koje se odnose na zločine protiv Srba počinjene u prošlom ratu.

Isto tako, na ovom radiju imaju običaj da u ime objektivnosti objave i informacije koje tretiraju iskopavanja iz masovnih grobnica sa bošnjačkim tijelima. Ali te su informacije štute, jedva da traju po desetak sekundi. Primjer je 24. oktobar i radovi na masovnoj grobnici Stanovo kod Zvornika. Tih je dana ovu grobnicu posjetilo 19 ambasadora, ali o tome ništa nismo čuli na RRS. S druge strane, gotovo deset puta su duži prilozi o masovnim grobnicama u kojima su srpske žrtve (25. oktobar, sukob sa Amorom Mašovićem)

Evo samo najizrazitijih primjera:

1. U informaciji od šestog septembra o suđenju Vojislavu Šešelju, on se titulira samo kao “lider Srpske demokratske stranke”, a ne i kao haški optuženik, što se ne propušta učiniti u ostalim slučajevima. Isti pristup bilježimo i u izvještaju od 20. septembra.

2. Devetog septembra objavljen je izvještaj o parastosu u beogradskoj Crkvi svetog Marka, koji je posvećen Srbima poginulim u vojno-policijskoj akciji u Medačkom džepu. U toj informaciji doslovno se kaže: u **agresiji** Hrvatske vojske od devetog do devetnaestog septembra ubijeno je ili nestalo 88 ljudi, prema evidenciji dokumentaciono-informacionog centra *Veritas*. Sporna je riječ agresija, koja se u ovom mediju nikada ne upotrebljava za vrednovanje bilo kakve akcije Vojske Jugoslavije. U Medačkom džepu je počinjen nesumnjiv i težak zločin, to nije sporno, ali ne i agresija, jer se pomenuta lokacija nalazi u Republici Hrvastkoj.

3. Petnaestog septembra, u izvještaju sa glavnog pretresa optuženom Bobanu Šimšiću, objavljena je samo izjava advokata optuženog, ne i tužioca. Pristrasnost, koju smo evidentirali u još nekoliko primjera.

4. Sedmog oktobra objavljen je tematski prilog o neuspjelom pokušaju preimenovanja sarajevskog aerodroma. Aerodrom je, kao što znamo, trebao da bude preimenovan u Aerodrom *Alija Izetbegović*. Iako je analitičar ovog programa saglasan u stavu da je to bila pogrešna odluka, prilog o ovom problemu ocjenjujemo kao kranje neobjektivan, pristrasan i zapaljiv. Među brojnim izjavama-komentarima, nije bilo niti jedne koja bi išla u prilog preimenovanju, a upitanici su se nadmetali u nastojanju da budu što oštriji i rezolutniji u osudi. Ovaj prilog navodimo kao primjer antinovinarstva.

5. Osamnaestog oktobra nakon reakcije iz OHR-a na pismo Darka Matijaševića, odmah slijedi zapaljiva izjava Slavka Jovičića: “Pismo OHR-a je dio antisrpske kampanje, sračunato protiv srpskog naroda...”

7. 25. oktobra Komisija za traženje nestalih i zarobljenih lica RS u Visokom je uzela uzorke za analizu devet tijela. Tom prilikom izbile su nesuglasice, a moguće i fizički sukob sa Amorom Mašovićem. U opsežnom izvještaju postoji izjava srpske strane, ali ne i Mašovićeve. Isti postupak, ista greška i narednog dana.

Zaključak: u izvještavanju o ratnim zločinima postignut je evidentan napredak ali proces čišćenja informacija od pristrasnosti i neobjektivnosti još nije dovršen.

Konrad
Adenauer
Stiftung

50 Jahre Kompetenz weltweit

Čobanija 6
71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
Phone: + 387 33 215 240
Fax: + 387 33 215 239

MEDIA
institut**PLAN**

Patriotske lige 30/3, Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Uprava: ++ 387 33 213 078
Visoka škola novinarstva: 213 205
Analize i istraživanja: 613 779
Press clipping: 613 780